

๑๓๖ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

ปรากฏว่าเมียไม่ตาย จึงกลับมาหาเมีย เมียก็ไม่ยอมบอกว่าผิดใจ ไม่ยอมอยู่ด้วย ลูกเขยนั้นก็นั่งคอยอยู่คอยๆ จนกันต่างไม่มีชน กลายเป็นลิงไป ลิงก็เอากันทางนอนไม่เป็น ต้องนั่ง

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุญทวย

อายุ ๔๕ ปี

บ้านวังเหนือ เมืองกะลิม

เรื่อง กำพำรำกับปลีกกล้วย

ยังมีลูกกำพำรำในสมัยก่อน อาศัยอยู่ผู้เดียวห่างจากบ้านคนทั้งหลาย ปลุกตuben้อยที่มุ่งด้วยตองกล้วยและอื่นๆ ก็ทำด้วยตองกล้วย ต่อมาต่อวันกันไป หลายเดือนหลายปีได้พ้นผ่านไป ท้าวกำพำรำผู้นั้นได้ตัดเอาปลีกกล้วยไป เพื่อเอาเป็นอาหารกินกับข้าวประจำ แต่ในที่สุดท้าวกำพำรำมือใด ก็เอาปลีกกล้วยมาแต่งกินเป็นประจำ

บังเอิญในมือนั้น ท้าวกำพำรำได้ออกไร่ไปหมดมือ ปลีกกล้วยก็บังเกิดเป็นหญิงสาวสวยสดงดงาม นางปลีกกล้วยได้อนามัยเดินบ้านให้สะอาดตา หลังจากนั้นก็แต่งพาข้าวทำท้าวกำพำรำที่กลับมาแต่ไร่ สำเร็จหน้าที่แล้วก็กลับบังเกิดเป็นปลีกกล้วยคือเก่า ถึงยามแล่งท้าวกำพำรำก็กลับมาแต่ไร่ พอมาถึงบ้านของตนเองก็เหลียวเบิ่งเดินบ้าน ก่องล่างเรือน และภายในเรือน ก็ปรากฏว่ามีการปิดกวาดจนสะอาดงามตา ขึ้นเมื่อถึงเรือนก็เห็นพาข้าวตั้งประจำที่ ทำเจ้าของเรือนกลับมาแต่ไร่ ท้าวก็ลงมือกินโดยปกติจะย่านอันใดอีกแล้ว

ในเมื่อต่อมา ท้าวกำพำรำได้แอบจอบที่ก่องล่างเรือน นางปลีกกล้วย หลังจากที่ท้าวกำพำรำได้ออกจากเรือนไป ปลีกกล้วยก็กลับเป็นสาวงามคือมือก่อน ท้าวกำพำรำเห็นแนวนั้น ก็โดดไปจับเอานางไว้ นางปลีกบอกให้ท้าวกำพำรำปล่อยตัว แต่ท้าวกำพำรำบ่ยอมปล่อย เพราะเขาอยากได้มาเป็นเมีย ในที่สุดนางปลีกกล้วยก็ตกลงปลงใจเป็นเมียท้าวกำพำรำ

หลังจากเอากันแล้วเป็นเวลานานพอสมควร นางปลีกอยู่กับผัวก็เหลียวเห็นต้นกล้วยโอนเอน ต้นกล้วยพร้อมด้วยใบกล้วยถูกลมพัด นางบอกต่อผัวว่า มือนี้น้ำนพ้อมแม่ได้เฮ็ดบุญ แต่ท้าวกำพำรำบ่เชื่อฟัง ต่อมา นางบอกกับผัวตัวเองว่า อ้ายกำพำรำเฮย อย่าเอาปลีกกล้วยมากินคือมือก่อนเด้อ เพราะว่าน้องชะล่าแท้ใจ น้องกินกับได้น้ออีก แต่ท้าวกำพำรำแรงเอาปลีกกล้วยมาไว้เรือน พร้อมท้าวแต่งกินแล้ว ก็ป้อนใส่ปากนางปลีกกล้วย นางปลีกก็กลับเกิดเป็นปลีกคือเก่า ท้าวกำพำรำเห็นว่าเมียตนเองบ่มีความสามารถเป็นคนคือเก่าอีกแล้ว ก็ได้แต่ร้องไห้อยู่คนเดียวที่เรือน ท้าวกำพำรำก็บ่มีเมียอีกแล้ว

ชื่อผู้เล่า ท้าวสมดี ตัวอักษร

อายุ ๓๐ ปี

บ้านวังเหนือ เมืองกะลิม

เรื่อง จักจั่นกับอีฮวก

ในมือหนึ่ง กวางถือตัวหนึ่งกำลังยืนกินหญ้าอยู่แคมหนองอย่างสนุกสนาน บังเอิญจักจั่น โตใหญ่หนึ่งอีกที่จับอยู่ยกไม้ไผ่ๆ กับกวางที่กำลังกินหญ้า ได้ส่งเสียงร้องบาดแรงๆ แว้ แว้ แว้ กวางถือโตนั้นก็ตกตื่นใจหมดแรงก็เลยเดินชักกะโยง โขงเขงเล่นหนีอย่างบ่จักหน้าจักหลัง ไปบุก ป่าหมากงาที่กำลังสุกแห่ง ใบหมากงาก็เลยตกลงหล่นไปถูกตาไก่ป่า ท้าวไก่ป่ารู้สึกเจ็บปวดก็ไปตอดแมงปวก แมงปวกรู้สึกเจ็บปวดก็ไปกัดหางงู งูรู้สึกเจ็บปวดก็ไปกัดโตกะเล็ม ท้าวกะเล็มรู้สึกเจ็บปวดเลยไปกัดหมากอีที่เครือของมันปกคลุมกมไม้ ก็เลยตกลงทับหินใหญ่ก้อนหนึ่ง หินที่ตั้งเสียงเงินก็ลั่นลง เติงถูกกะปูที่อาศัยอยู่ก่อนหิน กะปูเลยเป็นโตแปงๆ จนเท่าวันนี้ กะปูรู้สึกเจ็บปวด เลยไปกัดท้องอีฮวก ใส่ของอีฮวกเลยชะชาอยู่ทั้งเจ็บปวด

อีฮวกร้ายจึงถามกะปูเพื่อเตรียมพ้อมจะปรับไหมว่า เป็นหยังเจ้าจึงกัดท้องของช้อย กะปูบอกว่า หินก้อนนั้นละ เติงช้อยจนโตของช้อยแป อีฮวกถามต่อหินว่า เป็นหยังเจ้าจึงทับกะปูจนแป หินตอบว่า ช้อยเติงแหลว ย้อนหมากอีตกลงทับใส่ช้อย ช้อยจึงลั่นทับกะปู อีฮวกถามต่อหมากอีว่า เป็นหยังเจ้าจึงตกลงทับหิน หมากอีตอบว่า ช้อยตกย้อยท้าวกะเล็มกัดขั้วของเฮา เฮาจึงตกลงทับหิน อีฮวกถามต่อท้าวกะเล็มว่า เป็นหยังเจ้าจึงกัดขั้วของหมากอี ท้าวกะเล็มตอบว่า ช้อยก็กัดย่อนความเจ็บปวดงูมา กัดหางของช้อย อีฮวกถามต่องูว่า เป็นหยังเจ้าจึงไปกัดหางโตกะเล็ม งูตอบว่า ช้อยกัดย่อนปวกพากัน ตอมกัดหางของช้อย อีฮวกจึงถามต่อปวกว่า เป็นหยังพวกเจ้าจึงพากันกัดหางงู แมงปวกก็ตอบว่า พวกช้อยพากันกัดหางงูกีย่อนไก่มาตอดพวกช้อยเกือบหมด อีฮวกจึงถามต่อไก่ว่า เป็นหยังเจ้าจึงตอดปวกจำพวกนั้น ไก่ตอบว่า ช้อยตอดย่อนหมากงาตกจากกกของลาวแล้วมาเข้าตาของช้อยอีฮวกถามต่อหมากงาว่า เป็นหยังเจ้าจึงเข้าตาของไก่ หมากงาตอบว่า ช้อยเข้าตาไก่ก็ย่อนกวางได้มาชนกกของช้อย ช้อยจึงตกลงเข้าตาไก่ อีฮวกจึงถามกวางว่า เป็นหยังเจ้าจึงเล่นมาชนกกหมากงา กวางตอบว่า ช้อยกำลังกินหญ้าตามสบายใจ ท้าวจักจั่นร้องหมดแสง เฮ็ดให้ช้อยตื่นตกใจจึงเล่นบุกป่าหมากงาอย่างบ่จักตาย อีฮวกถามไผ่ก็ยังมีแนวแก้ย่อนมีเหตุผล อีฮวกจำต้องถามต่อจักจั่นว่า เป็นหยังเจ้าจึงร้องแสงเฮ็ดให้กวางตื่นตกใจท้าวจักจั่นบ่มีทางแก้ไขต่อการถามของอีฮวกอีฮวกต้องปรับไหมท้าวจักจั่น ย่อนความเจ็บปวดจนใส่ไปตอด อีฮวกจึงเว้าต่อท้าวจักจั่นว่า จักจั่นเอย บัดนี้เจ้าต้องออกใส่ของเจ้ามาให้ช้อยเดี๋ยวนี

ดังนั้นจักจั่นต้องได้ปฏิบัติตามคำสั่งของอีฮวก แต่นั้นอีฮวกจึงมีท้องบักใหญ่ และจักจั่นบ่มีใส่จน

เท่านั้น

ชื่อผู้เล่า นางมะนิสอน

อายุ ๔๐ ปี

บ้านตริภัก เมืองกะลิม

เรื่อง ท้าวปิต

แต่ปางก่อนมีงูใหญ่ตัวหนึ่งที่อาศัยอยู่ในหนองบึงใหญ่แห่งหนึ่ง ที่คนไม่เคยไปมาใกล้เพื่อ

ได้มีผ้าเย็บคู่หนึ่งที่เอากันใหม่ๆ พวมฮักฮักกัน อยู่ต่อมาผ้าเลยมีแนวคิดอยากไปรับจ้างอยู่ ก่อนจะไปก็ได้ชอกหาปลาปลายๆ เก็บเลี้ยงไว้อยู่เรือน และดักน้ำไว้ให้เมีย ห้ามบให้เมียของตนลงอาบน้ำ อยู่ห้วย ห้ามไปหากินมีแต่กินที่ผ้าหาไว้ หลังจากหาปลาตักน้ำหาพินเรียบร้อยแล้วก็ไป ส่วนเมียอยู่เรือนกับได้ไปทางใด เพราะผ้าห้ามบให้ไป

มือหนึ่งหมู่ของนางชวนกันไปเก็บผักกูดอยู่หนองใหญ่ที่มีงูใหญ่อาศัยอยู่ นางก็คิดมวนนำธรรมชาติเลยตัดสินใจไปนำหมู่ ส่วนผู้อื่นก็เก็บยอดผักกูด นางพัดเก็บถูกหางงูใหญ่เพราะงูเทียมเป็นผักกูดตกดี เพราะงูก็มีจิตใจมักฮักกับนางเพราะนางเป็นงามกว่าคนอื่น หลังจากเก็บผักได้แล้วทุกคนก็พากันกลับบ้าน และแต่งอยู่ผักกินอย่างม่วนชื่น ผักของผู้อื่นแซบธรรมดา ส่วนของนางทั้งหมดทั้งมัน

หลังจากกินข้าวแลงแล้วก็พอดีค่า ดึกกลางคืนงูใหญ่ได้เมื่อเข้าบ้าน และทนายว่าผู้ใดหักหางช้อยคนในบ้านมิดเจียนบมีไผหาญตอบคำถาม ส่วนได้รู้จักและถ่มน้ำลายเสาะเรือนเพื่อบให้งูเข้าได้ งูก็เลื้อยถามทุกหลังเรือน เมื่อฮอดนาง งูก็ล่อยเข้ามา เมื่อเข้าสวนนาง งูก็เพศเป็นคนและงามกว่าผ้าของตน อ้ายงูก็ขอกถามและมักฮักกับนาง นางก็ตกลงเป็นผ้าเย็บคู่กัน นับแต่นั้นมาท้าวปิตก็มาหานางทุกคืน จนมีลูกนำท้าวปิต เมื่อผ้าของนางรู้ข่าวเมียอยู่บ่ดี ผ้าก็กลับมาและถามว่าเจ้ามีผ้าไหมแล้วบ่ เมียก็ปฏิเสธว่าบ่มี เขาเว้าชื้อๆ บ่มีความจริง ลาวบ่กลับบอกย่านผ้าฆ่าทั้ง ในมือหนึ่งท้าวปิตก็ล่อยเข้ามาตามเคยเพราะบ่รู้ว่าผ้าของนางมา และผ้าของนางเฮ็ดไม้ดัดที่บ่อนป่องที่ท้าวเคยเข้ามาแต่ละเพื่อเมื่อเข้าป่อง ไม้ดัดลัมและถูกคอตาย หลังจากตายแล้วผ้าเลยสั่งให้เมียไปฝัง เมียทั้งให้คิดฮอดท้าวงู เพราะอยู่ร่วมกันคนเดียบ ทั้งเจ้ยท่อนงูที่ผ้าดัดไว้เป็นท่อนไปฝัง หลังจากฆ่างูตายไปแล้วอยู่สองสามมือต่อมา ผ้าเลยเสียใจทั้งคิดฮอดและมักฮักเมีย แต่เสียใจที่เมียมีผ้ากับตัวงู

มีมือหนึ่งผ้าชวนเมียไปหาปลา คิดอยากฆ่าเมียของตน แต่ฮอดและเสียดายอีก แต่ละมือ ลาวชวนเมียไปหาปลานำกันและชอกวิธีจะฆ่าเมีย ฮอดมือใหม่มา ลาวก็ชวนเมียไปอีก และมือตนเอง

ท้าวตัดสินใจฆ่าเมีย ลาวเมียไปนั่งหาเหากันอยู่ตาดสูง ทำอิดเมียหาหาให้ผัวแล้ว ผัวได้หาหาให้เมีย ท้าวหาให้ทั้งน้ำ น้ำตาดกถูกหลัง จึงเห็นว่าน้ำหยังเปียกหลังข้อย ท้าวตอบว่า น้ำเยี่ยวจกจั่น ท้าวทั้งคิด ทั้งหาหาเมีย และถอดจ้าวตัดแอวเมีย ก่อนจะตัด ลาวเห็นว่า ให้ลูกไปหาถ้ำและบ่อนหิน

ลาวจะแม่นมาเอาเอง เว้าสุดความลาวตัดแอวเมียจนขาดเป็นสองท่อน ลูกงูกก็เล่นหนีไปบ่อนอื่น แล้วลาวซุกลงตาด เมียลาวตกและไหลน้ำ เมื่อกะปูไปเห็นก็เก็บ อยู่นำกะปูได้दनเติบโต สองท้าวเจยลูก เมื่อบ้านด้วยความโศกเศร้า

มีมือหนึ่งแม่ของนางทั้งให้ทั้งล้างข้าวเพื่อเอ็ดเหล้าเพราะไ้บ้านเตรียมเอ็ดบุญ กะปูเห็นข้าวตก กีบคาบข้าวของแม่นาง แม่ของนางเลยเว้าว่า เจ้าชิมอาบอายแหง คิดฮอดลูกเต้าของผัวเลยชีวิต กะปูเลยเว้าว่า ถ้าเจ้าอยากเห็นหน้าลูกของเจ้า เจ้าเอาข้าวให้เฮา เฮาชิซอกและส่งคืนลูกสาวของลาว ลาวเอาลูกหูลานเมื่อเอือนด้วยปีดลับ แต่บ่มีความลับ สุดท้ายของนางเลยไปไ้เอา นางบ่อยากเมื่อ เพราะผัวฆ่าทั้งแล้ว ผัวของนางรับสารภาพทุกอย่างซิบเอ็ดคือเก่า นางเลยตัดสินใจในเมื่อนำผัวคือเก่า

ชื่อผู้เล่า นางมะนิสอน

อายุ ๔๐ ปี

บ้านต๊าก เมืองกะลิม

เรื่อง สองอ้ายน้อง

ปางกกมีสองอ้ายน้องอยู่ร่วมกัน แต่บ่ถูกกันปานใด ผู้อ้ายชื่อว่าอมซิม ผู้น้องชื่อว่า อมตาง ในมือหนึ่งชวนกันไปหาเฮียะเพื่อเอ็ดเถียง เพราะฮอดยามลักไร้ เขาเจ้าไปหาเพื่อได้เฮียะมา ผู้น้องคืออมตางมีปัญญาดึกว่าอ้าย อมตางเข้าในมัดของเฮียะของตน ดิว่าเสือบ แล้วเอาเลือดกะปอมทามัดไม้เฮียะจนเต็ม เมื่ออ้ายเห็นแวนนั้นก็คิดว่า น้องของตนเองเสือบ ละเฮียะตัวเอง เอาเมื่อเฮียะของน้อง คิดอีหลีเสือบและอิตนพวกหลาน หาบไ้ได้ เลยมัดเฮียะของน้องเมื่อส่งให้เมียลาวทั้งเว้าว่า อมตางเสือบแล้วเหลือแต่เครื่องลาว ฮอดมาก้าอมตางก็ออกจากมัดเฮียะ อย่างเมื่อเอือนอย่างสบาย

มือต่อมาอ้ายอยากเอ็ดคือน้อง แต่น้องบ่เชื่อ เมื่อหาเฮียะได้แล้ว ลาวมัดและปาดมือตัวเองอยู่มัดเฮียะ น้องกลับมาเห็นมีแต่มัดเฮียะก็เจยเอาเมื่อ เมื่อฮอดเรือนเว้าให้พี่นางว่าอยู่ไม้มัดเฮียะของอ้าย มีแต่มัด ให้เจ้าต้มน้ำร้อนลาวก เมียของอ้ายก็ปฏิบัติต้มน้ำร้อนลาวกไม้ อ้ายเริ่มรู้สึกร้อนฟ้าว โดดไวๆ ออกจากมัดเฮียะ

มือใหม่มาพากันไปหาปลาอีก น้องเป็นผู้ปันปลา บันให้อ้ายน้อยหนึ่งทางพื้นไว้หินทางเทิง ปาส่วนของลาวเองหลายกว่า หลังจากบันก็พากันกลับเมื่อเอือน เมียอ้ายดีใจเพราะเห็นปลาเต็มข้อง

แท้จริงทางพื้นช่องมีหินใหญ่ก้อนยัดใส่ อ้ายคิดอยากฮ้าย มือต่อมาอ้ายได้เฮ็ดคือน้องเมื่อก่อนนั้น แต่น้องฉลาดคิดว่าโตเองซิไปถ่าย ก็เลยจอบเบ็ง เมื่อบั่นแล้วอ้ายเอิ้น ลาวติเฮ็ดเสียงตอบคือเสียงไกลๆ จากอ้าย แท้จริงลาวอยู่หลังอ้าย เมื่อเห็นอ้ายปั่นปลาให้ตนเองน้อย ก็บ่อนเอาปลาของอ้ายยัดใส่ช่องตนเองเมื่อเจย อ้ายเลยขอร้องให้ปั่นกันอีกแต่ลาวบ่ยอมปั่นให้อ้าย

มือต่อมาไปเยื้องกบ มือที่หนึ่งน้องชายตัวว่า อยู่ที่นี่มีกบใหญ่อีหลี แท้จริงน้องเขารู้แล้ว ร้องคือกบร้อง อบ อบ ส่วนอ้ายคิดว่า กบอีหลี ค่อยเยื้อง ส่วนอมตางรู้สิกร้อนก็ตื่นหยัดอมซึม ถูกหน้าผากอมซึม ตกลงในหนองน้ำ อมตางเลยเว้าว่า หั่นแล้วกบใหญ่ที่สุด หยัดคนก็ตาย แท้จริงแม่นผู้หนึ่งนั้นเองเป็นผู้หยัด

มือที่สองพากันไปเยื้องอีก อมซึมอยากแก้แค้นที่ตนตกใส่หนองน้ำมือก่อน ก็เลยตะแอมตางว่า อยู่ถ้ำใหญ่ ตนเองได้ยินเสียงกบใหญ่ร้อง จะพากันไปเยื้องเบ็ง ลาวเลยฟ้าวเข้าถ้ำแล้วร้องคือกบ อมตางรู้จักว่าอมซึมร้อง ได้เอาไฟไปจุดอมซึม อมซึมรู้สิกร้อนก็โดนลงน้ำ และเว้าว่าอัสเง้าเอาไฟจุด เขา อมตางตอบว่า ไฟซิจักเจ้าเข้าในถ้ำ แล้วร้องคือ เขาเลยคิดกบอีหลี, เขาก็จุดแล้ว คิดว่ากบอีหลี แท้จริงอมตางรู้จักคิดว่าตนปู้ซื่อๆ

นิทานกะตุ

ชื่อผู้เล่า ท้าวจันสอน พมมะจัน

อายุ ๕๘ ปี

บ้านกันดอน เมืองกะลิม

เรื่อง หน่วยตาเว็น

หน่วยตาเว็นขึ้นไปๆ มาๆ พอตีคนผู้หนึ่ง ดุมันขยันเพียรไปล่าเนื้อ ไปป่าไปดง เห็นทางบ่อนหนึ่งสะอาดสะอาดดี ดูกามไปหมด อยากรู้ว่าไปไหน ก็เฮ็ดฮ้าว ครั้งที่ ๑ ไปดู ก็เห็นฮ้าวถอดออกวางไว้ดีๆ เหมือนคนถอด ก็ไปสร้างแปงอีก ไปดูอีกวัน ก็ถอดไว้อีก ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง ก็สงสัยว่าสัตว์อะไรฉลาดอย่างนี้ สุดท้ายเอาหอกไปคอยดู พอหน่วยตาเว็นออก แดดก็ฮ้อน ก็อดทนว่าจะแทง เพราะไม่รู้จักตาเว็น คิดว่าสัตว์ ตาเว็นถามว่า เฮ็ดฮ้าวทำไม ก็บอกว่าจะเอาสัตว์ ตาเว็นบอกว่า บ่แม่นสัตว์ เป็นข้อย เดินทางต่อไปอย่าสู้เฮ็ดอีก คนนั้นก็กลับมาบอกพ่อแม่พี่น้องว่า ดินดอนที่เขาอยู่นี้ มีหน่วยตาเว็นเดินออกมา มีหนวดยาว ๓-๔ คอก เวลาปะคนก็หนวดยาว แดงยื่นออก เวลาปากเว้าก็ฮ้อน จนถึงปัจจุบันถือว่า หน่วยตาเว็นมีเส้นทางเดินรอบโลก หน่วยโลกตั้งตรงอยู่

ชื่อผู้เล่า ท้าวจันสอน พมมะจัน

อายุ ๕๘ ปี

บ้านกันดอน เมืองกะลิม

เรื่อง คนกะตุมมาจากไหน

มาจากภูกองกึ่ง เมืองดักจึ่ง มาจากแม่ย่ากับพ่อปู่หมา สมัยลบล้างโลกครั้งที่ ๑ คนตายหมด เหลือภูกะแตมีคนเดียว มีแม่ย่าผู้หนึ่ง ผู้อยู่ภูกองกึ่ง และหมาถึก เห็นไฟอยู่ภูกะแต บรูว่ามีคนหรือเปล่า ย่ากับหลานก็เบื่งว่าเป็นไฟ แม่ย่ากับออกให้หมาลอบไปเอาไฟ หมาถึกลอบน้ำไปเอาไฟคาบมาจากภูกะแต คาบมาได้ครึ่งทางไฟก็มอด ต้องกลับไปเอา สามครั้งก็ไม่ได้ ครั้งที่ ๔ จึงหาวิธีการเอาน้ำเต้ามา เอาขี้ดิน ใส่เต้าน้ำเต้า เอาไฟใส่เต้าน้ำเต้า เอาขี้เต้าใส่ ถ่านไฟใส่ คล้องคอ ลอนมาภูกองกึ่ง ก็ได้ไฟมา แม่ย่าก็เลยเอา หมาผูกเป็นผ้า น้ำก็ลดลงๆ แม่ย่ากับท้าวหมาถึกอยู่เป็นผ้าเปีย ออกลูกมาเป็นหมา ต่อมาออกเป็นคน ต่อมาออกเป็นหมา สลับกันไปเรื่อยๆ อ้ายน้องเอื้อยทั้งหมดก็เอากัน มีลูกหมาลูกคนสลับกัน จนได้เป็น บ้าน

ตกออกจากภูกองกึ่งไปอยู่บ้านแดแรช บ้านแรกหลังจากสร้างโลกใหม่ มีพลเมืองหลาย ไม่มีหมา ไม่มีลูกหมา มีแต่คน อยู่ได้ ๑๐ ปี ไปหาบ้านอาลิบ อยู่ห้วยอาลิบ มีพ่อเฒ่าผู้หนึ่งจุดธูปบูชา ไฟลามป่า หอดบ้าน ไฟไหม้หมด ปรับไหมให้ไปเสาะบ่อนตั้งบ้าน ห่างไปทางบ้านกัรวบิงนี้ ๑๐ กว่ากิโลเมตร มีดินเพียงไถล่น้ำ ก็ไปตั้งอยู่นั้น แต่บ่สิ่งมีดีได้ ก็ย้ายจากกัรวบิง ไปบ้านอินเตริน มีตาดสูงอยู่ได้ สิบกว่าปี ก็ไปอยู่บ้านกันต๊ีบ สิ่งมีดีได้

มีนางสาวผู้หนึ่ง แม่เฒ่าผู้หนึ่ง เก่งหลาย ได้ยินว่าคนบ้านโระอยากมายึดครองบ้าน จึงออกจากเรือนไปอยู่ป่าดง เหลือแต่แม่เฒ่ากับลูกในเรือนศาลากัวัน กำลังตำหูก พวกขโมยโจรก็เข้ามา เห็นแต่ผู้หญิง ก็อยากจับ แม่เฒ่าก็เอาไม้กระสวยตำแท่ง ขโมยหนีหมด นี่กว่ามีผู้ชายซ่อนอยู่อีก แม่เฒ่าก็ตีกลองประกาศว่า แม่หญิงผู้เดียวชนะผู้ชายเป็นร้อย ขโมยได้ยินก็กลับคืนมา แต่บ่กล้าขึ้น ศาลากัวัน ขะล่ำ ถ้าคนลงมาจากกัวันจึงจะได้ ก็ต่อสู้กันไป แท่งขโมยได้หลายคน แล้วอยากลงจากกัวัน เลยถูกขโมยจับได้ คนบ้านนั้นก็นำไปอยู่บ้านดั่งเราะฮูอยู่ไม่ไกล อยู่ที่นี่ดินกว้างดินเพียง

มีลูกกำพร้าผู้หนึ่ง ถูกว่าเป็นผีปอบ กับแม่ย่า เวลาคนเขากินหมู กินไก่ กินวัว กินควาย ก็เอากะตุมโยนใส่เรือนลูกกำพร้า หว่ากัคนคน ให้หนีไป แม่ย่าก็ว่าเปล่าไม่ได้กิน สองลูกกำพร้าก็หนีไป ชื่อท้าวฮอรุกับท้าวะระะฮู ไปเมืองสาละวัน สองคนก็ไปรับจ้างทำงาน คนบ้านดั่งเราะฮูรู้สึได้ว่าเคย คิดกับสองคนนี้ก็เลยกลัว จึงปรึกษาหารือเตรียมด้านทาน ขุดดินขุดหลุมสองทางเดิน คิดว่าถ้าสอง กำพร้าขึ้นมาจะจุดไฟให้ต้นไม้ล้มมาทับ ตัดเครือไม้ให้กองหินลงมาถม ก็ว่าเรียกว่า มาเด้อ ฮอรุกับ

๑๔๒ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

ยะเราะฮฺ ถ้าอยากมาเฮ็ดรายก็ให้มาเดี๋ยวนี๊ เผอิญสองคนมาอีกทาง ฟ้ามาทางหนึ่ง น่องมาอีกทาง ก็จับได้คนหนึ่งคือพี่ น้องก็รอดไป ไปถึงดั่งเราะฮฺ ท้าวฮอรุไปถึงบ้านดั่งเราะฮฺ ก็ยิงกัน คนในบ้าน ไม่มีเลย มีแต่ลูกกำพร้าอยู่ข้างบ้าน คนก็เลยจุดศาลากว้น แต่จุดก็ไม่ไหม้ เห็นมีท้าวถนอยุ่นหลังคากว้น ก็ยิงขึ้นไปถูกแขน ตกลงมาซี่ควาย คนก็หาไม่เจอ จุดเรือนชานบ้านช่องหมด กลับคืนเมื่อเมืองลาว ลูกกำพร้าก็คลานไปเก็บลูกธนู ได้มาแล้ว คนก็มาถามหา คนเฒ่าแก่ก็เลยยอมให้ลูกกำพร้าว่า การบ้านเมือง แต่ของลูกธนูไว้เป็นของกลาง สัญญากันแล้ว ก็เอาให้ดู ลูกกำพร้าก็เลยได้บัญชาการราษฎร เป็นตะกอง เรียขตะกองประจว (วีรบุรุษ) ของบ้านดั่งเราะฮฺ

เจ้าเมืองดั่งเราะฮฺ (กอนเตอย) มีเมียมีลูกสาวอยู่ที่นั่น ประชาชนไปเสาะหาของกิน หาน้ำ หาข้าวที่เมืองจะร็อก สาละวัน ต่อมาไปนอนอยู่บ้านบง เรือนแม่เฒ่าคนหนึ่ง วันหนึ่งแม่เฒ่าก็ต้มน้ำร้อน ไปรดใส่บ่อนนอนลูกสาว แล้วหาว่าคนที่มาค้ำนั้น เยี่ยวรดที่นอน คนก็ไปฟ้องเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็มาดูมานอนค้ำดูอยู่ เห็นแม่เฒ่าต้มน้ำร้อนมารดที่นอน ก็รู้ว่าแม่เฒ่าแกล้ง จึงบอกว่า จะเอาของมาให้ให้หัว ให้ควาย ปะเนาะ ปะฮ้ำด แต่จะขอพิสูจนดูก่อน คินนี้ให้คนบ้านบงมานอน ๓๐ คนบนเรือน แล้วเจ้าเมืองก็ไปสั่งลักปลอกหวายสำหรับมัดแขน มัดหัวเข้า มาเตรียมไว้ พอตกลงกลางคืน คนนอนหลังแล้ว ก็เอาปลอกแขนปลอกขาใส่ไว้หมด แม่เฒ่าก็ต้มน้ำมารด เจ้าเมืองจึงปลุกขึ้นมาบอกว่า จริงแล้วคนนอนตรงนี้แล้วเยี่ยวรดเรือน ให้ลุกขึ้นมา ก็ไม่มีใครลุกได้ เจ้าเมืองจึงขำระความ แม่เฒ่าก็รับว่าต้มน้ำมารด เจ้าเมืองจึงให้มัดคนบ้านบงเอาไปลงหลุม ฝังหมด

ชื่อผู้เล่า ท้าวจันสอน พมมะจัน

อายุ ๕๘ ปี

บ้านกันดอน เมืองกะลิม

เรื่อง เองฮูเอง

ปางก่อนก็มีบ้านกันดอน มีผู้คนทำไร่ ทำสวน เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย วันหนึ่งมีควายไปลงหนองน้ำแห่งหนึ่ง ไปติดคาอยู่ที่หนอง ควาย ๓-๔ ตัวกลับบ้าน เจ้าของควายตามหาควายที่หายไปตัวหนึ่ง เดินย้อนตามรอยควายที่กลับมาบ้าน พบว่ามีรอยขึ้นภูเขา ข้ามห้วยสองสามแห่งจึงไปตามควาย พอไปถึงหนองน้ำวังใหญ่ เห็นหัวควายติดค้างอยู่ในหนอง ยังไม่ตาย แต่เกือบจะตายแล้ว พวกที่ไปตามก็กลับมารายงานเจ้ากกเจ้าเหล่าของบ้าน เจ้ากกเจ้าเหล่าปรึกษาหารือกัน เอาเชือกและเครื่องมือเหนียวจากป่า ขนผู้คนไปหมด ที่แรก ๓๐ คน ก็ดึงไม่ขึ้น ๕๐ คน ก็ไม่ขึ้น ในเวลาแก่ครั้งแรก ได้ยินเสียงร้องว่า อินตือ ดึงอีกก็มีเสียงร้อง อินตือ (อินตือเป็นชื่อลูกกำพร้าบ้านนั้น แต่มีลักษณะดี) เอาคนไป ๕๐ คน

ก็ดึงไม้ขึ้น อินตือจึงอาสาว่าจะดึงคนเดียวก็ได้ แต่เพราะควายเรียกชื่อเรา เราดึงได้แล้วก็ต้องตายลงไป อยู่วังน้ำ เจ้ากกเจ้าเหล้าก็บอกให้อินตือดึง ทุกคนช่วยกันจับเชือกดึง ให้อินตือจับคนสุดท้าย ถ้าฝืนดึงลงน้ำ พวกทั้งหลายจะได้ดึงเอาไว้

อินตือจึงตกลงว่า ถ้ารับรองอย่างนั้น ก็จะต้องควายให้ แล้วอินตือก็ไปจับอยู่ปลายเชือก คนทั้งหลายดึงก่อน ควายนั่นตายแล้ว ตัวหนักกว่าเดิม ดึงไม่ขึ้น เจ้ากกเจ้าเหล้าถามว่าทำไมอินตือไม่จับ อินตือก็บอกให้เตรียมนะ จะจับเชือกแล้ว พออินตือจับเชือกดึง ควายก็หลุดจากหนอง อินตือก็ปลิวลงจากภู ใครจับก็ไม่ทัน อินตือหลุดลงไปใ้หนองน้ำ ควายที่ดึงขึ้นมา มีเอ็งฮูเอ็ง (ผี) เกาะอยู่ที่ข้อตีนควาย (มีลักษณะเหมือนหม้อมีหู มีรูปคนรูปสัตว์มากมาย ตีตัง) อินตือก็ลงไปอยู่ในหนองน้ำนั้นเลย เอ็งฮูเอ็ง ก็กลายเป็นมูลมรดกของบ้านกันดอน เช่นเดียวกับละกามที่เป็นมูลมรดกของบ้าน เอ็งฮูเอ็งเป็นเงินขาว มีน้ำหนักมาก

มูลมรดก ๗ อย่าง ของเผ่ากะตู บ้านกันดอน มี ๑. ละกาม ๒. เอ็งฮูเอ็ง ๓. ปุงกันแตฮู (หม้อทอง)

๔. กันเป็ง (ไห) ๕. สิ้นไซ ๖. กงกู (เหมือนก้องแซน) ๗. ปะเนาะ

สิ้นไซ หมายถึงเทวดาฟ้าแถมที่หล่นลงมาจากเขาควายเมื่อตอนเผาตาลากวนบ้านดั่งเราะฮู

เอ็งฮูเอ็ง มีลักษณะเหมือนกลองทองเหลือง หรือมโหรีทีก ด้านหน้ากลองมีรูปคนรูปสัตว์

ชื่อผู้เล่า ท้าวตือ

อายุ ๑๐๓ ปี

บ้านกันดอนใหม่ เมืองท่าแดง

นิทานเรื่อง เหตุที่มรดกชื่อว่าละกาม (สาเหตุที่ได้ละกาม)

ในเมื่อก่อนนั้น ชาวบ้านฮ้อฮาง ที่เมืองตะโอย (ตะออส) มีชายคนหนึ่งที่อยู่บ้านฮ้อ ฮาง ทำกะด่า ไร่ดักนก หนู เมื่อทำเสร็จแล้วแต่ละวันตอนเช้า ชายผู้นั้นไปดูก็เห็นรอยคนเอาไปก่อน เจ้าของกะด่าก็คิดโมโหอยากจะเห็นว่าใครที่มาขโมยของตน วันต่อมา กูจะมาอยู่แถวกะด่านี้

เมื่อคิดแล้ว เช้าต่อมาเขาก็ไปที่กะด่าแต่เช้าๆ ไปอยู่แถวๆ กะด่าก่อนสว่าง พอสว่างก็มีคนมาขโมยเอาสัตว์ ผู้ที่ลักสัตว์นั้นเป็นผู้หญิง มีลูกสาวน้อยอายุประมาณ ๗ เดือน อีตาดีนนั้นมาถึงกะด่าก็ห้อยลูกไว้ แล้วไปลักเอาสัตว์ในกะด่า เอานกหนูที่ถูกกะด่า ดีใจที่ได้สัตว์จึงเอาไปเรื่อยๆ มองไม่เห็นเจ้าของกะด่าออกมาจากพุ่มไม้ รีบเอาลูกของมันที่ห้อยไม้ มาอุ้มไว้ ทันใดนั้นอีตาดีนมาถึงเห็นแล้ว จึงอยากได้ลูกคืน แต่แย่งไม่ได้ ชายคนนั้นไม่ยอมคืนลูกอีตาดีน อีตาดีนเลยบอกให้คนเอาไปได้แต่เสี่ยงให้ตีๆ ถ้าลูกตาย อย่าฝังดินเด็ดขาด ถ้าตายให้เอากระบี่ขึ้นตั้ง ๓ มุม แล้ววางลูกที่ตาย และเอากระบี่ขึ้น

๑๔๔ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

อีก ๓ ใบ คลุมข้างบน อีก ๓ ใบกองไว้ในยั้งข้าว ๒ วัน ห้ามเปิดดูก่อนวันที่ ๓

ชายคนนั้นก็เอาลูกมาเลี้ยง เลี้ยงได้ ๓ วันก็ตาย เลยทำตามคำแนะนำไม่ฝังดิน ๓ วันหลังจากมันตายก็ไปเปิดกะเบียนในยั้งข้าวดู ก็ไม่เห็นลูกผี เห็นแต่ละกามลูกใหญ่มาก ๑ ลูก ชายคนนั้นคิดว่าผีเอาวัตถุนี้มาเปลี่ยนแทนลูกตน ลูกไม่ได้ตายจริง ๆ

ชายคนนั้นก็เก็บละกามไว้ในยั้งข้าวอย่างดี ปีต่อมาเขาคิดว่าเก็บก็ไม่มีประโยชน์ ขาดึกว่าเก็บไว้ ก็เลยประกาศข่าวให้คนทั้งเมืองรู้ เจ้าแขวงสาละวันต้องการวัตถุนั้นที่เรียกว่า ละกาม เลยติดต่อมาขอซื้อในราคาสิบพันสิบหมื่นโหลม (?) ชาวบ้านกันตอนได้รู้ข่าวอย่างนี้ก็คิดอยากได้ จึงพากันเก็บจากชาวบ้าน ได้แล้วจึงไปซื้อละกามดังกล่าวจนได้ เมื่อซื้อได้แต่ไม่รู้ว่าจะถือมาอย่างไร เพราะต้องหาถุงแหวน ๒ เส้น จึงทำสายจระ เมื่อเป็นอย่างนั้นเลยหาถุง จับได้ ๒ เส้นยาว เอามาเกี่ยวใส่ทำสายจระ (จ๊ะ-สะพาย) แล้วจะมาถึงเขากอง ที่บ้านของตالا ที่เขากะบาก เมืองกะลิมแล้ว ก็ขอเอาเรือบ้านของตาลาง ลัดไปถึงเขากอง ปากละกามสวมใส่ปากเรือ ละกามตกไปในวังน้ำเลยไม่ได้เอาไป แต่ว่าถ้าแก่ที่ไปซื้อละกาม ได้เอาผ้าขาวผูกไว้หูละกามเพื่อให้รู้ว่ามิใช่เจ้าของ ถึงอย่างไรละกามที่ตกนั้นก็มิใช่ไปอยู่ร่วมกับละกามของผีหรอก คิดอย่างนั้น ถ้าแก่ผู้นั้นก็ร้องประกาศว่า ขอบเขตบ้าน ถ้าผู้ใดทำร่องลัดหรือต้อนอัดละกาม พวกเราให้พวกเจ้าเก็บไว้แล้วแจ้งให้เรารู้ แต่ค่าแรงพวกเจ้า พวกเราต้องรับผิดชอบ จะให้คนสองแม่ลูกมาเป็นคนใช้ของเจ้า เจ้าส่งคืนละกามของข้อย ชาวบ้านก็เห็นด้วย

เมื่อถึง ชาวบ้านของตาลาง ทำร่องลัดอัดปากห้วยสำเร็จ พอตีฝนตก และในเดือน ๘ น้ำเขากองมากเต็มฝั่งห้วย ห้วยก็ล้นเป็นวัง เลิกทวนปายก็ไหลกลับ ๒-๓ วันต่อมา น้ำแห้งลง ร่องลัดก็กลายเป็นโคก ก็พากันไปดู ไปไม่ทันถึงร่องลัด ปรากฏว่าที่ร่องลัด ได้ยินเสียง จิกจิก จิกจิก แต่พอไปถึงไม่เห็นปลาสักตัว มองไปมองมาเห็นแต่ละกามลูกหนึ่ง ดูเหมือนเห็นผ้าขาว ก็รู้ว่าเป็นละกามของบ้านกันตอน ก็พากันหามกลับบ้าน เก็บไว้อย่างดี แล้วบอกให้บ้านกันตอนมาเอา ให้เตรียมเอาคนสองแม่ลูกมาด้วย

เมื่อบ้านกันตอนทราบข่าวจากบ้านของตาลาง ก็พากันหาคนสองแม่ลูกก่อน ดังนั้นชาวบ้านกันตอนหาชนิดกับบ้านอื่น รู้ว่ามีคดีเกี่ยวข้องกับบ้านอื่น เลยถ้าแก่ในบ้านวางแผนและเอาคนไปจับคนแม่ลูกที่เกี่ยวข้องกับคดีได้ เมื่อจับได้แล้วคนที่จับได้นั้นคือ ท้าวอำป กับท้าวอำปung พี่น้องกัน เอาคนที่จับได้นั้นไปส่งให้บ้านของตาลาง บ้านของตาลางส่งคืนละกามให้บ้านกันตอน

แต่นั้นมาวัตถุดังกล่าวเป็นมรดกบ้านกันตอน ตลอดจนถึงปัจจุบัน เป็นของส่วนรวมตลอดละกาม คือ หม้อทองเหลือง ราคาสูงมาก

ชื่อผู้เล่า ท้าวตีส

อายุ ๑๐๓ ปี

บ้านกันตอนใหม่ เมืองท่าแดง

เรื่อง สัตว์เป็นผัวเมีย

ต้นเรื่อง ท้าวอาจิดกับนางนกมูมเป็นผัวเมียที่รักกันมาก ไปปามาเรือนด้วยกัน ทำงานต่าง ๆ ด้วยกัน พวกบ่าวแมวป่า บ่าวกะเล็น บ่าวนกกก บ่าวนกแกง บ่าวนกกามีใจรักนางนกมูม เมียของท้าวอาจิดเลยพากหาวิธีฆ่าท้าวอาจิดแล้วจึงเอานางนกมูมมาเป็นเมียตัวเองแต่ยังไม่รู้ว่าใครจะได้นางนกมูมเป็นเมีย พวกบ่าวสัตว์อื่นหาวิธีฆ่าท้าวอาจิดยังไม่ได้

มีวันไหนวันหนึ่งท้าวอาจิดแผลงตัว อยู่กับเมีย เมียรักผัว (นางนกมูมรักท้าวอาจิด) นางจึงคิดโมโหที่เห็นบ่าวสัตว์อยากฆ่าผัว เมียเตือนผัวให้ระมัดระวังมากๆ เพราะสัตว์อื่นจะฆ่า

ท้าวอาจิดแผลงตัวเลยตอบว่า มันฆ่าข้าบ่ตายดอก เว้นแต่พวกมันเอาขี้เข็บน้อยปล่อยใส่เต้าแคนน้ำเต้าของข้า ถ้าทำอย่างนั้น ข้าสิดาย ท้าวอาจิดพูดอย่างนี้ เพราะไม่คิดว่าจะมีใครมาอยู่ใกล้ๆ ไม่รู้ว่าเมียอยู่ไหนแอบบ้าน พูดแล้วเรือดรู้หมด แล้วก็ลงเรือนไปบอกให้พวกบ่าวสัตว์อื่นๆ รู้ แต่ไม่ทันบอก เรือดมาถึงที่ที่บ่าวสัตว์อื่นอยู่ มันว่า ภูได้ยินเรื่องดี ให้พวกเจ้าจ้างข้อย ข้อยจึงจะบอกพวกเจ้าให้พวกเจ้าได้เมียงาม พวกบ่าวสัตว์เลยตอบว่า จะให้จ้างเจ้าตลกจริงๆ เจ้านอนอยู่บนสาดที่คนนอน เจ้าดูคนเลือดคนตลอด ไม่ทำงาน แต่กินสบายอยู่ตลอด เรือดเลยบอกเรื่องที่ตัวเองได้ยิน ท้าวอาจิดพูดกับเมีย พวกเจ้าฆ่าตัวเองวิธีอื่นๆ ไม่ตาย ถ้าเอาต้องเอาขี้เข็บใส่เต้าแคน พอเป่าแคนขี้เข็บเข้าปากก็กัดตาย พวกบ่าวสัตว์พยายามจับขี้เข็บ จับได้แล้วเอาไปใส่แคนท้าวอาจิด

กลางคืนวันนั้นท้าวอาจิดกลับมาจากเวียงงาน อาบน้ำ กินข้าวกินน้ำ แล้วอยู่กับเมียอย่างม่วนชื่น ท้าวเอาแคนมาเป่า ทันใดนั้น ปรากฏว่าท้าวอาจิดร้อง โอ้ย แม่่น्हยัง เมื่อเอาแคนลงเห็นขี้เข็บออกมา รู้ว่าตัวเองต้องตาย ท้าวอาจิดหัวใจขาด นางนกมูมร้องไห้ไม่หยุดจนหมดคืน ตอนเช้าพวกบ่าวอื่นมางันส่งสะกาน สัตว์ต่างๆ แสดงความรักท้าวอาจิด มีของกินของใช้ก็ช่วยนางนกมูมอย่างไม่เสียดาย

เมื่อส่งสะกานแล้วก็กลับมาเรือน นางนกมูมและบ่าวสัตว์อื่นก็มาหมด มาดูว่าใครจะได้นางนกมูม ท้าวแมวป่าว่าตัวเองจะเอาเพราะตัวเขาของให้ท้าวอาจิดมากกว่าเพื่อน ทั้งร้องไห้ไม่หยุด พวกบ่าวสัตว์ทั้งหลายอยู่ในเรือน นางนกมูมพักอยู่นอกชานกับท้าวกะเล็น ทันใดนั้นนางนกมูมบินขึ้นอย่างรวดเร็ว ท้าวกะเล็นก็คว้าจับไม่ทัน ได้แต่ความเอานาง นางก็หลบ ท้าวกะเล็นก็คว้า จนท้าวกะเล็นนั้นถูกบาดจนตัวลายไปหมด นางนกมูมชวนใส่

บ่าวทั้งหลายคุยกันอยู่ในบ้าน แล้วทะเลาะกันเพราะนางนกมูม ไม่มีใครได้ และหลังจากนั้น

๑๔๖ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

ท้าวกะเล็นก็กลายเป็นเส้นลายตลอดมา

ชื่อผู้เล่า ท่านวีพอน จออาสาน

เมืองละมาม แขวงเซกอง

ท่านวีพอน จออาสาน ได้เล่านิทานชาวบ้านของกะตุให้ฟังบางเรื่อง เช่น เรื่อง สิงจอไม่กินหมา กะตุจะ
ถือ สิง (clan) เช่น สิงจอ สิงปะลอง สิงเรส ในกลุ่มที่เป็นสิงจอ (หมา) จะไม่กินเนื้อหมา และมีเรื่อง
เล่าว่า

เรื่อง กะตุสิงจอไม่กินหมา

สมัยก่อนโน้น สิงตัวหมา (ต้นตระกูล) เกิดมาได้ห้าพันปี เกิดน้ำท่วมแผ่นดินหมด มีเหลืออยู่
เพียง ๒ หน่วยภู ภูหนึ่งมีไฟ อีกภูมีคนกับหมา คนมองดูตอนกลางคืนเห็นว่าอีกภูหนึ่งมีไฟ ก็อยากไป
เอาไฟ แต่ไปไม่ได้ เพราะเป็นผู้หญิง แต่หมาเป็นหมาถึก (ตัวผู้) จึงขอให้หมาไปเอาไฟ หมาก็ไปอีกที่
ภูหนึ่งเอาไฟมาดับปลายหางมาให้ภูนี้จึงมีไฟได้ใช้หมากับคนก็ได้เป็นผัวเมียกัน ลูกที่เกิดจึงใส่ตระกูลข้างพ่อ
เรียกว่า สิงจอ สืบเผ่าพันธุ์แพร่หลายต่อมา คนในตระกูลสิงจอนี้จึงไม่กินหมา เพราะเป็นต้นตระกูล

สิงปะลอง

สิงปะลอง (ปะลอง แปลว่า ไหลตามน้ำ) เมื่อประมาณพันปีก่อน มีกลุ่มหนึ่งแยกออกมาจาก
สิงจอ มีสาวงาม พ่อแม่อยากให้แต่งงาน แต่แม่หญิงบอกว่าป้า ผู้บ่าวบ่งาม แม่หญิงจึงหนีไปนอนป่า
ผู้บ่าวตามไปเป็นเพื่อน เวลานอนก็เอามัดพินกันกลาง แต่พอตกดึก แม่หญิงกลัวผีจึงข้ามไปนอนด้วย
ผู้บ่าว ยอยากลงใจ วันรุ่งขึ้นจึงมัดรูปหุ่น แล้วเอาทั้งลงมาตามน้ำ ลงมาถึงเชิงภู แม่หญิงนึกว่าผู้บ่าว
ตกน้ำตาย เสียใจร้องไห้คร่ำครวญ ต่อมาก็ได้มีลูกกันมากมาย เกิดเป็นกลุ่มที่เรียกว่า สิงปะลอง
หมายถึงรูปหุ่นที่ทิ้งให้ไหลลงมาตามน้ำ

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุญคอบ

บ้านกันดอนใหม่ เมืองท่าแดง

เรื่อง นางตักขีและนางตักแซะ

ในปางก็ก่อนมีแม่เผ่ามีลูกสาว ๒ คน ลูกสาวก๊กชื่อว่านางตักขี ลูกสาวหล้าชื่อว่านางตักแซะ มือหนึ่งแม่เผ่านั้นจะกะพาถือขวานไปหาตัดฟัน พอฮอดป่าที่มีไม้ตายหลายแม่เผ่าปลงกะพาห้วย จับด้ามขวานอย่างแน่น ตัดฟันด้วยความตั้งใจที่มีไม้คอนตายหลายลำ แม่เผ่าตัดได้สองท่อนแล้ว ปรากฏขวานหลุดออกจากด้ามปลิวไปใส่พุ่มไม้หัก ในพุ่มไม้หักมีงูสาพูที่มีพิษที่สุด ๑ ตัว ขวานของแม่เผ่านั้นงูสาพูนั้นเก็บกินเลย แม่เผ่าชอกขวานจนหมดแรงแต่ก็บ่เห็น ทนไฉนนั้น งูสาพูนั้นเลย ทวงถามแม่เผ่าว่า แม่เผ่าชอกหาอีหยัง แม่เผ่าตอบว่า ตัวเองชอกขวานลูกแต่ด้ามออกปลิวไปในพุ่มไม้นี้ งูสาพูตัวนั้นว่า โอ แม่เผ่า เอย แม่เผ่าเองชอกหมดมือกับเห็นดอก แม่เผ่าขอนางสาพูว่า ขอแค่ช่วย ชอกหาให้แต่ งูสาพูตอบว่า เออ ถ้าแม่ให้ลูกสาวตนเป็นเมียตัวเองสิหาได้อยู่ดอก เลยแม่เผ่าก็รับให้ลูกสาวตนเป็นเมียของ เมื่อแวนั้นงูสาพูคายขวานออกแต่ปากตน ส่งคืนให้แม่เผ่า แม่เผ่าก็รับขวานแล้วใส่ด้ามคืน ก็พางูสาพูเมื่อนำตามหลังเลย

เมื่อฮอดบ้านงูสาพูขึ้นอยู่หลักไก่อ้าง แม่เผ่าเข้าเรือนตัวเองแล้วปิดเรือนชาน แล้วปูสาดซาตๆ อยู่ข้างซี้เต้าไฟนอนข้างไฟ ต่างคือเจ็บหนัก ครางฮือ ฮือ ทั้งร้องเจ็บ เจ็บ ความจริงแม่เผ่าบ่มีอาการเจ็บอีหยัง หากมีปัญญาแหลม ชอกวิธีเพื่อลูกสาวมักทำงูสา ทนไฉนนั้น นางตักขี ลูกสาวก๊กมาแต่ป่า พอเข้าเรือนแล้วเห็นว่าแม่เจ็บหนัก ร้องให้ นางถามแม่ว่าเจ็บอีหยัง เจ็บจังใด ต้นเหตุเจ็บมาแต่ไส แม่เผ่าตอบว่า เจ็บหัวใจ เจ็บหนัก เริ่มเจ็บมาแต่ไปหาตัดฟัน ถ้าว่าลูกเสียดายแม่ให้ลูกบ่าวแก้ไข ถ้าบ่สนแม่เสียดาย นางตักขีถามแม่ว่า โดยความอ่อนนว่า แม่สิให้ลูกบีนบัวแนวใด หะแม่ แม่ตอบว่า ให้ลูกเป็นเมียของผู้อยู่หลักไก่อ้าง อยู่กองเรือนนั้น ถ้าลูกบ่เอาตามนั้นแม่เสียดาย นางตักขีเล่นลงเรือน ชอกเบ้งหลักไก่อ้าง เห็นงูสานอนเกี้ยว หลับตาดีๆ นางตักขี คิดไปมาสิบีนบัวพัذب่แม่นมนุษย์คน ถ้าบ่เอาพัذب่เสียดายแม่จะตาย สุดท้ายนางตักขีตัดสินใจเอาผัวงูสา แม่เสียดายก็ตายสา คิดแล้วจึงเมื่อเรือนหาแม่ ตอบคำของแม่ว่า ลูกเสียดายแม่แต่สิให้เฮ็ดแนวอื่นก็สิได้อยู่ แต่สิให้เป็นเมียบ่ได้เพราะบ่แม่นมนุษย์คน ให้แม่บอกวิธีอื่น ๆ สา

ทนไฉนนั้น นางตักแซะลูกสาวหล้ามาแต่เฮ็ดเวียก พอฮอดเรือนก็เห็นแม่เจ็บหนัก เอื้อยน้ำตาไหลอาบหน้าเป็นจิงไฉนนี้ นางตักแซะก็ฟ้าวางตะกร้าลง มีลูบหน้าผากแม่ ลูบอกแม่ ทั้งถามแม่ว่าเจ็บอีหยัง เป็นจังใด เจ็บมาแต่ไส อีแม่บ่ควรตายติ บ่รู้เมื่อ บ่ยืมเลย นางตักขีผู้เป็นเอื้อยเล่าเหตุการณ์

๑๔๘ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

ต้นปลายสาเหตุที่เกิดอาการเจ็บของแม่สู่น้องสาวหล้าฟุ้ง นางดักแชะถามเอื่อยว่า เอื่อยได้บัวแมงออยฝิบได้ไล่ผีน้ำผีภูบ่ นางดักชิตอบน้องว่าตอนที่แม่ยืนเสียงปาก ยังฝากเว้าได้ แม่ว่าบัวแนวอื่นบ่ดีเด็ดขาดมีแต่ให้เอื่อยเป็นเมียของงูสาที่อยู่หลักไกรร้างอยู่กองเรือนนั้น ถ้าบ่แม่นั้นแนวนี้แม่ต้องตาย นางดักแชะยินดังนั้น คิดอย่างทันทีและแก้ไขทันการณ์ นางดักแชะเลยถามแม่ที่เจ็บหนักว่า ลูกนี่จะเป็นเมียของท้าวงูสาอีแม่สิตีบ่ แม่ที่ตีต่างเจ็บหนักก็ร้องว่า ได้ดีโลด เลยนางดักแชะรับรองตัวเอง จะเป็นเมียของท้าวงูสา เมื่อเวลานั้นแม่เฒ่าก็ตีทันที แม่ให้นางดักแชะลงเ็นงูสาพู่แต่หลักไก่อ ให้ขึ้นเรือน เมื่องูสาขึ้นมา แม่เฒ่ามอบนางดักแชะลูกหล้าเป็นเมียของเจ้า ให้เจ้าอยู่ดีเฮ็ดเวียกงานไร่สวนตลอด ท้าวงูสาถามนางดักแชะ น้องมักตัวเองบ่ ตัวเองแม่นบ่แม่นมนุษย์คนเป็นมนุษย์สัตว์ น้องสิมักบ่ นางดักแชะตอบด้วยความจริงว่า ถ้าน้องเอาหาผัว แม่นหาชายมนุษย์คน แต่อันนี้แม่เจ็บหนัก ถ้าบ่เอาเจ้าแม่น แม่นบ่ดีเมื่อจิงชั้น น้องจะต้องเอาเจ้าเป็นผัวด้วยความจริงใจ เพื่อกู้ชีวิตแม่คืน ท้าวงูผงหัว

แต่นั้นมา ได้ดำรงชีวิตเป็นผัวเมียในครอบครัวแม่เฒ่านั้นเลย แต่ตรงกันข้าม การเฮ็ดเวียกงานตอนเช้าให้เมียเฮ็ดอาหารไร่สวนมาก เมียพักเวียกแล้วก็ให้เมียพักผ่อนอยู่บ้าน ตอนแล่งท้าวงูสาว่าตัวเองจะเฮ็ดต่อ เมียเมื่อบ้านแล่งงูสาออกคราบเพศเป็นคนงามกว่าหมูในบ้าน ท้าวงูสาเฮ็ดเวียกทั้งแรงทั้งไว บาดคำมางูสาเอาคราบใส่ดินเป็นงู จึงเลื้อยเมื่อเรือน เข้ามือใหม่ ผัวกับเมียไปไร่นางเมียเบ่งเวียกงานที่ตัวเองปะ ท้าวงูเฮ็ดสำเร็จเกลี้ยง นางดักแชะเป็นตางิด จังได ผัวบ่มีดินมือ จังเฮ็ดเวียกได้เมื่อนางดักแชะคิดแล้วจึงวางแผนในใจว่า ตนเองเฮ็ดตอนเช้า บาดตอนแล่งตัวเองจะเมื่อบ้าน จึงกลับจอบเบ่งอยู่แคมสวน เพื่อเบ่งท้าวงูเฮ็ดเวียกแนวใดแท้

เมื่อฮอดแควนไรรักกลับพักอยู่พุ่มไม้ ตาสองเบ่งผัว เบ่งไปปพอที่ใดก็เห็นผัวลอกคราบปลงเกล็ดงูปะอยู่เทิงสันกะตอ เป็นคนงามอย่างดี ทำงานอย่างแข็งแรง นางดักแชะเบ่งผัวตัวเองเห็นว่างามบ่มีบ่อนดิกดีใจหลาย ก็เลยคิดวิธีจะเอาคราบบังหน้เกล็ดของผัวไปเพื่อผัวจะเป็นงูอีก นางคิดออกว่าให้เอ็นนกกลางมาสาเลย นางนี้ไปไกลจากไร่ตัวเอง แล้วเอ็นนกกาจะนกคามหา นางดักแชะบอกให้นกกาไปเอาคราบหน้เกล็ดของผัวตัวเองจากสันกะตออยู่แพนไร่ ทั้งใส่กองไฟที่เพ็นจุดกองนั้นไว้ นกกาถามนางดักแชะว่าเจ้าประกอบเวียกแนวนั้น เจ้ามีแนวสิให้ช้อยบ่ นางดักแชะบอกว่าสิจ้างเจ้าให้เจ้าชอกกินสัตว์สาที่ตายอยู่กลางไร่นั้นแล้ว นกกาที่รับดีใจแล้วไปเอ็นอยู่กลางไร่ที่ท้าวงูสา นั้น ก็เห็นหน้เกล็ดอยู่กะตอใกล้กองไฟไหม้แรงขึ้น นกกาลงไว คาบเอาหน้เกล็ดของงูสาทั้งใส่กองไฟ งูสาเห็นแนวนั้นก็แล่นไล่นกกา แต่บ่ทันเลยเขา ท้าวงูสา รู้จักนกกาต้องปฏิบัติตามสั่งของนางดักแชะ กามินหนีไปไกลแล้วเอ็นมาหานางดักแชะบอกให้นางว่าแล้วแล้ว นางดักแชะฟ้าวเมื่อบ้าน เมื่อฮอดไร่

ท้าวภูสาถามเมียว่า แม่่น้องสั่งให้กาเอาเสื้อข่อยไป นางตักแะตอบด้วยดีใจว่า แม่่น้องแล้วอ้าย แต่ย่อน้องมักอ้ายหลายจ้งเฮ็ดแนวนี่ แม่่น้องผิตแล้ว ถึงอย่างใดก็ตาม ถ้าอ้ายมักน้องให้เป็นคนคือแนวนี่แล้ว ถ้าอ้ายบ่มักน้อง อ้ายชื่อน้องไปก็แล้วแต่อ้าย

แต่นั้นไปท้าวภูสาเป็นคนตลอดเลย การดำรงชีวิตเป็นคู่ผัวเมียที่มักรักกัน แต่น่าเสียดาย การดำรงชีวิตผัวเมียบ่นปานใด ย้อนว่า นางตักชี่ที่เป็นเอื้อยเห็นผัวของน้องงามบ่มิบ่อนดิ นางตักชี่เลยมักผัวของน้อง อยากได้ให้ท้าวภูสาเอาตัวเองให้ห่างน้องสาวของตน แต่ท้าวภูสาบ่ยอมห่างนางตักแะอย่างเด็ดขาด บ่ยอมเอานางตักชี่มาเป็นเมียของตน เมื่อแนวนั้น นางตักชี่เกิดใจอาละวาดหนักกับน้องสาวของตน ซอกวิธีชื่อน้องตายเพื่อได้เอาผัวน้องมาเป็นผัวตัวเอง ไปเฮ็ดเวียกงานนอกบ้าน นางตักชี่ถือขวานให้ท้าวภูสา แต่ท้าวภูสาบ่กินบ่ต้อง ถ้านางตักแะถือขวานให้ท้าวภูสาจ้งกิน เวลาอยู่เรือนทุกเช้า นางตักชี่บดดอกไม้ใส่ยาสุบหอมๆ แต่ท้าวภูสาบ่สุบตลอด นางตักแะให้กอกตัวเองมันจ้งรับสุบโดยแสดงความดีใจ

เมื่อสภาพแนวนั้น นางตักชี่ชอกชื่อน้องสาวของตนจนถึงได้ฆ่า วิธีเอื้อยชื่อน้องสาว มันสั่งให้น้องสาวหาฟืนหลายกองบ่อนเตี่ยว กองบ่อนทางไกลจากบ้านแล้ว ตักชี่ผู้เป็นเอื้อยก็จุดกองฟืนไฟไหม้ลูกแรงๆ แล้วข่มน้องสาว ซุกใส่กองไฟที่ไหม้แรงๆ นางตักแะล้มใส่กองไฟตาย เมื่อนางตักแะตายไป อีตักชี่เมื่อบ้านด้วยความคิดใจ มันดีใจ มันคิดตัวเองต้องได้ผัวงามๆ ท้าวภูสาต้องเอาตัวเองเป็นเมียตน เมื่อฮอดเรือนแล้วท้าวภูสาถามตักชี่ว่า น้องเจ้ายังอยู่ไส ตักชี่ตอบว่า น้องยังอาบน้ำ อยู่ตนเติบท้าวภูสาถามอีก น้องเจ้ายังเฮ็ดอีหยัง ตักชี่ตอบว่าน้องยังหวิ้ม เท่าฮอดคำ นางตักแะบ่มาฮอดเรือนเลยถามอีก ท้าวภูสาถามอีก น้องเจ้าจ้งมาค่างคา แต่เว็นฮอดคำปานนี้ สิเป็นเลื่องแนวจิตว่า ให้เจ้าบอแจ้งๆ เลยอีนายตักชี่บอว่า น้องสาวตายแล้ว ภูสาบ่ตอมันตายเหตุการณ่ถูกเป็นแนวจิต อีนายตักชี่หลบบ่ได้เลยบอแจ้งว่าตนเองชื่อน้องตายแล้ว ท้าวภูสาบ่รู้เรื่องมันชื่อน้องตาย และน้องมันปากให้ท้าวภูสาเอาตัวเองเป็นเมีย ท้าวภูสาคิดว่าถึงอย่างใดก็บ่เอามันดอก สิเป็นภูสาที่มีพิษสูงคินสิตอดอีอานิตายสิตีกว่า พอได้แก้แค้นเพื่อเหลือใจ

ท้าวภูสาก็เลยคินเป็นภูสา จอบทำอีตักชี่อยู่ตามแคมทางที่เคยมันไปมา ท้าวภูสาทำบ่พอมือ ก็เห็นอีตักชี่แล่นมาชอกตัวเอง คงจะเห็นตัวเองสิจับมาเป็นผัว ทันใดนั้นท้าวภูสาฉวยโอกาส ตักชี่มาใกล้ๆ ภูสากิ้อปากเขี้ยวซิดใส่ฝ่าตีนอีตักชี่ นางตักชี่รู้แต่ว่าภูสาขบเท่านั้นก็ตายไปเลย คำมาอีตักชี่บ่เมื่อ แม่ของนางตักชี่ชอกเห็นตักชี่ตาย รู้ว่าอาการตายนี้ต้องแม่ภูสาขบมันจ้งตาย แต่แนวนั้นก็ตายบ่ให้บอให้ไต่บ้านรู้ ตักชี่ตายย่อนภูสา บอว่าตักชี่ตายย่อนเบิกบานม่วนชื่น คนในบ้านก็เชื่อแม่ว่า

ตกชิตายย้อนความม่วนชื่น คำคินมือนี้นคนในบ้านก็คบงันตกชิต เข้าก็สงสะกาน เมื่อส่งสะกานแล้ว ก็อัดทางแต่ละเส้นบให้คนบ้านนอกเข้าบ้านในมือนั้น ฐสาเห็นเขาอัดทางแนวนั้นก็สงสัยบ้านนั้น ชะล่ำ บ้านย้อนคนตายตัวเองชบวานนี้ คิดแล้วแต่บแนใจ เลยฐสาแปลงตัวเป็นคน แล้วย่างไปไกลๆ บ้าน จังถามคนในบ้านที่ตายนั้นเอง เมื่อฐสาพบเห็นคนในบ้านออกไปก็ถามเลยว่พวกเขาเจ้าชะล่ำมือนี ชะล่ำ ย้อนอีหยัง คนผู้นั้นตอบว่ตัวเองชะล่ำโดยความม่วนชื่น เลยฐสาตกใจว่ พืชตัวเองนั้นบะชิดอีก ชบคนบ่ตาย ก็มีบมีความหมาย หยังสิริรักษามันอีหยัง ชะล่ำคายออกมันหมดเกลี้ยงสิบตีบว่ เมื่อคิด แนวนั้นเลยแล่นเข้าดงลึก คายพืชออกจนหมดเกลี้ยงปานเอาน้ำล้าง

พืชของฐสาที่ฐสาคายออกนั้น แม่จ่าพวงกูที่มีพืชสู่มือนี้อา และพวกเผ่าทุกหลายชนิดเอา พวกชีเข็บ แมงงอก แมงเง่า เอาจนหมดสุดท้าย หยัวซาปกที่ฐสาคายนั้น แต่นั้นไปฐสาบมีพืชจักน้อย ตลอดมาและประเภทภูมิพืชเตี้ยวนักีย้อนเอาพืชสูงสูงชนิดใดเอาหลายเตี้ยวนพืชแรง ตัวเอาน้อยมีพชน้อย

ชื่อผู้เล่า ท้าวจันสอน พมสะหวัน อายุ ๕๔ ปี บ้านกันดุน เมืองกะลิม

เรื่อง นางลาว

นางลาวแม่ลูกสาวคนทุกข์ยาก อยู่นครหลวงจำปา พ่อนางลาวได้ลูกสาวคนหนึ่ง ที่มีความ สวยงามกว่าลูกสาวคนอื่น ๆ ดังนั้นบรรดาผู้บ่าว ๕ แขวงที่มีอำนาจใหญ่โต ได้ยินทางเสียงโด่งดังจาก นครหลวงจำปา เลยมีจุดประสงค์อยากได้นางมาเป็นครอบครัวของตัวเอง ที่ดำรงชีวิตดีในครอบครัวเดียวกัน ครั้งที่ ๑ ผู้บ่าวนครหลวงพระบางมาเวว่ว่า ฐานะของครอบครัวทุกข์ยาก หรือลูกสาวบ่จบบ้งามก็ตาม ตนเองจริงใจมักและยอมสารถาพจะมาดำรงชีวิตในครอบครัวทุกข์ยากนี้จนตลอดชีวิต

เมื่อพ่อนางลาวได้ยินสารถาพของผู้บ่าวดังกล่าวคือแนวนั้น ก็เลยไปชวนนางลาวอยู่ในภูบาเจียง สุดท้ายผู้บ่าวเวียงจัน อยากมาเตรียมข่าวนาง เลยถึงนครหลวงจำปาก็บเห็น นางอยู่เรือน พ่อของนาง บิดลัับว่าลูกสาวของตนมีผู้บ่าวหนึ่งไปเอาโดยปล่า บ่คอน พอบ่าวเวียงจันได้ยินพ่อของนางเวว่แนวนั้น ก็รู้ว่พ่อของนางต้องไปเชื่องนางอยู่จุดใดจุดหนึ่ง เลยผู้บ่าวเวียงจันบอกพ่อของนางว่ ถ้าว่าลูกชอก ได้พ่อชให้เอาบ หรือว่าแนวใด พ่อของนางตอบว่ ถ้าลูกเห็นดีพ่อจะบมีปัญหาหยังดอก ผู้บ่าวเวียงจัน เลยไปชอกหานาง แล้วเห็นอยู่ภูบาเจียง แล้วเอานำมาชอดเรือน แต่พ่อของนางและนางเองพดปฏิบัติ บ่ยอมเอา ผู้บ่าวเวียงจันก็กลับเมือนครเวียงจันของตน เพื่อชอกหาวิธีทางเพื่อทวงเอามาให้ได้

สุดท้ายพ่อของนางก็ชอกภูที่จะเชื่องนางลาว ก็เลยเอานางลาวไปเชื่องอยู่ภูหลวง ต่อมาผู้บ่าว

สาละวัน เขตใต้ได้ยื่นข่าวว่า บ่าวเวียงจันทน์มาจับได้เช่นเดียวกับบ่าวหลวงพระบาง ต่อมาผู้บ่าวสาละวัน ก็ได้เดินทางมา สอดเรือนของนางลาวแต่บ่เห็นนาง เลยถามพ่อของนางว่า พ่อ นางลาวไปไหน พ่อของนางตอบว่า สำหรับลูกมาสนใจยังกับลูกสาวของพ่อ ผู้บ่าวตอบว่า สำหรับลูกมานี้ก็ได้ยินข่าวว่า ลูกสาวของพ่อบ่ยอมเอาใผ่แม่นบ่ พ่อของนางตอบว่าบ่แม่นมีแต่นางบ่ยอมเอาดอก พ่อเองก็บ่ตกลงเอาเหมือนกัน ย้อนพวกเราคณทุกซ์คนยาก ฐานะครอบครัวบ่สมบูรณ์คือคนอื่นเขา ย้อนแนวนั้นผู้บ่าวสาละวันก็กลับคืนเมืองนคร ดังนั้นผู้บ่าวทั้งสองจึงมาปรึกษาหารือกัน คือบ่าวจำปาสักและบ่าวอัตตะปือ เว่าว่า ผู้บ่าวทั้งสามแขวงอยากได้นางลาว แต่ว่านางและพ่อของนางบ่ตกลงปลงใจ สำหรับพวกเราทั้งสองจะชอกหาวิธีทาง เพื่อจะเอานางมาเป็นคู่รักของตนทั้งสองแขวง ตามใจประสงค์ เมื่อรู้เหตุแนวนั้น พ่อของนางลาวจึงได้เอานางไปเชื่องไว้ภูตาดเล็ดอีก แต่บ่าวทั้งสองแขวงก็พยายามชอกหานาง แต่พ่อของนางก็เฝ้าไว้ว่า จะต้องตกลงปลงใจหาเมื่อวันที่จะได้แต่งงานกับลูกสาว แต่บ่าวทั้งสองก็คอยมาฮอดหนึ่งเดือน แต่กับได้ตามใจประสงค์ และกับได้คำมั่นสัญญาว่านางและพ่อของนางอย่างใดเลย

บ่าวทั้งสองได้กลับคืนเพื่อเตรียมสำหรับวัดถ้ำเงินคำเพื่อว่าจะแต่งงานตามการตกลงของพ่อนาง แต่พ่อของนางพัดชอกบ่อนเชื่องนางอีก พอตีไปเห็นภูกะแต่บ่อนสำคัญบ่อนหนึ่งที่จะเชื่องได้ แต่พ่อเฒ่าคนหนึ่งได้ยื่นคำปรึกษาของพ่อเฒ่าและลูกสาวว่าจะเชื่องอยู่ภูกะแต่ ก็เลยบอกพ่อนางลาว และนางเองว่า ถั่วเจ้าอยากเชื่องนางอยู่ภูหน่วยนี้ อาจผู้บ่าวทั้งสองแขวงชอกเห็น ก็ย้อนมาจากภูหน่วยนี้บ่ต่างหยักกับภูหน่วยอื่นเช่นเดียวกัน พ่อนางจึงได้ถามพ่อเฒ่าผู้นั้นว่า ตาทัศนะของพ่อเฒ่าแม่นะเชื่องลูกของช้อยแนวใด ที่พวกบ่าวเขาบ่สามารถเห็นได้ พ่อเฒ่าคนนั้นตอบว่า ถ้าลูกเจ้าจะดำรงชีวิตตลอดเลย ก็มีแต่น้ำลอดพื้นนั้นเองที่ผู้บ่าวนครหลวงชอกบ่ได้

พ่อของนางและนางก็พากันค้นคว้าภูน้ำลอดพื้น แต่บ่รู้ว่ายู่จุดใด ดังนั้นพ่อเฒ่าคนนั้นจึงบอกว่า มีแต่ภูถ้ำเลงติดตาเว้นออกเฉียงเหนือของเขตสาละวัน เมื่อพ่อนางลาวได้ยินดังนั้นแล้วก็กลับคืนเมื่อบ้าน ได้เอาตำรวจสองคนมายามนาง ทั้งสองคนได้อาสาประกันชีวิตของนาง ดังนั้นจึงได้ออกเดินทางตามแผนการคาดคะเนไว้ของพ่อและนางเอง เมื่อเดินทางไปใกล้จะฮอดภูถ้ำน้ำลอดพื้น ก็แม่นภูถ้ำเต้ง นั้นเอง เมื่อไปฮอดแล้วพ่อของนางและชายทั้งหลายก็ได้ปรึกษากัน เกี่ยวกับสถานที่ที่จะให้นางลาวประจำอยู่ที่นั่น ต่อมา ๒-๓ วัน ชายทั้งสองก็ได้ชอกเห็นบ่อนสำคัญบ่อนหนึ่งที่จะให้นางลาวอยู่หลังจากนั้นพวกเขาจึงพากันขึ้นภู พบที่ความยุ่งยากลำบากเพราะบ่อนที่จะไปพัดแต่ป่าดงพงไพร ระยะทางก็ยุ่งยาก บ่อนที่นางลาวอยู่นั้นแม่นถ้ำมีความยาว ๑๐ เมตร และกว้าง ๓ เมตร ทั้งขวช้ายและหน้าหลังมีตาดาลำสูงประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ เมตร เมื่อได้เอานางและชายทั้งสองคนไว้ที่นั่นแล้ว

๑๕๒ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

พ่อของนางก็กลับคืนเมืองนครจำปา เพราะมันก็จะสอดมือนัดหมาย ที่ได้ไว้ไว้กับชายทั้งสองในครั้งก่อน ยังเพียงแค่ ๒-๓ วันเท่านั้น เมื่อพ่อของนางลาวมาสอดเรือนก็ชอกหาวิธีแก้ไข ต่อปัญหากับชายทั้งสองแขวง ในเวลานั้นชายทั้งสองก็ได้มาตามนัดหมายและคำมั่นสัญญาที่พ่อของนางลาวเคยได้ให้ไว้

ดังนั้นชายทั้งสองจึงถามต่อพ่อนางว่า มือนี่แม่นสอดกำหนดแล้ว ที่พวกลูกได้พากันมาเพื่อที่จะมาแต่งงานกับนาง แต่ในเวลานั้นมีชายคนหนึ่งเฝ้าและถามพ่อนางลาวว่า ก่อนจะตระเตรียมการแต่งงานก็ต้องได้มีการปรึกษารื้อกันก่อน แต่ในเวลานั้นพ่อนางลาวได้ตอบว่า สาเหตุที่เราจะสามารถปรึกษารื้อหรือการแต่งงานได้ก็ย่อนนางลาวได้ถูกผู้บ่าวคนหนึ่งลักเอาตัวไป ถ้าพวกลูกทั้งสองมีความสามารถไปชอกหาตัวนางได้ ก็ให้พวกลูกไปชอกเอา เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนั้น พวกบ่าวก็ได้ลาพ่อของนางไป ด้วยความเสียดาย ในเวลาต่อมา ชายทั้งสองได้เดินทางต่างตามแหล่งต่างๆ เพื่อชอกหานางลาวตามห้วย ร่อง ภูเขา บ่อนที่ย่งยากลำบาก ชายทั้งสองก็ไปแต่บ่พบเห็นนาง เมื่อเป็นเช่นนั้น ชายทั้งสองจึงได้ปรึกษารื้อกัน อยู่ภูหน่วยหนึ่งที่ชื่อภูคา ทางทิศตะวันออกของแขวงสาละวัน ในเวลานั้นได้มีพ่อเฒ่าคนหนึ่งผ่านมาในทางนั้น ก็เลยถามพวกชายทั้งสองว่า พวกลูกพากันเดินทางมายังแถบนี้ ชายทั้งสองจึงตอบว่า พวกลูกได้พากันมาชอกหานางลาว ลูกสาวของพ่อเฒ่านครหลวงจำปา และชายทั้งสองก็เล่าสภาพการณ์ต่างๆ ให้พ่อเฒ่าคนนั้นฟัง คือแฉนั้นแล้ว พ่อเฒ่าคนนั้นก็บอกจุดที่นางลาวซ่อนอยู่นั้นว่า ถ้าพวกลูกอยากได้นางแท้ๆ แม่นให้พวกลูกไปชอกหาบ่อนที่มีน้ำลอดพื้น

ในเวลานั้น ชายทั้งสองก็เดินทาง แต่กับพบภูหน่วยใดพอที่จะมีน้ำลอดพื้น สุดท้ายชายทั้งสองก็กลับคืนมาหาพ่อนางลาวและเฝ้าว่า ถ้านางกลับมาเมื่อใดก็ให้พ่อส่งข่าวบอกพวกลูก พ่อของนางลาวตอบว่าตามสบาย

ดังนั้นตกมาในปัจจุบันประชาชนเฝ้ากะตุและเฝ้าเงจึงได้ตั้งชื่อภูถ้าแดงว่า ภูนางลาว

นิทานจะต้อง

นิทานต้นกำเนิดของเผ่าจะต้อง มีหลายสำนวน แตกต่างกันในแต่ละบ้าน

ชื่อผู้เล่า ท้าวหน

อายุ ๗๘ ปี

บ้านสิง เมืองกะลิม

ต้นกำเนิดเผ่าจะต้อง สำนวนบ้านสิง

กกเหล่าเผ่าแก่ บรรพบุรุษเผ่าแก่ ชื่อ ท้าวสองท้าวเหียง เป็นอ้ายแอม (พี่น้อง) กัน

แต่เดิมอยู่ในห้วยหนองคลองบึง มีพ่อเผ่าหนึ่งออกมาไปถางไร่ อยู่ทีเนิน เขามีดใหญ่ไปปาดกก
ไม่อยู่แถมั้น เอาข้าวพันธุ์ไปปลูก กินหมากไม้ต่างข้าวไปก่อน ลักเอาข้าวเผ่าตะโอยมาปลูก ได้ข้าว
สักแต่กำมือก็เอามาสัก มารูได้หลาย ก็ทำข้าวเปียกและเก็บพันธุ์ข้าวไว้สักอีก ได้ข้าวอีก มีพ่อเผ่า
อีกคนหนึ่ง ไปหานกหาหนู ได้พบกัน ก็ถามกัน บอกว่าเป็นจะต้อง อยู่ห้วยจะต้อง

ได้เดินทางไปเกรียง อาลัก พุดเหมือนกันแต่สำเนียงไม่เหมือนกัน เข้าไปเฝ้ามาก็ได้ตั้งบ้านอยู่
ห้วยจะต้อง ได้สานเส้นทางไปเกรียง อะลัก เขาก็พุดกันว่า มีกะตุ ส่วย ละเวน อะลักเป็นผู้พาไป

ต่อมา ท้าวสองท้าวเหียง ก็ได้เป็นกกเหล่าเผ่าแก่ ขยายบ้านใหญ่ขึ้นเป็นสองพันคน ต่อมา
แตกบ้านไปก็เหลือบ้านละ ๔๐๐-๕๐๐ คน ทุกซีก นุ่งผ้ากะเตียวเปลือกไม้ ลนไฟเอามาตีเป็นแผ่น
นุ่งเป็นซ่งเป็นกะเตียวเป็นซิ่นเป็นผ้า

ท้าวสองท้าวเหียงตั้งบ้านอยู่จอมภู เอน้ำมาใช้ ไม่ให้ศัตรูมาเอน้ำไปได้ เมื่อถึงสมัยท้าวเหียง
ท้าวกะมินชะวีล เป็นเผ่าแก่ใหญ่ หมดสมัยนี้ก็เป็นองแก้ว องทอง เป็นลาวลุ่ม จะต้องขึ้นบัญชีกับลาวลุ่ม
มีผู้นำคือ หลวงยอด (เฮือะ) คนตั้งกาด คนอยู่บ้านสิงเป็นผู้รองคือแสนลาด

สมัยต่อมาคือท่านเตีอจ อยู่ตั้งกาด ท่านดาจอยู่ตั้งกาดเหมือนกัน เป็นเผ่าแก่ผู้นำสมัยที่ ๕
ฝรั่งเข้ามาปกครอง จะต้องขึ้นบัญชีกับฝรั่ง ฝรั่งอยู่สาละวัน ปากเซ แต่ได้ตั้งคนเป็นหลวง เป็นทหาร
ไปติดตามดูแลควบคุม

ท้าวฮั่นวิไล ผู้บันทึกข้อมูล อธิบายว่า ท้าวเฮือะ หรือ หลวงยอด เป็นตาของตน และคนที่เล่าเรื่องนี้ให้
ท้าวฮั่นวิไลฟัง คือ ท้าวหน เป็นลุงของท้าวฮั่นวิไล อายุ ๗๘ ปี

๑๕๕ สุวรรณ เกรียงไกรเพชร

ชื่อผู้บันทึกข้อมูล ท้าวอันวิไล

อายุ ๕๒ ปี

บ้านดงกาดน้อย เมืองกะลิม

นิทานกำเนิดเผ่าจะต้อง สำนวนบ้านดงปลั่ง

เผ่าจะต้องกำเนิดออกมาจากน้ำเต้าของโลก

เผ่าจะต้องออกเป็นรุ่นที่ ๑ ของโลก เจ้าพญาผู้ออกก่อนกับน้องสาวพ่อแม่เดียวกัน ออกจาก น้ำเต้าแล้ว อ้ายแอมสองคนก็เอากันเป็นผัวเป็นเมีย แล้วมีการขยายพลเมืองของเผ่าจะต้อง ต่อมาได้ให้ออกรอบที่สอง เป็นไทย รอบที่สามเป็นอเมริกา จีนออกรอบที่ ๔ ฉะนั้นหัวหน้ากำพร้าผีน้อยเป็นผู้มอบหนังสือให้ หนังสือนั้นมอบให้เผ่าจะต้อง เป็นหนังสือหนังควาย สำหรับให้เผ่าจะต้อง ไทยได้เจียวขาว

จากนั้นเผ่าจะต้องไปตั้งบ้านอยู่ที่กกตะแลน อยู่ทุ่งใหญ่ ประมาณสิบปีที่แล้ว ก็เลยไปอาศัยอยู่ดินเผ่าอะลัก ได้ซื้อดินตอนนั้นเป็นราคาวัว ๑ ตัว จ้าวด้ามเงิน กะเตี่ยวราคาหนึ่งแสนกีบ แต่ต่อมาตีราคาได้เป็นควาย ๕ ตัว

ในเมื่อตกลงกันแล้ว จะต้องก็ได้ตั้งบ้านชื่อดงกาด ดงลาว อยู่ที่นี่ มี ๓ ชุดบ้าน ผูกความสามัคคีเป็นพี่น้องกันหมด

ชื่อผู้เล่า ท้าวคำบุณ

อายุ ๕๒ ปี

บ้านดงกาดใหญ่ เมืองกะลิม

นิทานกำเนิดเผ่าจะต้อง สำนวนบ้านดงกาดใหญ่

เริ่มด้วยบ้านบ่วง อพยพหนีฝั่ง หนีเสือ ไปอยู่แถวดินอะลัก จึงขอซื้อดินอะลัก ตีราคา ๓ ล้าน กีบ จ่ายเป็นหม้อทอง ควาย ปะเนาะ ปะฮาด ขอซื้อดินขนาด ๒๕ หลัก ยาว ๕๐ หลัก

หลังจากนั้นได้ตั้งบ้านที่โนนสูง

ต่อมามีการฆ่าฟันกัน โกรธเคืองกัน

ต่อมาเมื่อมีฝรั่งเข้ามาปกครอง ก็ค่อยเขากการตีฟันกัน

ชื่อผู้บันทึกข้อมูล ท้าวฮั่นวิไล

อายุ ๕๒ ปี

บ้านดงกาดน้อย เมืองกะลิม

เรื่อง บ้านเกิดของจะต้อง สำนวนบ้านดงกาด (๒)

เผ่าจะต้องขยายจากบ้านจะต้อง อยู่บ้านดงกาด พ่อลูกไปหากลวย เพราะอดอยากข้าวไปจึงถึงวังมอน พ่อกับลูกเว้ากันว่า ถ้าต้มข้าวเหนียวกับต้มไก่ จะกินหรือไม่กิน ลูกชายจึงนั่งข้าวเหนียวกับต้มไก่ให้พ่อกิน พ่อกินแล้วเกิดมีขนยาวงอกตามตัว มันก็เลยบอกว่าลูกกลับไปเสีย ลูกอยากได้กะพ้ากะเจ้าะ หวด กะดั่ง ก็มาหาพ่อ พ่อจะอยู่ที่นี้ อย่าให้คนอื่นมาด้วย ภายหลังจากนั้นมีคนไปหาเซย และยอดหวาย ที่อยู่วังน้ำ ได้ยินเสียงพูดกันว่า กวาง ฟาน มาหาเราแล้ว เราจะทำยังไงจึงจะได้กิน ต่อมาก็เป่าเป็นลมพัดแรงๆ จนกวาง ฟาน ปลิวเข้าไปที่ปากหลุมวังน้ำ

ต่อมาคนที่บ้านไปอีก ไปถึงที่ตัดไม้ ได้ยินเสียงพูดกันเหมือนครั้งก่อน หลังจากนั้น ลูกของพ่อคนนั้นไปหาพ่อ ขอให้ออกมาสอนสานกะติบ สานหวด สานกะดั่ง ครั้นลูกจะไปหาพ่ออีก ก็ห้ามไม่ให้คนอื่นไป ถ้าคนอื่นไป จะสานไม่ถูก แล้วพ่อก็ลงไป ลูกก็กลับเรือน ครั้งที่สามไปกันอีกหลายคน ทั้งหญิงทั้งชาย ลมพัดแรง คนก็ตกวังน้ำไปหมด เหลือแม่ฝ่ายคนเดียว อยู่บ่อนขุมมันป่า ก็เลยไม่ตกน้ำ ได้ยินเสียงโห่ร้องล่ำฟ้อน เห็นเด็กๆ ออกมาเอากะตูกไปจี้กิน แย่งกันกิน ต่ำกันว่า ให้พวกสัตว์หัวดำเอาเบ็ดไปตกให้เจ้าดับสูญ ปลาในน้ำได้ยินเสียงดำ ก็เลยพูดขึ้นมากับพวกผีว่า จะเอาหมากพักไม้เฮียะ หมากเดือย ขี้ไก่ และสาตเตย จะกระแทกใส่บ่อนที่พวกเจ้าอยู่ให้พวกเจ้าดับมอด เผาแก่ได้ยินก็เลยพูดว่า พวกเจ้าอย่าเฝ้าว่าจะดับมอดตาย พวกเจ้าจะตาย แม่ฝ่ายที่อยู่ในขุม ก็ออกมาจากขุมมันป่ากลับบ้าน

แม่ฝ่ายไปถึงบ้านก็บอกให้ พวกเผ่าแก่ว่า อ้ายน้องเอย ถ้าอยากทำลายพวกผีให้ดับมอดก็ทำได้ ให้พากันไปหาเครื่องทำลายดังกล่าว ก็พากันไปเสาะหาเครื่องได้แล้ว เอาไปทอกใส่หน้าห้วยตรงนั้น ผีตรงนั้นก็ตาย หายไปอยู่บ่อนอื่น พบพ่อคนหนึ่งที่อยู่เผ่าไร่จึงถามว่า หลานอยากกินไก่ไหม ข้อยหนักหลาย เอาไปไม่ได้ คนนั้นตอบว่า อยากกิน ถ้าลุงให้ก็ดี ผีก็เอาปลาให้ คนนั้นตื่นขึ้นมาเห็นปลาก็เลยกินปลาบั้ง พวกผีก็หนีไปอาศัยบ่อนปะฮูลอง เมืองตะโอย พวกผีเมืองตะโอยบอกว่า เจ้าเป็นบ่อนพวกเราไม่รับ ผีที่มาจากวังน้ำเลยไปอาศัยดินอะลักอยู่ที่ภูตาแร ผีที่ภูตาแรก็รับเอาผีพวกนี้อยู่ด้วยกัน

ชื่อผู้บันทึกข้อมูล ท้าวฮั่นวิไล

อายุ ๕๒ ปี

บ้านดงกาดน้อย เมืองกะลิม

เรื่อง ลิง

ในเมื่อก่อนมีการทำไร่ แต่มีลิงหลายตัวเข้ามากินข้าวในไร่ ก็เลยอดข้าวมาเรื่อย จนถึงปีที่ ๕ ท้าวปอกเห็นดังนั้น ก็เลยคิดวิธีอื่นไปหาปู (จกเอากะปู) จากห้วย ๓-๔ ตัว เอาปูนั้นมาทิ้งไว้จนเน่า แล้วเอามาตำใส่น้ำอาบ แล้วออกจากเถียงไร่ มุ่งไปหาหัวไร่ (สุดไร่ทางด้านเหนือ) บ่อนแคมไร่นา เจ้าของคอยอยู่ตรงนั้นครู่หนึ่ง ลิงก็มารูดข้าว ก็เห็นว่าเจ้าของไร่อยากแล้ว เพราะเน่าเหม็น จึงบอกกันว่า เจ้าของไร่อยากแล้วคงเพราะอดข้าว เรากินข้าวมันหมดแล้ว จะทำอย่างไรดี ลิงตัวหนึ่งตอบว่า พวกเรา ไปรายงานให้เฒ่าแก่รู้ ดูซิจะว่าอย่างไร พวกลิงก็กลับไปที่อยู่ รายงานว่า พ่อใหญ่ คนตายแล้ว เฒ่าแก่ ลิงบอกให้ห้ามเอาฝั่มเสีย ลิงก็จะเอาคนนั้นไปฝั่ม จึงถามกันว่า จะเอาโลงเงินหรือโลงคำมาใส่มัน เฒ่าแก่จึงบอกว่า เอาโลงคำให้มัน ลิงสาวหนุ่มก็ห้ามคนนั้นไปใส่โลงคำ แล้วกลับไป คนนั้นจึงออกจากโลงคำ เอาโลงคำกลับไปเรือน

เพื่อนคนหนึ่งเห็นว่าเสียของตนมั่งมี จึงถามว่า เสียวไปทำจิ้งได้อะไรได้มั่งมี เพื่อนก็ตอบว่า ตีปูตายทิ้งให้เน่าเอาน้ำใส่อาบ แล้วไปนอนเหมือนตายอยู่แคมไร่นาเอาไปฝั่มด้วยโลงคำเพื่อนก็บอกว่า ภูชิเฮ็ดคือกัน แล้วไปทำบ้าง แต่พอลิงถามว่า เอาโลงคำหรือโลงเงิน ลิงตัวหนึ่งตอบว่า เอาโลงเงินให้มัน คนที่ทำตาย จึงร้องว่า เอาโลงคำ ลิงก็รู้ว่ายังไม่ตาย เลยทิ้งให้ตกลงมาตาย

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุญฮวน

อายุ ๗๙ ปี

บ้านดงกาด เมืองกะลิม

เรื่อง เตียมต่อ

ท้าวเตียมแม่นคนทุกข์ที่สุด มันอยู่กับแม่เลี้ยงของมันเอง พ่อแม่ของมันก็ถูกตายปะแม่เฒ่ากับท้าวเตียมต่อ ท้าวเตียมต่อเลยเป็นกำพร้า พ่อแม่ปี่และอายน้องเชื้อสายของมันก็มี

นางหล้า แม่นคนงามทั้งเป็นลูกของเจ้าเมืองอีกด้วย เด็กหญิงชายหนุ่มผู้อื่นก็พากันไปเก็บหมากมาง พร้อมด้วยนางหล้าลูกเจ้าเมืองก็ไปนำหมู่หลายคน ก็เลยเห็นท้าวเตียมต่อ นางหล้าก็เลยไล่ให้ท้าวเตียมต่อ เมื่อซังบ่คิดอยากเบิ่ง ทั้งไล่เมื่อทั้งถ่มน้ำลายพร้อมให้เมื่อ ท้าวเตียมต่อเห็นดังนั้น ก็เมื่อ แต่มีหมู่ผู้ชายอยู่กับผู้หญิงคนหนึ่งเห็น ก็คิดอดทนท้าวเตียมต่อกับบอกให้มันเมื่อว่า จักน้อยนางหล้าชิตีเจ้า พวกข้อยอดทนเจ้า เอาหมากนางหน่วยหนึ่งให้ท้าวเตียมต่อ เตียมต่อก็เลยเมื่อ

เมื่อฮอดเหือนแล้วก็เล่าสู่แม่เลี้ยงฟัง แม่เลี้ยงคิดอดินชาด แม่เลี้ยงเห็นว่าหลานเอยต่อไปนี้ หลานอย่าไป เพราะว่าหลานบ่มีพ่อแม่ยายน้องจ๊กน้อย นางหล้ามันซิติเจ้าตาย ท้าวเตียมต๋อฟังแล้ว คำบอกเตือนของแม่เลี้ยง ก็เลยตอบคำเตือนของแม่เลี้ยงว่า แม่เอย หลานบ่ยานางหล้าดอก จ๊กน้อย นั้นมันฮากซีย่อนนำเตียมต๋อนี้ดอก

เว้าแล้วท้าวเตียมต๋อออกเรือนหลังขันไก่ ไปปลุกหมากมาง ท้าวต๋อปลุกแล้วเมื่อเหือนของ มันเอง เอาพร้าไปเข้าป่าดงอันทึบหนา ตัดไม้โครงสร้างมาสานซ้อน สานกะพา กะเจาะไว้ในเถียงนา ของท้าวเตียมต๋อ หมูหญิงชายหลายคนไปยามท้าวเตียมต๋อ เลยพวกเขาเจ้าขอซ้อนและกะเจาะของ ท้าวเตียมต๋อว่า เฮาซึให้กะเตียวและแพรหม่ เลื่อน่งให้เจ้าและแม่เลี้ยงของเจ้า ท้าวเตียมต๋อได้เสียงขอ ของหมู่คณะด้วยกันตอบว่า พวกยายพวกน้องทั้งหมดที่ว่ายอยากได้เครื่องดังกล่าวนั้นก็เอาโลด ผู้ใดคิด อดินชาด ซ้อยมีเครื่องตอบแทนก็ดี ครั้นบ่มีก็แล้ว เาเองจะบ่เว้าอียังอีกเพราะพวกเฮาคนหมู่ครุเดียวกัน แต่พวกเฮาต้องพร้อมใจกันและเห็นใจกัน เว้าแล้วพวกนั้นก็เลยเอาเมื่อ ผู้เอากะเตียวมาให้ผู้เอาผ้าห่ม ผู้เลื่อน่งไปให้ก็มี เว้าว่า ของเจ้าเหลือให้พวกซ้อยก็ได้ ของพวกซ้อยให้เจ้าเหลือก็แล้วพวกเฮาทั้งหมด ล้วนแต่เห็นความทุกข์ยากนากัน เว้าแล้วพวกหมู่ของมันก็เมื่อ ท้าวเตียมต๋อเห็นว่าพวกหมู่ครุเมื่อหมด แล้ว ท้าวเตียมต๋อก็เอาพร้าไปตัดไม้เฮียะสานซ้อนเพื่อใส่ตามห้วยม้ง ท้าวเตียมต๋อสานแล้วก็เอาไปใส่น้ำตามห้วยน้อยของที่มันต้องการ ขึ้นเข้ามาท้าวเตียมต๋อก็ไปยามลี้ ก็เลยเห็นก้อนคำอยู่ในยอดห้วย ของห้วยน้อยนั้นก็เลยเอา ๓ หน่วยมาเอ็ด เพื่อมือหนึ่งเขาแรงแล้วก็อยู่สบาย

นางหล้าใหญ่เต็มสาวแล้วก็คิดอยากได้ผัว นางหล้าก็เลยไปดู ให้อาจารย์ดูให้ว่า แม่อกอยาก ได้ผัวให้มันหลิ่น (เกินหน้า) พ่อของซ้อยเอง อาจารย์ตอบว่า ฮอดมือเดือนหลวงให้นางหล้าไปอุมเสาเข้า เรือนทุกหลังเรือน เสาเรือนของไผ่มันรวมตัวของพ่อนางเอง ผู้นั้นหลิ่นพ่อของเจ้าแล้ว ถึงว่าเตียวนี้ ทุกข์ยากเท่าใดก็ตาม บาดหน้ามันซิติหลิ่นพ่อเจ้าดอก เว้าแล้ว นางหล้าก็เลยเมื่อบ้านตน เข้ามาก็เตรียม เบ็งเรือนที่มันจะเตรียมกอดเสาของมือเพ็งหลวงของเดือนแจ้ง

นางหล้ารอทำฮอดมือเพ็งหลวงแล้ว นางหล้าคอยทำฮอด ๑๑-๑๒ โมง เพื่อซึไปกอดเสา แต่ละหลังเรือน เมื่อนางหล้าไปกอดแล้วบ่มีเรือนใดจะเท่าของพ่อตัวเอง ไปกอดให้สามสี่เทือกก็ถือกัน นางหล้ากลับคืนเมื่อเรือนตัวเอง นั่งคิดค้นว่าจะไปกอดเสาเรือนของท้าวเตียมต๋อได้บ่ นางหล้าคิดแล้ว ก็เลยมุ่งหน้าจะไปหาเรือนของท้าวเตียมต๋อที่ตั้งให้อยู่เถียงนาของหมอเองนางหล้าไปบ่ทันฮอดประมาณ ๒๐ เมตร ก็ได้ยินเสียงร้องจากเถียงนาของท้าวเตียมต๋อ นางหล้าก็บุกไปจนฮอดเถียงนาของท้าว เตียมต๋อ แล้วเลยกอดให้สามเทือกได้ยินความร้องนั้นอีก นางก็เลยเมื่อคิดค้นว่า ซิเอาท้าวเตียมต๋อหรือ

๑๕๘ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

บ่คิดไปคิดมาก็เลยตัดสินใจว่า แแนวโคกก็เอาท้าวเตียมต่อน้อย่างเด็ดขาด

นางหล้านอนหลับก็ฝันเห็นว่าตัวเองได้ขี่ช้าง นางหล้าตื่นเช้ามาก็เลยเมียนมัดเครื่องของ ชิ่น ๒ ผืน เสื้อ ๒ แพร่มหนึ่งผืนและแพรมันหนึ่งผืน นางหล้าเมียนมัดแล้วออกเรือน มุ่งหน้าไปหา เรือนของท้าวเตียมต่อ เมื่อนางหล้าไปฮอดเรือนของท้าวเตียมต่อแล้ว ก็ยอตื่นเบ่งครัวของท้าวเตียมต่อ ท้าวเตียม ต่อเห็นนางหล้าขึ้นเรือนของตน ก็เลยโดนเรือนลงไปลื้ออยู่ป่านอกบ้านอย่าง บ่เมื่อเรือน

หมดเช้าหนึ่งของมือนั้น นางหล้าขึ้นเรือนแล้วเว้าว่าเตียมต่อเอ๋ย เคยอยากมัก อยากชัก อยากเอาเป็นลูกเป็นผัว เป็นเมียกับเจ้าอย่างเด็ด ความมักความชักของเขาต่อเจ้า เขาเองจะปฏิญาณตัวว่า อ้ายเตียมต่อแม่ผัวของนางหล้า และนางหล้าก็แม่นเมียของท้าวเตียมต่อในตลอดชีวิตเลย อย่างบ่ปะ บ่ร้างกันเด็ดขาด เว้าแล้วนางก็เลยเอากาของปลาของท้าวเตียมต่อแล้วเลยตอกใส่ห้วยนั้น มันใส่ขี้ปลา เอียดแล้วมันเอาหม้อแต่งกิน ของกินสุกแล้วมันร้องเอิ้นท้าวเตียมต่อกับแม่เลี้ยงของมันแล้ว ท้าวเตียม ต่อตอบมันว่า นางหล้าเอ๋ย เตียวนี้ให้เจ้าเมื่อเรือนของเจ้าเอง ข้อยหน้าอายเจ้าและย่านพ่อของเจ้า ข้อยบ่รับเอาเจ้าเด็ดขาด นางตอบมัน ข้อยบ่เมื่อตอกอ้ายเตียมต่อเอ๋ย เพราะว่า ข้อยมักชักกับเจ้า ตลอดชีวิตเลย เว้าแล้ว นางหล้าเอิ้นมันเพื่อที่สองอีกว่า อ้ายเตียมต่อ น้องบ่ยอมกลับคืนดอก เพราะว่า น้องชักอ้ายจนตลอดชีวิตเลย และบ่ต้องย่านพ่อแม่ของน้องอีกด้วย ส่วนพ่อแม่ของน้องแม่น้องเอง เป็นผู้รับผิดชอบและรับประกันชีวิตของอ้ายแม่เลี้ยงพวกเฮาน่ากันเตียวนี้ครั้นอ้ายบ่กล้าเมื่อกินข้าวกับน้อง ย้อนว่าอ้ายบ่มีสิ่งงู เอาแพรมันของน้องมาต่างซ่ง บาดนั้นจึงค่อยชอกหาที่หลังจึงงูใหม่ เตียวนี้ให้ อ้ายเมื่อกินข้าวร่วมพากับน้องนี้ อ้ายเอ๋ย น้องหล้าเว้าสุดความแล้ว ท้าวเตียมต่อก็เลยเมื่อเรือนกินข้าว ร่วมพากับนางหล้าแล้ว

พ่อของนางหล้าเฮ็ดบุญเรือน ได้ตักลองร้องปาวเอิ้นลูกสาวลูกเขยมารวมหน้าแล้ว ส่วนลูก สาวลูกเขยผู้อื่นเมื่อทั้งคู่ผัวเมียและเอาชิ่นกางขิ่นพานหรือแนวอื่นๆ เพื่อเมื่อตอนพ่อแม่ ฟังเสียงโห่ ร้องดังสนั่น ส่วนนางหล้าและลูกกำพร้าฟังบ่หาญเมื่อ ให้แต่นางหล้าเมื่อผู้เตียว นางหล้าเว้าว่า ข้อยสิ เอาอียังเมื่อตอนอีพ้ออีแม่ ท้าวเตียมต่อตอบความของเมียว่า นางหล้าเอ๋ย ให้เอากอมหมักอมหนึ่งที่ อ้ายได้เก็บไว้ในเมื่อก่อนนั้น และเขียดแรวสองสามโดนนั้น ให้น้องเอาเมื่อให้อีพ้ออีแม่กิน ส่วนอ้ายเอง แม่บ่กล้าเมื่อ อีกอันหนึ่งน้องหล้าเอ๋ย น้องอย่าเอาเครื่องของอีพ้ออีแม่เด้อ พวกเฮาบ่มีหยังสิ ตอบแทนบุญคุณของพ่อของแม่ ท้าวเตียมต่อเว้าสุดความแล้ว นางหล้าเอากะเจ้าะพาดบ่าแล้วออก เรือนลงบันไดอย่างบ่ม่วนใจ เพราะผัวตัวเองบ่ได้เมื่อนำ

นางหล้าเมื่อฮอดเรือนของพ่อแม่แล้วนางหล้าบ่หาญขึ้น ส่วนพ่อของนางหล้าถามแม่ของ

นางหล้าว่า เฒ่าเอ๋ย ส่วนพวกลูกสาวลูกเขยมาขอหมดแล้วบ่ ส่วนนางหล้าเด เห็นมันมาบ่

แม่ของนางหล้าตอบความของผัวว่า เฒ่าเอ๋ย พวกลูกสาวลูกเขยมาขอหมดแล้ว มีแต่ผัวของนางหล้าบ่ได้เมื่อ นำมาแต่นางหล้าผู้เดียว พ่อของนางหล้าตอบว่า ลูกสาวหล้าของพ่อมาขอแล้ว ส่วนพ่อเองยังบ่เห็นได้ลูกสาวพ่อผู้เป็นนางหล้าของพ่อให้มานั่งใกล้พ่อนี้ เว่าแล้ว พ่อของนางหล้าอย่างไปขอตอบที่นางหล้านั่ง พ่อของนางหล้าก็นั่งนำหน้ากับลูกสาว พ่อถามว่า เป็นหยังลูกเขยบ่มานำ ส่วนลูกเขยของพ่อบ่หาญมาเพราะเพิ่นทุกข์ยากหลาย ให้แต่ลูกเมื่อผู้เดียว ส่วนลูกเองจะบ่มีหยังจะมาดื้อนพ่อแม่ นางหล้าเว่าสุดแล้ว พ่อของนางก็เด่มือจับเอากะเจาะบ่ดี เบิ่งเห็นก้อนคำก้อนหนึ่งใหญ่เข้าไปดิน พ่อของนางหล้าเห็นดังนั้นก็เอาเมื่อในบ่อนของตนเอง พ่อของนางหล้ารู้จักแม่นคำที่ลูกสาวเอาให้

มือบุญหวิดแล้ว พ่อของนางหล้าเอาเครื่องของเพื่อจะให้ลูกสาวและลูกเขยที่อยู่เถียงนาทั้งเว่าว่า ช่งเสื้อที่พ่อเอาให้แล้วให้ลูกเขยนุ่งเลยเด้อ เพราะว่า จักหน้อยนี้พ่อสีให้เงิน พวกลูกเขย ๗ คน เมื่อหาพ่อ พ่ออยากมอบเวียกงานและหน้าที่ให้เฮ็ด เว่าแล้วลูกสาวตอบว่า ผู้อื่นนี้อาจจะรับได้เวียกงานที่พ่อมอบหมายให้ ส่วนอ้ายเตียมต่อนี้อาจารับบ่ได้ หรือเพิ่นรับได้ก็ตีพ่อเอ๋ย เว่าแล้วลูกสาวก็ลา

เมื่อขอเด่มือที่หลังนี้ ลูกเขยเว่าจะมาอีกพ่อเอ๋ย เฒ่าพ่อเอ็นหมตพวกลูกเขยมาเรือน ท้าวเตียมต้อก็เมื่อคือกัน เพราะว่าพ่อเฒ่าเพิ่นเชิญจำเป็นต้องได้เมื่อ พวกลูกเขยลูกสาวมารวมหมดแล้ว เฒ่าพ่อก็เว่าเรื่องเควียกว่า เเตียนนี้พ่อเองจะมอบเงินให้พวกลูกพ่อละ ๑๕ กีบ และมอบคนผู้ละ ๒ คนเพื่อรับใช้อยู่แต่งงานให้พวกลูก ส่วนเงิน ๑๕ กีบนี้ให้พวกลูกซื้อควายมาให้พ่อผู้ละโต ส่วนลูกเขย ๖ คนไปแต่แล้วและผักเลี้ยงต่างๆ ท้าวเตียมต้อกับคนใช้เอาเงินของพ่อเฒ่าเอาไปซื้อควายนั้น มันเอาไปซื้อไก่ซื้อหมูฆ่ากินตามใจของมันเอง ส่วนลูกเขยอื่น เงิน ๑๕ กีบซื้อควายผู้ละตัวได้แล้วก็พากันเมื่อปะท้าวเตียมต้อ เมื่อขอเดบ้านแล้วเว่าสู่พ่อเฒ่าฟังว่า ท้าวเตียมต้อเมื่อบ่ได้เพราะมันผิดอาญาเตียนนี้เตียมต้อมันผ่านนกกาของอาญา ท้าวเตียมต้อมันผ่านนกกาของอาญาแล้ว พอดีอาญาไปเว่าว่าท้าวเตียมต้อ เจ้าไปฆ่าอียังนกกาของข้าพเจ้าเตียนนี้ มึงต้องใช้ราคานกกาของข้าพเจ้า เพราะนกกาของข้าพเจ้ามีคุณประโยชน์หลายแนว

ท้าวเตียมต้อตอบอาญาว่า นกกาของเจ้ามันมาคาบดับใจไส้พุงหมูของข้าอ้อย และบ่เพียงแต่เท่านั้นมันไปคาบเอางาข้าง งาแรดของอีย้ออี้ยแม่กูแต่ก่อน จนหมดย่อนนกกาของเจ้านี้แล้ว แต่ก่อนอ้อยเองบ่ทันรู้ว่ามันเสียแนวใด และแม่นไผเอาไปไสหมด บาดนี้ อ้อยเองจึงซึ้งแล้วว่าแม่นนกกาของเจ้านี้แล้ว เเตียนนี้มึงต้องใช้แทนเครื่องของของกูอย่างเด็ดขาด ถ้าเจ้ายอมให้เสียให้ แม่กูจะฆ่ามึงตายโลด ท้าวเตียมต้อเว่าแล้วก็เอาเหล็กสานกะยาง มันสิจับเอาอาญาเข้าไปใส่ในกะยางเหล็กของหมอ หมอ

सानแล้ว หมอจับเอาอาณานิใส่กะยางตัวนั้นแล้วทิ้งลงน้ำ ท้าวอาญาเลยขอเป็นเครื่องของ วัวควาย และเงินค่าทั้งางพร้อม ท้าวเตียมต่อเห็นดังนั้นก็เลยเห็นดีเอาเครื่องจำนวนนั้น ท้าวเตียมต่อสั่งให้ ลูกน้องของหมอเอง ควายและวัวพร้อมทั้งเครื่องของอื่นๆ เป็นจำนวนหลายๆ

ท้าวเตียมต่อเมื่อฮอดบ้านแล้ว ท้าวเตียมต่อมอบให้พ่อเฒ่าทั้งหมด วัว ควาย ช้าง ม้าและอื่นๆ เป็นจำนวนหลาย เฒ่าพ่อเห็นว่าลูกเขยมีความสามารถสิ้นตัวเอง แล้วพ่อเฒ่าเลยมอบสิทธิอำนาจ และหน้าที่ให้ท้าวเตียมต่อเป็นผู้รับผิดชอบหมดทุกแนว ทหาร ตำรวจและราชการชั้นกลาง ขึ้นสูง ก็มอบให้ลูกเขยนั้นหมด

นิทานตะไอย

ชื่อผู้เล่า ท้าวเทิม

อายุ ๔๙ ปี

บ้านปะแลงเหนือ เมืองท่าแดง

นิทานประวัติบ้านปะแลง

แต่ก่อนมีอ้ายสามคนมาจากภูตอย มาอยู่ท้องถิ่นนี้ เรียกว่าบ้านปะแลง แต่มีระยะหนึ่ง อ้ายน้อง ทั้งสามคนได้ตั้งเรือนแล้ว มีงูเหลือมแปลงกลับเพศเป็นสาวงามที่สุด มาแต่งของกินให้อ้ายน้องทั้งสาม อยู่เรื่อยๆ

จะนั้น เลยวางแผนว่า มีผู้ชายคนหนึ่งไปอยู่ที่ตลาดกองหิน จึงได้เห็นงูเหลือมมาถึงเรือน แล้วกลับเพศเป็นคน ผู้ชายคนนั้นเลยออกมาเฝ้าว่า เจ้ามาแต่งกินน่ะ เดี๋ยวนี้ไปให้กลับไปอีกเลย งูเหลือมตอบว่า ไม่ได้แล้ว ถ้าเจ้าอีก ต้องขอนำพ่อแม่ข้อยก่อน แต่ส่วนผู้ชายถามว่า ทำอย่างไรจะรู้ว่าพ่อแม่เจ้า ผู้หญิงงูนั้นสั่งว่า ถ้าเจ้าเห็นแนวแปลกประหลาด ให้ยกมือไหว้นบ ว่าลูกขอเป็นลูกเต้า ของพ่อแม่

จะนั้น มีเวลาหนึ่ง งูทั้งสามตัวนัดมา ก็เลยผู้ชายนั้นปฏิบัติตามคำสั่งของผู้สาวงูนั้น ได้พบใส่่ง ทั้งสามนั้น กลับเพศเป็นคนจึงตอบคนชายผู้ั้น

ทางพ่อแม่ก็เห็นดีให้เอาเป็นลูกเมียตลอดไป เลยได้ลูกด้วยกันเป็นผู้ชาย

ต่อมาแม่ตายไปก่อน พ่อตายทีหลัง

แต่นั้นมา เฒ่าตะไอย บ้านปะแลง ก็ไม่กินงูเหลือมมาจนถึงปัจจุบัน

นิทานเมืองละมาม

นิทานฮารัก

ชื่อผู้บันทึก ท้าวดวงใจ เคื่องคำ อายุ ๕๐ ปี บ้านโมปากโทน เมืองละมาม
ท้าวดวงใจใช้เวลา ๒๒ วัน เขียนเรื่องนางผมหอมเป็นภาษาลาวลุ่ม

เรื่องนางผมหอม (นางผมหอมลูกช้าง)

ก่อนนี้ไม่รู้ว่ามีปี่มาแล้ว มีนางคนหนึ่งชื่อนางผมหอม เป็นแม่มาหลายปีแล้ว พ่อแม่ อ้ายเอื้อย น้อง และลูกเต้าก็ไม่มี ในปีนั้นได้ขอเอาไร่เก่าๆ จากครอบครัวหนึ่ง ไกลจากบ้าน ๕-๑๐ หลีก อยู่บนชายฝั่งเขาสูงหนึ่ง อยู่แค่มั่นไร่เท่านั้นก็มีลำน้ำเล็กๆ พอได้น้ำดื่มในแต่ละวัน ในเวลามาเกี่ยวหญ้า ถางหญ้า ในไร่ผืนนั้นในแต่ละวันก็เกี่ยวหญ้าทุกวันไม่เว้นเลย พอถึงเดือน ๕-๖ ถึงฤดูสักข้าวไร่แล้ว แต่นางผมหอมไม่มีข้าวจะปลูก จำเป็นต้องไปขอจากชาวบ้านในแต่ละครอบครัว บางครอบครัวสงสารก็เอาข้าวดีๆ ให้ คนละกอบคนละกำ บางครอบครัวก็เอาข้าวสับให้ มีหน้าซำ บางครอบครัวก็ไม่ให้เลย และก็มีการพูดว่า “หนีไป อย่ามาใกล้เรือน ไม่อยากเห็นคนขี้ทุ้งขี้ยาก”

นางได้ข้าวที่จะปลูกจากพวกที่ให้มาแล้วนั้นก็เอาไปไถบ้าน วันใหม่ก็เตรียมแล้วเอาข้าวของตนไปไถในไร่ที่ถางหญ้า แล้ววันต่อมาก็สักข้าวโดยลำพัง การทำนาของนางใช้เวลา ๓-๔ วันจึงเสร็จ ต่อมาข้าวของนางก็งอกงามดี ปรากฏว่าข้าวสับก็งอกขึ้นมากับเม็ดข้าวดีเหมือนกัน ส่วนหญ้าก็ไม่งอกขึ้นเลย แต่ละวันนางมีแต่ขุดหามัน ขุดหน่อไม้ หาผัก หาสาละและหมากแดง หมากอี มากินแทนข้าว พอถึงเดือน ๑๐-๑๑ ข้าวของนางก็สุกทั้งไร่ เย็นวันหนึ่งนางผมหอมกลับไปนอนบ้าน บังเอิญในคืนนั้นสัตว์เกือบทุกชนิดนับแต่ลิง กวาง หมู เมย ช้างเข้ามากินข้าวของนาง ตื่นเช้าขึ้นมานางผมหอมก็กลับไปไร่ เมื่อไปถึงไร่เห็นข้าวสาละ หมากแดง พืชอื่นๆ ล้วนแต่ถูกทำลายโดยสัตว์ป่าเสียเกลี้ยง นางไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรจึงได้แต่ร้องไห้แก้ปัญหาแต่ในที่สุดนางก็ผินแต่งข้าวกิน เมื่อกินข้าวแล้วก็จับเอาพรวนเล่มเล็กๆ ออกไปไล่หมู สัตว์ปาดังกล่าวออกจากไร่ไปไกล จนถึงบ่ายๆ นางจึงกลับมาที่ไร่ ในเวลานางกลับมาตามทางนางคิดถึงอยากดื่มน้ำ บังเอิญก็เห็นน้ำในรอยเท้าช้าง นางก็เอามือกอบน้ำนั้นดื่ม และกลับถึงไร่ในเวลาค่ำ

ต่อมานางก็รู้เอาข้าวที่ยังเหลือจากที่สัตว์กินนั้น ปรากฏว่าเต็มเล้าพร้อมกับการเก็บผลผลิตอื่นๆ ในปีนั้น คนไหนอดอยากก็ไปกินข้าวกับนาง นางก็ให้อย่างเต็มอกเต็มใจ ต่อไปอีก ๒-๓ เดือน

๑๖๒ สุวรรณ เกรียงไกรเพชร

นางหมอมก็ตั้งท้อง ชาวบ้านก็พากันพูดว่านางหมอมมีลูก คนที่ใจดีก็ไปถามนางอย่างสุภาพว่า เตี่ยนี้ ชาวบ้านเขาว่าเจ้าผดปกติใช่ไหม บอกความจริงมาว่ามีใครมาอยู่มานอนกับเจ้า นางก็ตอบว่าไม่มี ข้อยผดปกติมาภายหลังที่ข้อยไปไล่สัตว์ป่าออกจากแคมไร่ เวลาข้อยกลับมาข้อยก็ดื่มน้ำจากรอยเท้าช้าง จากนั้นมาข้อยก็รู้สึกว่บสบาย เมื่อชาวบ้านรู้ว่านางหมอมมีลูกเพราะดื่มน้ำรอยเท้าช้าง เขาก็พูดกันว่า นางได้ลูกทาง ถ้าไม่มีควาย จัว กินล้างบ้าน นางหมอมก็ต้องออกจากหมู่บ้าน จนกระทั่งลูกเกิดอายุได้ ๓ ปีจึงจะกลับบ้านได้ ใครๆ ก็ไล่นางออกจากบ้าน ถ้าเจ้าไม่ออก พวกเรามีใครเจ็บหรือตายเพราะเจ้ามีลูกทาง ถ้าเจ้าไม่ยอมหนีให้เจ้าไปเอาควาย วัว มากินล้างบ้าน แท้จริงแล้วไม่ใช่เรื่องอะไร แต่เป็นการรังเกียจในสังคม คนมีลูกกับสัตว์สาวสิ่ง เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่นั่นมาถ้าผู้หญิง คนไหนมีลูกหากยังไม่สามี หรือมีลูกก่อนแต่งงาน ก็ถือว่ามีลูกมีบ่ครบปี ก็เป็นการมีลูกกับสัตว์ต่างๆ ถ้าอยากอยู่ในบ้านก็ต้องกินสลาบ้าน กลายเป็นฮึดคงมาถึงปัจจุบัน

ส่วนนางหมอม เพราะนางทุกข์ยากหาควาย จัว กินไม่ได้ จำเป็นต้องออกไปจากบ้าน ขึ้นไป อยู่ไร่ที่เดิม นั้น ถึงเวลาครบเดือนเกิดลูกแล้วนางก็หาฟืน ตักน้ำ เพื่อเก็บไว้ให้ตนเอง ถึงวันและเวลา อยู่ไฟ นางก็อยู่ไฟคนเดียว ลูกเกิดมาตามๆ กัน ๒ คน (ฝาแฝด) มีแต่ผู้หญิง คนออกเกิดก่อนชื่อ นางหล้า คนเกิดมาหลังชื่อนางผมหอม (เพราะว่าผมหอมนั้นไม่เหมือนคนพี่ เกิดมามีกลิ่นหอม) ต่อมานางก็อยู่เลี้ยงลูกนั้น จนลูกอายุได้ ๓ ปี นางจึงขอกลับไปอยู่บ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านก็ตกลง แต่ให้อยู่ชายหมู่บ้านอีก ๑ ปี จึงเข้าตั้งเรือนในหมู่บ้านได้ นางก็ปฏิบัติตาม

เมื่อนางได้มาอยู่ตั้งเรือนอยู่ใกล้ๆ กับแคมบ้านตามที่ชาวบ้านได้กำหนด ในแต่ละวันลูกของ นางจะไปเล่นกับเพื่อนในบ้าน นางหมอมก็เอาข้าวต้มให้คนละโคมสองโคมไปกิน เมื่อเด็กในหมู่บ้าน เห็นนางทั้งสองถือข้าวต้มมาเขาก็ดีใจหัวเราะ ชวนนางหล้า นางผมหอมนั้นมาเล่นด้วย เขาพูดว่า ถ้าหมู่เจ้าเอาข้าวต้มให้กิน พวกข้อยสิเล่นนำหมู่เจ้า ทั้งสองเอื่อยน้องก็พากันเอาข้าวต้มเด็กกลุ่มนั้นกิน เมื่อกินหมดเด็กๆ ก็บอกว่า พวกหมู่เจ้านี้กลับไป พวกเจ้าลูกช้าง ลูกเมย ไม่ใช่ลูกคนเหมือนพวกเรา ทั้งสองคนก็ร้องไห้ เดินกลับบ้านหาแม่ แม่เห็นลูกเดินร้องไห้มา ก็ถามลูกว่าทำไมลูกเดินร้องไห้มา สองพี่น้องตอบแม่ว่า เขาบอกว่า พวกเราเป็นลูกช้าง ลูกเมย เขาไม่ให้เล่นด้วย “เห็นไหมแม่บอกแล้วว่าไม่ให้ไปเล่นกับเขา”

อยู่ต่อมาเมื่ออายุของสองพี่น้องอายุได้ ๑๓-๑๔ ปี ทั้งสองคนก็บอกแม่ว่า “แม่เอ๊ย พวกข้อย สิไปหาพ่อเต๋อแม่” แม่บอกว่า พวกเจ้าสิรู้จักพ่อของเจ้าอยู่ไซ่ ทุกๆ วันทั้งสองคนก็อ้อนวอนแม่อยู่ อย่างนั้น ในที่สุดแม่ก็อดทนต่อคำขอร้องของลูกไม่ได้ ก็เลยบอกว่า “ไปก็ไป ลูกเอ๊ย ขอให้ไปแค่หาพ่อ

จริงๆ นะ” เมื่อทั้งสองพี่น้องได้รับคำอนุญาตจากแม่แล้ว ก็พากันดำข้าวสารไว้ให้แม่ หาฟืนไว้ และตักน้ำไว้ วันต่อมาก่อนจะออกจากเรือนไปหาพ่อ ทั้งสองเอื่อยน้องได้สั่งความกับแม่ว่า “ถ้าพวกลูกไม่ทันกลับมาไม่ให้แม่ดำข้าว ตักน้ำ และหาฟืนนะ” ทั้งสองพี่น้องก็อำลาแม่ไป ส่วนแม่ที่อยู่ทางบ้านอาศัยข้าวสาร ฟืน และน้ำดื่มที่ลูกหาไว้ ปรากฏว่าไม่หมดเลยสักครั้ง

ทั้งสองพี่น้องพากันไปได้หลายวันแล้ว ในวันหนึ่งเขาก็ไปพบพานหมูลิง ช้างฝูงหนึ่ง เมื่อฝูงลิง นั้นเห็นพวกนางทั้งสองกำลังเดินผ่านป่ามา เลยถามว่า “นางหล้า นางผมหมอม เดินดงดั้น มาหยังหนอ จึงมาถึงป่าดงทึบหนา หรือว่ามีเหตุร้ายอยู่ทางบ้านโน้น ให้นางบอกมาจะได้รู้สาเหตุเรื่องจะได้ช่วยเหลือ” ทั้งสองคนก็ตอบว่า พวกนางมาไม่มีเหตุเรื่องอะไรหรอก มีแต่ไปหาสกุล นั้นคือ บิดา ถ้าพวกเจ้ารู้ ให้บอกมาหน่อยเถอะ พวกลิงบอกว่า อันว่าบิดานางหล้าผมหมอม คืออะไร เราจะบอกให้พ่อได้ตามหา นางผมหมอมตอบ อันว่าบิดานางช้างง่างง่า ช้างพ่อของนางเงินงาคำ เมื่อฝูงลิงได้ยินแฉนั้นก็ตอบว่า “ข้าน้อย ขอตอบนางหล้าผมหมอม ว่าพ่อของนางยังอยู่อีกไกล เท่ากับชั่วแสงดา บูรพาหนองลิกโน้นแล้ว” ทั้งสองพี่น้อง กล่าวอำลาลิงและค้างว่า “ขอขอบใจพวกหมู่ฝูงลิงทั้งหลาย จงอย่าได้มีเหตุร้ายเรื่องร้อน ประการใด อยู่ให้มีสุขสนุกกันชั่วชีวา”

แล้วทั้งสองพี่น้องเดินไปทางทิศบูรพา เดินต่อไปหลายมือ ก็พอดีไปพบเห็นหมู่กวาง ฟาน และสัตว์ป่าหลายประเภทอยู่กินรวมกันที่ทุ่งหญ้าแห่งหนึ่งอย่างมากมาย เมื่อกวาง ฟาน เห็นพวกนาง ทั้งสองเดินเข้ามาเขาก็หยุดพักการกินหญ้า เงยหน้าถามพวกนางว่า “นางหล้าผมหมอมเอ๋ย พวกนาง เดินมาหยังหนอ คือไปเคยพบเจอเห็นหน้ามาก่อน หรือว่ามีเหตุเลยมาดงนี้” ทั้งสองพี่น้องตอบว่า นางมาหาเชื้อชาติตระกูล ถ้าใครรู้จักช่วยบอก ทางที่จะไปถึงได้ กวาก็ตอบว่า อันว่าบิดานางยังอยู่อีกไกลเลย อยู่เขตหนาว ตอนหน้าทางทิศบูรพา ยังอีก ๒-๓ ตอนหน้า จะไปถึงพระอาทิตย์แล้ว สองพี่น้องก็อำลา กวาง ไปต่อไป เมื่อไปถึงที่ดอนกว้างทุ่งหนึ่ง มาพบเห็นหมู่เมย และช้างฝูงหนึ่ง เมื่อเมยช้างเห็นพวก นางเดินเข้ามาก็ถามอีกว่า “โอ นางหล้าผมหมอม พวกนางเดินดงดั้น มาหยังหนอ เดินข้ามแดนแสนไกล ย่าน (จากบ้าน) มาขนาดนี้ น่าจะโคกเศร้า” สองพี่น้องตอบว่าพวกนางมาหาเชื้อนามสกุลนั้นแล้ว ทางโน้นเชื่อว่าพ่ออยู่ในป่า ทิศบูรพาหนองใหญ่ ถ้าใครรู้เหตุเรื่อง ให้เล่าบอกมาด้วย พวกเมย ช้างก็พากันตอบว่า “อันว่าที่อยู่ ยังอยู่อีกไม่ไกลหรอก พวกนางจะเห็นพ่อนางอยู่หนองลิก พงกว้างยังอีก ๒-๓ ชั้น จะไปถึงที่อยู่ของเขาแล้ว ทั้งสองพี่น้องกล่าวคำขอบใจอำลาหมู่เมยช้างฝูงนั้นก็ไปต่อ เมื่อสองพี่น้องไปถึงป่าทึบดงหนาแห่งหนึ่ง ปรากฏว่ามีความเจียบสัดเป็นในที่สุด พวกเขาไปถึงที่ หนองสะดวกกว้าง แต่ก็บ่ทันเห็นหน้าของพ่อเทื่อ และก็บ่รู้ว่าพ่อนั้นจะเป็นในรูปพรรณแนวใดแท้

๑๖๔ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

ในเวลานั้น ทั้งสองเอื้อยน้องก็ปรากฏว่าปฏู่จะไปทางใดต่อไปอีก ตะวันก็ตกกลับภูไปแล้ว ทั้งสองเอื้อยน้องก็พากันนอนในแคมหนองใหญ่แห่งนั้น วันใหม่ต่อมา ประมาณ ๔-๕ โมงเช้า ปรากฏว่ามีลมพัดมาเป็นหลอๆ พร้อมกับฝูงสัตว์ป่าเกือบทุกประเภทนับแต่นกกระเจี๊ยบขึ้นไปถึงฟาน กวาง หมู จัว เมย ช้าง และอื่นๆ ก็พากันออกจากป่ามาหาหนองแห่งนั้น ด้วยความเบิกบานม่วนซื่น ดูเหมือนว่ามาต้อนรับพวกนาง ต่อมาประมาณ ๖-๗ โมงเช้า พ่อของพวกนางก็มาทอดแค้นทุ่งหนองแห่งนั้น และทั้งร้องว่า ลูกแพ่งนางหล้านางผมหมเฮย พวกลูกเดินดงข้ามหลายชั้นภูเขา พวกเจ้ามาหยั่งจึงมาถึงแห่งนี้ สองเอื้อยน้องตอบว่า พวกลูกมาหาพ่อแพ่ง แนวนะเขื่อนามสกุลนั้นแล้ว จากนั้น พ่อก็ย่างมาหาลูกทั้งสอง จูบหอมลูกทั้งสองด้วยความถนอมหอมรัก แล้วก็บอกลูกทั้งสองนั้นขึ้นหลัง เบื้องซ้ายให้นางหล้า เบื้องขวาให้นางผมหม ส่วนนางผมหมนั้นขึ้นได้ แต่นางหล้าขึ้นไม่ได้ ขึ้นตก ขึ้นตก พ่อก็เลยจับจิกกิน แล้วก็ย่างออกจากที่นั่นไป

เมื่อไปทอดแค้นแม่น้ำแห่งหนึ่ง พ่อพานางผมหมลงที่นั่น แลบอกนางว่า ให้ลูกอัดหู อัดตา พ่อจะสร้างเรือนให้ลูก นางก็ปฏิบัติตาม เวลานั้นปรากฏว่ามีเสียงดัง ฟาร้อง ฟาดัง ลมตี ทั้งลมทั้งฝน ประมาณหัวโมงหนึ่ง ก็เหือดหายไป หลังจากนั้น พ่อก็บอกให้ลูกว่า ให้ไขหู มินตา (ลิมตา) แล้วก็ปรากฏว่าเห็นเรือนโรงหลังใหญ่ และงามนัยน์ตาหาที่เปรียบไม่ได้ มีเครื่องอยู่นอน เครื่องกินอยาก และเครื่องใช้สอยครบถ้วน ตามต้องการ พ่อบอกนางผมหมว่า ลูกเอ๋ย ให้เข้าอยู่ห้องสถานทองที่พ่อสร้างนี้เด้อ พ่อจะไปซอกหาข้าวช้อนให้นอนบ่อน บ่านานพ่อกลับ กลางคืนให้เจ้าอยู่สบาย ลูกตอบคำพ่อว่า พ่อเอ๋ยอย่าไปนาน ประมาณข้าวให้พ่อตีเด้อพ่อ ลูกจะรอคอยทำยามพ่อกลับมาเอาคู่ให้ฉันดอก จากนั้นพ่อก็ร่ำลาลูกไป

ส่วนนางผมหมก็อยู่ผู้เดียว ได้หลายเดือนมาแล้ว ก็บ่เห็นพ่อกลับมา นางทนบ่ได้ต่อความทรมานใจ (คิดอยากมีครอบครัว) ในวันหนึ่ง นางก็จับเอาโออันหนึ่ง แล้วเอาน้ำมวกไว้ครึ่งโอ ลงท่อน้ำเพื่อสระหัว เมื่อนางสระหัวแล้ว นางก็ตก (ถอน) เอาเส้นผมเส้นหนึ่งใส่ไว้ในท้องโอ แล้วก็ว่าว่า สาธุเด้อ ถ้าไผจะเป็นคู่ชอนมิ่งมันตลอดชั้นให้ได้มารับเอาโอหน่วยนี้ไปให้กาย (ไม่ให้ไหลเกินไ้จากที่ที่คู่อยู่) แล้วนางก็ไหลโอหน่วยนั้นล่องน้ำไป ส่วนนางเองก็กลับคืนเรือน

โอหน่วยนั้นก็ไหลล่องน้ำไป มาถึงท่าเมืองแห่งหนึ่ง บังเอิญลูกชายของเจ้าพระยาเมืองนั้นเกิดความออกร้อนออกรน แล้วก็รีบไปอาบน้ำ ในเมื่อท้าวได้ลงถึงท่อน้ำ ท้าวเห็นโอหน่วยนั้นไหลน้ำล่องมา ท้าวก็คิดอยากได้ ก็เลยลอยไปเอามาฝั่ง เมื่อเอามาทอดฝั่งแล้ว มองดูเห็นแต่เส้นผมเส้นหนึ่ง มีกลิ่นหอมๆ จากนั้นท้าวคำหล้า ก็รีบอาบน้ำแล้วถึงเอาโอและเส้นผมหมอนั้นกลับเรือน ยอง(วาง) ไว้อยู่บน

ห้วนนอนของท้าวเอง กลิ่นหอมได้ทำให้ทั่วทุกคนในเรือนนั้นมีความสนใจ ใครๆ ก็ถามว่ากลิ่นหอมอีหยังเอสัง (ทำไม) มาหอมเอาแต่เอาว่า ท้าวคำหล้าก็เลยตอบพ่อแม่ยายเอื้อยน้องว่า กลิ่นหอมผมในโอ้นั้นแล้ว พร้อมทั้งเอาผมและโอ้ออกมาให้พ่อแม่เบ็งแล้วท้าวก็เมียน (เก็บ) ไว้บ่อนเก่า หลายวันต่อมา ท้าวคำหล้าก็มีจิตใจอยากไปนำหาผู้เป็นเจ้าของเส้นผม ท้าวขออนุญาตต่อพ่อแม่ว่า บิดา ทั้งมารดา ลูกอยากไปซอกหาผู้เป็นเจ้าของผมหอม ขอให้พ่อมอบให้บ่าวทั้งสาม พ่อก็ขัดขืนความลูกบ่ได้ พ่อได้เลือกเอาชายฉกรรจ์สามคนมอบให้ลูกชาย และสำเภานึงลำให้ ต่อมาคำหล้าและบ่าวสามคนนั้นตระเตรียมข้าว เกลือ ขึ้นปลาอาหาร เครื่องแต่งอยู่แต่งกิน แล้วก็อำลาพ่อแม่ยายเอื้อยน้องลงทำขึ้นสำเภา

พวกบ่าวทั้งสามก็พากันต่อสำเภารุ่งขึ้นได้ ๔-๕ ค่ำ ก็พอดีมาถึงท่านางโพง นางโพงรู้ว่ามีคนมาเรือน นางก็กลับเพศเป็นนางงาม เมื่อเอาสำเภามาจอดท่านางโพง ทำคำหล้าแต่งให้บ่าวสองคนขึ้นไปเบ็งว่า แม่นบ้านเรือนไผแท้ เมื่อทั้งสองคนนั้นขึ้นไปเบ็งก็เห็นแต่เรือนหลังเดียวและมีนางงามคนหนึ่งนั่งอยู่นอกชาน บ่าวทั้งสองก็ฟ้าวกกลับมารายงานให้ท้าวคำหล้าว่า หมดบ้านมีเรือนหลังเดียว มีสาวงามคนหนึ่งนั่งอยู่นอกชาน ท้าวคำหล้าออกจากสำเภา พร้อมกับบอกให้บ่าวทั้งสองว่าไป พวกเขาขึ้นเบ็งให้มันถึงเรือน เมื่อพวกเขาขึ้นไปถึงเรือนแล้ว นางโพงก็ถามทันทีว่า โอ้ย ชายงามข้ามมาหยังหนอ บัดนี้จึงได้พบเห็นจอมขวัญอุกรัก ท้าวคำหล้าก็รีบตอบว่า ชายขึ้นมาผั่งตามเส้นผมนางงาม ชายอยากขอถามนางอันแน่นแท้แต่บ่หนอ จากนั้นนางโพงก็ได้หมายเฝือผมให้ ท้าวคำหล้าล้วงเอาผมหอมออกมาเทียบ ส่วนสีและความยาวแน่นคือกัน แต่ผมของนางโพงบ่มีกลิ่นหอม จากนั้นท้าวคำหล้าพร้อมกับบ่าวก็ร่ำลานางโพงว่า ชายขอลานาญน้อง สถานทองนางคำ บ่นาน ชายจะกลับจะห้องสถานทองบ่อนเก่าเขาแล้ว (ลาก่อน)

คำหล้าและบ่าวทั้งสามขึ้นสำเภาไปต่อ นับแต่ออกจากบ้านได้ประมาณ ๑๐ กว่าคืบไปแล้ว บัดนี้พวกเขาก็มาจอดท่านางผอม (ได้ตามความประสงค์แล้ว) ท้าวคำหล้าก็แต่งให้พวกบ่าวสองคนนั้นอีก ขึ้นไปเบ็งว่า แม่นบ้านเรือนของไผแท้ เมื่อทั้งสองคนนั้นขึ้นช่องเห็นโรงเรือนนางผอมแล้วก็พากันกลับคืนมาหาท้าวคำหล้า ทั้งเว้าว่ามีนางงามเลิศล้ำ งามยิ่ง ทั้งเรือนโรงก็งามล้ำมากกว่าทุกหลัง ท้าวคำหล้าพาบ่าวทั้งสามนั้นขึ้นไปพร้อมกันเมื่อจอดเรือนท้าวคำหล้าก็บักล้าขึ้นเรือนนางผอมเห็นว่าท้าวบักล้าขึ้นเรือน นางเลยเชิญท้าวขึ้นเรือนว่า เชิญชายคำย่องดินขึ้นมาแต่ (หน่อย) ส่วนว่านางหอมน้องบั้งเกียจบ่าวไกล ค่ะแนใจจึงแท้ทาง น้องแม่นรีบเอา ท้าวคำหล้าก็ตอบว่า อันว่าคำหล้าท้าวผู้ที่ดินมาไกล ย่อมว่าใจรักจริง ๆ มาถึงแห่งนี้ จากนั้นท้าวคำหล้าก็ขึ้นเรือนแล้ว ปรากฏว่าบ่เห็นพ่อแม่ยายเอื้อยน้องก็เลยถามนางว่า ส่วนว่าบิดาทั้งมารดาน้องเล่าลืออยู่ไซ้ ก็บ่มาถามกล่าว นำท้าวตางแต่หนอ

๑๖๖ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

นางผมหอมตอบว่า มารดานางเพิ่นหากยังอยู่ห้องถิ่นเก่าหลังโพ้น นางหากมาตามหาพ่อข้างจึงมาตกทางนี้ เพิ่นยังไปชอกกินหลายเดือนมาบ่ทันต่าง มีแต่ทางนาฏน่องคอยท่าอยู่ผู้เดียวโน้นแล้ว จากนั้นแล้วท้าวและนางทั้งสองเกิดมีความรักมักกัน อยู่ร่วมกันได้ประมาณอาทิตย์หนึ่งแล้ว ท้าวคำหลักก็บอกให้บ่าวทั้งนั้นคืนบ้าน เล่าข่าวให้พ่อแม่ บ่าวทั้งสามก็พากันกลับบ้าน

อยู่ต่อมา นางผมหอมก็ปรึกษาหารือและบอกผัวว่า ถ้าพวกเราอยู่แนวนี้ต่อไปจะบ่ได้อีกแล้ว เมื่อพ่อของน้องมาเพิ่นจะเห็นอ้ายเป็นคนต่างแดน กลัวเพิ่นฆ่าเพิ่นตีอ้ายหั้นแล้ว ผัวถามเมียคืนว่า ถ้าอย่างนั้นพวกเราไปอยู่ไหนดี นางเมียคิดออกว่า พวกเราไปตั้งเรือนอยู่เทิงภูเขาขี้รูต อยู่กับไกล่ๆ นี่พ่อคือจะขึ้นบ่ได้ ทั้งสองผัวเมียก็ย้ายลงเรือนโรงหลังนั้น ขึ้นไปตั้งเรือนอยู่เทิงหลังภูเขาขี้รูต อยู่ต่อมานางผมหอมก็ออกลูกอยู่เทิงจอมภูนั้นเอง ใส่ชื่อลูกว่าท้าวคำภู เขาทั้งสองผัวเมียก็พากันเลี้ยงลูกน้อยมาหลายเดือนแล้ว ท้าวคำภูก็พอเรียนเดินได้แล้วนิดหน่อย มาในวันหนึ่ง พ่อของนางผมหอมได้กลับมาถึงเรือน แต่ชอกหาลูกน้อยบ่เห็น พ่อก็ได้ทุบตีเพ่ม้าง (พัง) เรือนโรงไปหมด แต่ก็บ่เห็นนางผมหอม ผู้เป็นลูกสาว พ่อก็เลยได้ร้องเรียกลูกว่า นางผมหอมลูกแก้ว แนวเขื่อนามข้าง เจ้าพากินไปเที่ยวเล่นถิ่นตามบ้านใดไปให้เจ้ามาหาพ่อ จะสั่งลาก่อนสิ้นใจลูกเอ๋ย พ่อจะมอบทรัพย์ สินสร้างให้เก็บไว้ใช้ ต่อมานางผมหอมก็ทนต่อความร่ำไห้และความสังลาของพ่อได้ นางได้ตอบพ่อว่า ลูกได้มาเนาอยู่เทิงจอมภูขี้รูตนี้แล้ว ลูกบ่กล้าเนาในห้อง สถานทองบ่อนเก่า กลัวพ่อนั้นฆ่าตีภายหลังจะเสียบุญ แต่นางผมหอมก็คิดเอ็นดูสงสารพ่อหลาย จนน้ำตาไหลออก นางพร้อมลูกน้อยและผัวก็พากันลงเรือนลงไปหาพ่อ อยู่ประมาณครึ่งฤดู เมื่อพ่อเห็นว่าลูกบ่กล้าลงมาถึงพ่อ พ่อได้สั่งลาให้ลูกว่า พ่อจะอยู่กับลูกบ่ได้อีกต่อไป และลูกก็จะบ่เห็นหน้าพ่ออีกแล้ว พ่อจะมอบสมบัติส่วนหนึ่งให้ลูกเก็บรักษาไว้เพื่อใช้ต่อไป หัวของพ่อให้ลูกเอ็ดครกดำข้าว ใบหูซ้ายให้นางหล้า เบื้องขวาให้ลูกเอาไปฝังข้าว หางให้ลูกเอาไปทำฝอยปัดเรือน ดูกหลังเอาไปทำเรือ ดูกข้างซ้ายให้นางหล้า ข้างขวาให้ลูกทำไม้พาย จากนั้นพ่อก็ล้มลงขาดใจสิ้นอยู่ที่นั่นเลย

ส่วนนางผมหอมลูกและผัว ก็พากันกลับบ้านอยู่บนเรือน เผ่าท่าซากดุกของพ่อต่อไป เมื่อซากกระดูกของพ่อได้เนาเปื่อยหลุดหมดแล้ว สองผัวเมียก็พากันลงไปเก็บเมียขนซากกระดูกตามที่พ่อบอกไว้ วันต่อมาทั้งสามก็พากันย้ายเมื่อบ้านแม่นางผมหอม (นางหอม) นางผมหอมพร้อมลูกและผัวพากันลงจากภูหน่วยนั้น และก็อำลาป่าดงแห่งนั้นว่า ภูเขาทอง ร่องน้ำที่เคยอยู่ ผุ่งหมู่สัตว์ทั้งปวง กวาง ช้าง เมย มั่ง นางนี้ขอสังกลับเมื่อถิ่นบ้านเก่า ขอให้พวกหมู่เจ้าผู้เนาในห้องสถานทองถิ่นนี้ให้มีแต่ความสุขอยู่เรื่อย ๆ เหตุร้ายให้ไกลห่าง ส่วนว่านางหล้าเอ๋ยน้องขอจากจรไปโลกใหม่ จึงได้พบ

เจอหน้าบิดาพ่อลูกมาก่อน ในเวลานั้นฝูงสัตว์ป่าเกือบทุกประเภทเดินมามองหน้าท่า นางผมหอมกำลังอย่างลงท่า สัตว์แต่ละตัวก็ปรากฏว่ามีความโศกเศร้าเหงาใจหลาย เมื่อผิวเมียและลูกน้อยอย่างลงท่าแล้ว เอาลูกหลังของพ่อทั้งลงน้ำก็เกิดเป็นเรือ ส่วนลูกข้างนั้นก็เกิดเป็นไม้พาย ทั้งสามพวกเขาก็พากันขึ้นเรือลำนั้น ผิวขึ้นเบื้องหัว เมียขึ้นเบื้องท้าย ส่วนลูกขายนั่งอยู่กลาง ล่องน้ำลงไป สัตว์แต่ละประเภทนั้นมองเบิ่งพวกผิวเมียนั้นจนสุดสายตา บางตัวก็หลั่งน้ำตาออกน้ำ

เมื่อพวกเขาล่องลงไปใกล้กลับทำน้ำของนางโพงแล้วนางโพงก็แปลงเพศเป็นดอกบัวไหลน้ำ เวลานั้นท้าวคำภูก็อดอยากได้ แต่ยื้อเอาไม่ถึง นางผมหอมเห็นว่าลูกอยากได้ ก็เลยเอาไม้พายกวักเอามาท้ายเรือ เมื่อนางจับเอาดอกบัวนั้นขึ้นบนเรือ นางโพงก็กลับคืนมาเป็นคน ถ่ายแบบเป็นคือกับนางผมหอม พร้อมกับยู (ผลัก) นางผมหอมลงน้ำ ในเวลานั้นทางลูกก็เห็นแล้ว แต่ทางผิวเกิดความประหลาดใจ (ประหลาดใจ) ส่วนนางผมหอมก็มุดน้ำลงพื้นแล้วลอยเข้าฝั่ง เมื่อนางถึงฝั่งแล้ว พวกหมู่ลิงฝูงหนึ่งเห็นนางแล้วก็รีบวิ่งลงไปรับเอานางขึ้นบนบก แล้วก็พานางเข้าป่าเอานางไว้อยู่บนชายกกบกใหญ่ แต่ละมือเขาก็เปลี่ยนกันไปหาเอาหมากไม้ให้นางกินต่างข้าว

ส่วนนางโพงและท้าวคำหล้า เมื่อมาขอต่อน้ำของแม่นางผมหอมแล้ว เขาก็พากันเอาเรือเข้าท่า เอาสิ่งของขึ้นบ้านและถามชาวบ้านนั้นว่า ไสเรือนแม่เฒ่า ชาวบ้านก็บอกว่า หันเด (หันใจ) พร้อมทั้งชี้มือไป แม่ของนางผมหอมเหลียวเห็นนางโพง คล้ายคือกับลูกของตน นางก็ออกไปรับเอาด้วยความดีใจ เมื่อขึ้นบนเรือนแล้ว แม่ก็ถามนางโพงว่า โอ้ย! ลูกเอ๋ย ปานนี้จึงได้เห็นหน้าพวกเจ้า แม่คิดว่าพวกเจ้าตายไปหมดแล้ว ทั้งเว้าทั้งอุ้มหลาน แม่ก็ถามอีกว่า ผมหอม ลูกเอ๋ยเหล่าเจ้าเด บ่เห็นขึ้นมาเพิ่นยังอายบ่ จึงบ่ขึ้นมาปานนี้ นางโพงอธิบายจะตอบแนวใด เพราะนางโพงรู้จักนางหล้าว่าเป็นคนแนวใด แต่นางโพงคิดได้ว่านางผมหอมต้องตายแล้ว นางโพงตอบว่าเอ๋ยหล้า เพิ่นอยู่ปากน้ำ เบื้องนั้นแม่ เพิ่นบ่กล้ำมาข้าม เพราะเพิ่นเป็นคนขี้ร้าย (ขี้เหว) เพิ่นบ่งามคือลูก ลูกผิวเพิ่นก็บ่ได้ ทั้งเป็นคนขี้คร้าน บ่ดูบ่หมั่น (ไม่ขยัน) คือลูก ตนตัวก็จ้อยแท้ๆ ถ้าลูกจะเอามาบ้าน ชาวบ้านเขาก็จะนิินทา หัวขวัน (หัวเราะเยาะ) แม่นางผมหอมก็มีความแปลกใจหลายขึ้น เป็นหยิ่งนางผมหอมจึงเว้าใส่เอื่อยคือแนวนั้น (นางมีความสงสัยอยู่แล้วว่านี่แม่นางผมหอมบ่) อยู่ต่อมาในคำคืนมือนั้น ส่วนท้าวคำภูบ่ยอมเข้าไปนอนนำพ่อแม่คือเก่าอีก แต่เขาก็บ่ทันเห็นแม่เฒ่าปานใด จำเป็นท้าวคำภูจึงได้ตัดสินใจเข้าไปนอนนำแม่เฒ่า ส่วนท้าวคำหล้าและนางโพงเขาก็เข้าไปนอนนำกัน ถือว่าเป็นผิวเมีย แต่ท้าวคำหล้ามีผิดปรกติในเบื่องตัน แม่นผมของเมียบ่หอมคือเก่า ท้าวเลยผิดปรกติ แต่ท้าวคำหล้าก็บ่เว้ายังหมด ในคืนนั้นเอง ท้าวคำภูก็เล่าสู่แม่เฒ่าฟังว่า นี่บ่แม่นแม่ของหลาน ส่วนแม่ของหลาน

แม่นแม่นานี้ผลักลงน้ำ หลานเห็นแต่หลานบักล้าไว้ให้พ่อฟัง

วันใหม่ต่อมา คนในบ้านนั้น ใครๆ ก็ไว้สักันว่าแม่ของท้าวคำภูบ่แม่นางผมหอมแท้แล้ว มันต้องแม่นคนอื่น หมดบ้านก็มีความสงสัยว่า อันนี้แล้วเขาว่าว่าผีเปรตนางโพง อยู่เทิงเหนือบ้านเรา ประมาณ ๔-๕ คินไปฮอด หมูเจ้าเบ็งคักๆ (ดูดีจ) เบ็งการย่าง เสี่ยงปากไว้ ก็ต่างกับนางผมหอมเก่า การแต่งอยู่แต่งกินก็มักกินแต่ของดิบๆ แดงๆ ถ้านางผมหอมเก่าบ่ทันเห็นกินแนวนั้นมาก่อนสักครั้ง อยู่หลายมือต่อมา แม่เฒ่าถามหลานว่า หลานเคยหลายจำได้บ่ อยู่ยามใด ว่างใด (ตรงไหน) แม่ของ หลานถูกนางโพงผลักลงน้ำ หลานตอบว่า คือจะจำได้อยู่ ถ้าไปฮอดบ่อนั้นหลานจะจำโง่งนิน และต้นไม้เตื่อแควม้ง บ่อนั้นหลานบ่เห็นมี ถ้าย่างนั้นหลานพาแม่เฒ่าไปเตื่อ แม่เฒ่าก็วางแผน ทำท้าวว่ามีข้าวกิน แต่ละมือหาเลาะขอกินนำชาวบ้าน

มือหนึ่งแม่นางผมหอมสั่งความนำนางโพงและท้าวคำล้าว่า พวกเราบ่มีข้าวกิน ขอเอนำ ชาวบ้านเข้าก็เบื่อให้แล้ว แม่จะเอบักคำภูไปนำเป็นเพื่อนแม่ บ่แนน ๔-๕ คินแม่จะกลับมา พวกลูก อยู่เรือนเบ็งเปิด ไก่ หมูของพวกเรานั้นเตื่อ นางโพงมีความสงสัยว่า แม่คือจะไปหานางผมหอม นางโพง ตอบแม่ว่า อย่าๆ แม่อย่าไป ลูกจะไปหาเอง บ่ชั้น (ถ้าไม่อย่างนั้น) ก็ไปกับลูก ลูกจะไปนำ แม่นาง ผมหอมก็ตอบทันทีว่า ลูกบ่ไปนำก็ได้แล้ว เพราะลูกเป็นคนจบคนงาม บ่ให้ลูกตากแดดแข่งฝน มันจะ เอ็ดให้ตัวของลูกดำก่า แม่รักลูกหลาย นางโพงตอบว่า เออ ถ้าย่างนั้นลูกบ่ไปดอก ให้แม่ไปกับ บักคำภูชะ

แม่เฒ่ากับหลานน้อยก็พากันลงทำน้ำ ขึ้นเรือพายข้ามฟาก แล้วก็ถ่อเรือขึ้น เมื่อขึ้นไปฮอดวัง น้ำแห่งหนึ่งกว้างสมควร ก็มีหินโง่งใหญ่ที่แควม้งและมีกกเตื่อใหญ่ เกิดอยู่บนบกแควม้งน้ำ กิ่งยื่นออกมา ตรงหินโง่งใหญ่ มีลิงกลุ่มหนึ่งอยู่บนปลายกกเตื่อต้นนั้นซึ่งกำลังซอกหาเก็บกินหมากเตื่อ แม่นาง ผมหอมกับหลานน้อยพายเรือขึ้นมาใกล้ๆ กับโง่งนิน และกกเตื่อนั้น พวกหมู่มลิงเหลียวเห็นก็เลยถามว่า แม่เอยแม่มาหยังนอ ลูกขอถามแม่มา คือว่ามีเหตุเรื่องเคื่องร้อน อยู่ทางบ้านโน้นบ่ ขอให้บอกมานอ พอจะได้ช่วยแก้ แม่นางผมหอมตอบว่า แม่นำความทุกคน คันทานางผมหอม ลูกของแม่นั้นแล้ว บ่รู้ว่าลูกนั้นเนาอยู่ในหนห้อง เขตถิ่นแดนใด ถ้าไผ่หากรู้ช่วยซุบออกแม่หน่อย จากนั้นพวกลิงก็เลยบอก แม่ว่า ส่วนว่านางผมหอมหล้า ได้มาอยู่นำพวกลูกแล้วมา สักหน่อยจะเอามาส่งให้ ให้แม่ได้เบ็งแยง (ดู) ไว้แล้วพวกลิงก็พากันไปเอนางผมหอมมาหาแม่ ส่วนแม่เฒ่ากับหลานก็รอรับนางผมหอมอยู่เทิงโง่ง นินใหญ่ก่อนนั้น พวกลิงได้นำเอนางผมหอมมาหาแม่ ไปตามกิ่งไม้ จนมาถึงกิ่งเตื่อแควมน้ำนั้น ในเมื่อนางผมหอมได้ลงจากกิ่งเตื่อถึงหินโง่งใหญ่แล้ว เขาก็พากันขึ้นเรือ นางผมหอมพร้อมแม่และ

ลูกชายขอร่ำลาพวกหมูลิง ดังกล่าว ขอให้พวกหมูลิงอยู่สบายดี ปีนหน้าปลาข้าวใหม่ ถ้าพวกเจ้าอดอยากแค้น ให้แล่นมาหาแม่ แม่จะช่วยส่งให้ ข้าวใหม่ให้ลูกกินสาแล้ว แล้วทั้งสามก็อวย (หัน) หัวเรือล่องลงไป

เมื่อมาจอดใกล้ๆ กับบ้านแล้ว นางผมหอมก็เฝ้าต่อแม่ว่า แม่จะเอาลูกเมื่อเรือนบ่ อีผีเปรตนางโพงจะบ่กินลูกตายอีกบ่ แม่ชอกทางรอดชีวิตของลูกได้ เตี้ยนี้แม่จะเอาลูกไปเชื่อง (ซ่อน) ไว้อยู่เล่าข้าวไร่รกเก่าๆ เถิงนี้ก่อน อยู่กับลูกชายของเจ้า แต่ละมือแม่จะลักเอาข้าวของกินมาป้อนให้ เว้าแล้วเขาก็เอาเรือเข้าฝั่ง พวกกันอย่างขึ้นไปเถิงไร่รก และเล่าข้าวหลังนั้น เมื่อไปฮอดเล่าข้าวนั้นแล้ว แม่เฝ้ากับนางผมหอมและหลานชายว่า เตี้ยนี้พวกเจ้าอยู่นี้ได้อ ข้อยจะเมื่อหาผัวเจ้า ให้ผัวเจ้าชอกหาวิธีผ่านางโพงให้ได้ สามแม่ลูกตกลง แล้วแม่ก็ลงท่าเรือ พายเรือลงเมื่อเข้าบ้าน เมื่อแม่ของนางผมหอมถึงบ้านถึงเรือนแล้ว นางก็คิดว่า โอ้ย เมื่อหลาย ไปหลายมือหลายคืน ได้ข้าวแต่หน้อยเดียว อยู่ต่อมานางโพงก็ถามแม่ว่า ท้าวคำภูเด บ่เห็นมา แม่นางผมหอมตอบทันทีว่า หลานเพิ่นยังอยู่น่า แม่เฝ้า น้ำสาวของเจ้าอยู่บ้านเหนือ อีกหน้อยน้ำสาวเจ้าจะมาส่งให้ กับเพิ่นอยากมาเห็นหน้าเห็นตา ลูกอีกด้วย อีกหน้อยเพิ่น มายาม (เยียม) พวกเรา เพิ่นสั่งความว่า ให้ลูกหาของกินไว้รอท่าหน้อยว่าอย่างนั้น วันใหม่ต่อมา (มีโอกาสนางโพงบ่อยู่เรือน) แม่นางผมหอมรีบไปหาท้าวคำหล้า ทั้งเฝ้าว่าลูกเอย อันอยู่หนอนกินน้ำลูกทุกมือนี้ บ่แม่นางผมหอมลูกของแม่ มันแม่นางผีเปรตนางโพงนั้นแล้ว ส่วนนางผมหอมลูกของแม่นั้นเตี้ยนี้อยู่ปากน้ำเบื้องนั้นกับบักคำภู ถ้าลูกอยากเห็นแม่จะพาลูกไป แต่เตี้ยขาดบ่เอานางโพงไปนำ ลูกเขยกับแม่เฝ้าตกลง

มือใหม่ต่อมาให้นางโพงไปหากินทางไกลกับชาวบ้าน คำหล้าเฝ้าต่อเมียว่า หอมน้องเฮ็ดจิงใดพวกเราจะได้อของกินต้อนรับแม่เฝ้า น้ำสาวเจ้าจะมายามพวกเราแล้วใด ตามเขาส่งข้าวมาเมื่อวานนี้ พรุ่งนี้คนบ้านเขาจะพากันไปฮอดตอนว่าอย่างนั้น อยู่ห้วยเหนือบ้านนี้มา บ่ไกลดอกประมาณ ๘-๙ หลีกประมาณนี้ละ ไปแต่เช้าตอนแลงมา ข้อยคิดว่าให้เจ้าไปนำเขา ส่วนอ้ายเองจะไปหาใส่เบ็ดตีกแหหาปลา ถ้าบ่ได้ทางหนึ่งก็ให้ได้ทางหนึ่งมา ในแลงคั้นนั้น ท้าวคำหล้า ก็ไปกระซิบบอกให้คนในบ้านนั้นว่า มืออื่น (พรุ่งนี้) ให้พวกเจ้าพากันว่า จะไปฮอดตอนหาของกินเด้อ ข้อยจะให้นางโพงไปนำพวกเจ้า แต่พวกเจ้าต้องรู้วิธีฮอดตอนนั้น บ่ให้น้ำบก (งวด) ไว ข้อยจะไปรับเอานางผมหอมมาเชื่อง (ซ่อน) ไว้เถิงบ้านนี้ก่อน แล้วมือใหม่ข้อยจะบอกวิธีผ่านางโพงนี้ให้ได้ ถ้าบ่ดังนั้น ต่อไปนางโพงจะได้กินลูกกินหลานของบ้านเขาหมดไปอีกแล้ว ชาวบ้านก็ตกลงเห็นพร้อมนำท้าวคำหล้า

มือใหม่ต่อมา ชาวบ้านก็ร้องหากันว่าเตรียมไว้น้อยเด้อ แต่ละครอบครัว เอาซ่อน เอาสวิง

ถือเข้าไปนำ พวกเราพากันไปอัดต่อนตอนเหนือโน่น จึงมีปลาหลาย แม่คำภูเต้ ไปบ่ ไปเต้อ ไปเต้อ ส่วนนางโพงนั้นสนลวง บ่จักอยากเอาช้อง ช้อง สวัง อยากเอาของกินและถุงเครื่องนุ่ง เคี้ยวหมาก อีกกะทีก เมื่อนางโพงได้อัดต่อนนำชาวบ้าน พอไปพ้นบ้านแล้ว คำหล้ากับแม่เผ่าก็รีบลงทำขึ้นเรือไป เอนางผอมมาเชื่องไว้ อยู่เฝ้าหลังบ้าน เวลานั้นทั้งสามแม่ลูกปรึกษากันว่า แม่ตั้งคำถามว่า เอ็ดแนวใดจึงจะฆ่านางโพงได้ เพราะก็มีฤทธิ์เดชหลายกว่ามนุษย์ นางผอมมีแผนและตอบว่า หากว่าดี ๆ แล้วยุให้มันลงอาบน้ำ เอน้ำมวกสระผม เวลานั้นเอาง้าวตัดคองนางโพงลงน้ำ ทั้งสามแม่ลูก ตกลง จากนั้นแล้วลูกเขยกับแม่เผ่าก็พากันคืนบ้าน ท้าวคำหล้าเริ่มเตรียมชอกเหล็กตีง้าว มือใหม่ต่อมา นางโพง มีความสำนึกสงสยหวาดๆ แล้วก็ถามผัวว่า อ้ายตีง้าวเอ็ดหยัง คือว่าคักว่าแน่แท้ ท้าวคำหล้า ตอบทันทีว่า เจารู้แล้วว่า ตีทางเหนือเสือทางใต้ ตีง้าวไว้ก็เพื่อรักษาตัว และครอบครัวเรานั้นแล้ว ไปไว้เขาก็ถือมา ลงท่าเขาก็ถือนำ บาดว่ามีเหตุร้ายพอจะได้สู้ด้านคืน นางโพงก็มีความดีใจ เห็นว่า ผัวมีสติระวังตัวสูง

แต่นั้นมาคำหล้าไปใส กิตติต่างถือเอางวานั้นไปนำ เมื่อได้โอกาสแล้ว ท้าวคำหล้าชวนนางโพง ลงอาบน้ำ พร้อมกับให้นางโพงถือเอน้ำมวกไปสระหัว นางโพงปฏิบัติ นำ เมื่อพวกเขาลงมาขอต่อน้ำ แล้ว ทางผัวว่า เขาอาบก่อน เจ้าเอน้ำมวกสระผมข้อยก่อน หลังจากผัวสระผมอาบน้ำแล้ว นางผัวก็ว่าต่อผัวว่า บาดนี้เจ้าสระน้ำมวกใส่ผมข้อย ทางผัวก็ตอบว่า เออเฮาขีสระให้ แต่เจ้าต้องอัดหู หลับตาเต้อ ย่านน้ำมวกเข้าตาเข้าหู เจ้าคนงามอยู่แล้ว จักหน้อย เจ้าขีเป็นคนตาบอด หูหนวก ชาวบ้านเห็นเข้าจะหัวขวัน นางโพงก็ยอมปฏิบัติตาม เวลานั้นท้าวคำหล้าถอดง้าวออกแล้วมือซ้ายจับ โอน้ำมวก มือขวายกตัวขึ้น พร้อมทั้งว่า อัดหูหลับตาดี ๆ ท้าวคำหล้าพร้อมกับเอน้ำมวกถ่อกลงใส่ หัวนางโพง พร้อมกับตัดคองนางโพงลงบาดเดียว บาดทำอิดก็สามารถต๋อคืบคืนได้ และทั้งว่าต่อผัวว่า โอ ถ้าข้อยรู้ เจ้าจะเอ็ดให้ข้อยแนวนี่ ข้อยขีขย้ากินพวกเจ้าให้มันดับหมดเรือนชานบ้านหมู่เจ้าเด เวลานั้นท้าวคำหล้าก็ฟันคองนางโพงอีกสองสามบาดต่อๆ ไป ทั้งเอน้ำมวกที่ยังเหลือในโอ้นถ่อใส่ ปากบาดที่ตัดขาดนั้น เอ็ดให้ปากบาดคองนางโพงหดเข้า นางโพงบ่สามารถต๋อคืบคืนได้คือเก่าอีกแล้ว ในที่สุดนางโพงนั้นก็ตายไป แต่ยังมีฤทธิ์ของนางโพงที่ท้าวคำหล้าบ่สามารถฆ่าทำลายได้นั้นก็แม่น เลือดของนางโพงนั่นเอง ส่วนใดที่ซิดฟิง (กระเด็น) ถูกบนดินก็กลายเป็นทักแท้ ทาก ยุง และขี้เข็บ ูพิษอื่นๆ ที่สามารถกัดขบคนเราในทุกวันนี้ ส่วนที่เข้าซึมพื้นดินก็กลายเป็น ...ส่วนใดที่ตกลงน้ำก็ กลายเป็นปิง เวือก ู และสิ่งอื่นๆ ที่สามารถกัดกินคนได้

ภายหลังที่ท้าวคำหล้าได้ฆ่านางโพงนั้นตายแล้ว ท้าวก็ร้องหาให้ชาวบ้านมาช่วยเมี้ยนซากศพ

ของนางโพงนั้น เอาไปจุดเผาไฟทิ้ง บิให้เหลือเลย ภายหลังจุดเผาซากศพนางโพงหมดแล้ว แม่ของนางผมหอมก็นำ เอนางผมหอมมาอยู่บ้านเรือน จากนั้นมามือต่อไป ทั้งหมดบ้านนั้นก็พากันหาควายวัวมาฆ่าในบ้าน ว่าล้างบ้านล้างเลือดนางโพง ถ้าฆ่าวัวฆ่าควายกิน พิษเลือดนางโพง ยาน (กลัว) จะเป็นเดือดเป็นร้อนให้บ้านให้เมือง ว่าอย่างนั้น จากนั้นมาทั้งหมดบ้านก็มีการประชุมกันตกลงมอบสิทธิปกครองบ้านให้ท้าวคำหล้า เพราะว่าเขาเห็นว่าท้าวคำหล้าเป็นคนเก่งกล้าสามารถฆ่านางโพงนั้นได้

แต่นั้นมาจึงกลายมาเป็นฮีตคองประเพณีของชาติของเผ่ามาถึงปัจจุบันโดยเฉพาะแม่นเผ่าอาลัก (ฮารัก) ต้องได้ปฏิบัติ

๑. ถ้าหญิงคนใดมีลูกหากบ่มีผิว ก็เอ็งกันว่าลูกทาง ภาษาอาลักเรียกว่า กอน แปลว่าลูก ทาง แปลว่า หาตุง (กอนหาตุง แปลว่าลูกทาง) ดังนั้นถ้าหากผู้ใดได้ลูกทางก็ต้องได้เอาควายวัวมาฆ่ากิน สลากบั้งไฟ ถ้าบั้งนั้น ถ้าหากมีคนล้มตายหรือเกิดเหตุเรื่องอื่นๆ เขาก็ถือว่าเป็นเพราะผู้มีลูกทาง หากบ่มีการฆ่าควายสลากบ้านนั้นเอง ดังนั้นผู้มีลูกทางบ่เอาวัวควายมากินก็ต้องเสียค่าเสียหายต่างๆ ของชาวบ้านตามราคา ในช่วงระยะลูกคนนั้นบ่ทันออกจากท้องแม่

๒. ถ้ามีคนตายโหงอยู่ในบ้านนั้น ถึงจะแม่นตายในรูปการณ์ใดก็ตามในครอบครัวเรือนที่มีคนตาย ต้องได้ฆ่าควายล้างบ้านคือกันกับผู้มีลูกทาง ศัพท์รวมเอิ้นว่า สลากบ้าน แต่สำหรับเผ่าถ้าเจ้าถูกเจ้าแท้ แม่นเอิ้นว่า ล้างบ้าน ภาษาเผ่าเอิ้นว่า **ราวกาโก** ราว แปลว่า ล้าง กาโก แปลว่า บ้าน

ชื่อผู้เล่า นางแพน อายุ ๔๕ ปี บ้านกะโดน เมืองละมาม
นิทานเรื่อง นางกันมั่ง ท้าวดวงใจบันทึกและเขียน เริ่มแต่วันที่ ๑-๑๑ เดือน ๘ ปี ๑๙๙๘

เรื่องนางกันมั่ง

กัน แปลว่า ผู้หญิง มั่ง แปลว่า ชื่อผู้หนึ่ง (ชื่อ นางมั่ง)

ก่อนหน้านั้นรู้ว่าเท่าใดปีแล้ว กันมั่งแม่นเป็นลูกสาวของพ่อและแม่คู่หนึ่ง พ่อแม่ของกันมั่งเป็นคน (เป็นปอบกินคน) กันมั่งได้มีอายุ ๒๐ กว่าปีแล้ว เวลานั้นกันมั่งก็มีชายชู้คนหนึ่ง ซึ่งแม่นเป็นคนบ้านเอง มาขอต่อมือแต่งงานแล้ว กันมั่งพร้อมพ่อแม่ พากันจับเอาหมู ไก่ เพื่อจะฆ่าล้างคนในบ้าน มีไก่ผู้ตัวหนึ่งกันมั่งนั้นจับได้ ก็เลยร้องหาเอาคนในชาวบ้านนั้น เอานำมายิงเอาไก่ผู้ตัวนั้น แล้วเห็นว่า ถ้าไผ่ยิงไก่ผู้ตัวนี้ได้ ข้อยจะเอาเป็นผิว ในเบื้องต้นก็แม่นชายชู้ของกันมั่งเองเป็นผู้เอานำมายิงก่อน

๑๗๒ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

แต่ก็ยังปลูก จากนั้นก็แม่เป็นผู้เป็นบ่าวในชาวนบ้านนั่นเอง ใผ่ๆ ก็ยังปลูกมันทั้งชายชู้ และคนในบ้านนั้น รวมมี ๖ คนแล้ว ก็ยังมีใผ่ปลูก จากเหตุการณ์นั้นแล้ว การที่จะแต่งงานในมือนั้นก็เป็นการหยุดเขา (บ่สำเร็จ)

เมื่อใหม่ต่อมา กันมั่งพร้อมพ่อแม่เรียกหาเอาผู้บ่าวบรรดาบ้านใกล้เคียงกับบ้านมายิงเอาไก่อัดนั้น อีก รวมมีหมู่บ้านอ้อมข้าง บ้านละ ๖-๗ คน พวกที่ว่ายิงน่าเก่งๆ นั้นแล้ว แต่ในที่สุดใผ่ๆ ก็ยังบ่ได้ (บ่ถูก) มีท้าวหนึ่งชื่อว่า ท้าวออกโถม ท้าวนั้นแม่อยู่บ้านที่อยู่ไกลกว่าหมู่บ้านห่างจากบ้านกันมั่ง ท้าวก็นำขอดบ้านกันมั่งนำหลังสุดหมู่บ้าน และก็เป็นผู้ที่ยิงไก่อัดนั้นผู้สุดท้าย ยิงครั้งเดียวก็ถูก เวลาท้าวออกโถมยิงถูกแล้ว กันมั่งก็แล่นไปจับเอาไก่อัดนั้นมาเรือน แล้วว่าว่า ถ้าใผ่ไก่อัดนี้ตาย ข้อยจะเอาเป็นผัวในที่สุดใผ่ๆ ก็ตีบตาย บาดให้ท้าวออกโถมตีจึงตาย

เวลานั้นขึ้นไก่อัดนั้น ใผ่ ๆ ก็บ้นบ่ครบ บ่ทั่วทุกหลังคาเรือนในบ้านนั้น บาดให้ท้าวออกโถมบ้น จึงครบทั่วทุกหลังคาเรือน (นับทั้งดัดไผ่ ไส้ซัน เอกภาพ) แต่นั้นนางกันมั่งก็เลยเอาท้าวออกโถมมาเป็นผัวของตน ปะ(หิง) ชายชู้เก่า ท้าวออกโถมบ่รู้จะเห็ดแนวใด ถ้าจะอยู่และเอานางกันมั่งเป็นเมีย ก็รู้แล้วว่าพ่อแม่ของนางกันมั่งแม่เป็นคน เป็นปอบกินคน ถ้าจะหั้น ก็ย่านพ่อแม่ของกันมั่งตามไปฆ่ากินอีก อีกอย่างหนึ่งก็บ่รู้ว่าส่วนกันมั่งเองก็จะเป็นปอบด้วยคือพ่อแม่หรือบ่ ในแต่ละมือ ออกโถมมีแต่คิดว่า มือใดกันมั่งพร้อมกับพ่อแม่จะฆ่ากินตัวเองเท่านั้น ในการเคลื่อนไหว เห็ดเวียงงานแต่งในแต่ละมือ ท้าวกบ่อุ่นเอียนใจแต่อย่างใดเลย

ในมือหนึ่ง กันมั่งเห็นว่า ผัวของตนบ่มีความอุ่นเอียนใจ ย่านกลัวต่อพ่อแม่ของตนหลาย กันมั่ง ก็เลยหลีกใจพ่อแม่ พาเอาผัวหนีจากพ่อแม่ เมื่อบ้านของผัว แต่ในการโดนหนีนั้น กันมั่งบ่พาผัวเดินเมื่อตามทางเดิน ที่เคยเที่ยวไปมา เพราะกันมั่งเองก็ย่านพ่อแม่นำมากินผัวอีก จำเป็นต้องพาผัวลัดป่าไปตามห้วยน้อย ทางผัวก็บ่รู้ว่าเมียนั้นเอาตนเมื่อบ้านตนอีก มีแต่คิดว่าเป็นแล้ว กันมั่งจะเอาตนไปกิน แต่ก็บ่รู้จะหลบหนีแนวใดได้อีก มีแต่ย่างไปตามเมียพาไปเท่านั้น ในเมื่อไปถึง แต่ละวังน้ำใหญ่ๆ ท้าวออกโถมก็ถามกันมั่งว่า ห่วงใดเจ้าจะตั้งไฟ (ก่อไฟ) เจาะไส้ เจาะพุง ท้าวออกโถมกิน กันมั่งตอบว่าอย่าเพิ่ง ไปโน่นก่อน ไปตามไป ก็เลยไปทะลุบ้านท้าวออกโถม

เวลานั้นกันมั่งจึงบอกท้าวออกโถมว่า นี่แม่พวกเราเมื่อหาเรือนของเจ้า ถ้าเอาเจ้าอยู่บ้านอยู่เรือนพ่อแม่ข้อย เจ้าคงจะบ่ม่วนนอกม่วนใจ เวลานี้ท้าวออกโถมก็รู้สึกว่ามี ความเชื่อมั่นเมียหลายขึ้น ทั้งมีความเบิกบานม่วนขึ้นหลายขึ้น

ต่อมาผัวเมียก็พากันพัฒนาครอบครัวเรือนชานดีขึ้น ข้าวมีกินเพียงพอ เรือนมีอยู่หลังใหญ่

อยู่ได้ ๒-๓ ปี ผัวเมียได้มีลูกชายร่วมกัน ๑ คน ก็พอดีพ่อเดินเป็น ในปีนั้นทางพ่อแม่กันมั่งกินควาย ก็ได้ขึ้นไปตามเอาลูกกันมั่ง และผัวกลับมากินควายของพ่อแม่กันมั่ง เมื่อมาถึงบ้านพ่อแม่กันมั่งแล้ว ทางพ่อแม่กันมั่งก็พากันรับเอาลูกเขย ลูกสาว และหลานชาย ขึ้นเรือนตามปกติ

ตอนแลงของมือต่อมา ทางพ่อแม่กันมั่งพร้อมกับชาวบ้านก็ปฏิบัติฆ่าควายกินในคำคืนของมือนั่นเอง ชายชู้ของนางกันมั่งผู้เก่ามีแผนเพื่อฆ่านางกันมั่งและผัว เขามีฤทธิ์เดช คือเอาขวัญทำวอกโถมไปขังไว้ใส่หม้อฮืดผี เอ็ดให้ทำวอกโถมกินเหล้าเมาแล้วนอนหลับไม่รู้ตัว (เอ็นว่า ก้อม) แล้วเขาเอามีดตอกมิดแหลมเสียบไว้ใส่ปลายหางอยู่บ่อนทำน้ำลิม หลังจากนั้นเขาก็ให้นางกันมั่งไปตักน้ำ เขาเห็นว่ากันมั่งเอย น้ำเฝ้าหมดแล้ว ปมีน้ำใส่ให้เหล้าให้ ให้เจ้าไปตักเอาน้ำมาไป นางกันมั่งก็เลยเอาลูกไว้ข้างหลัง แล้วก็เอาบั้งถึงลงไปตักน้ำ เมื่อไปฮอดที่น้ำลิมแล้ว นางก็ก้มตักน้ำที่นั่น ก็พอดีปลายมิดแหลมนั้น ก็แทงถูกหัวนมนางกันมั่ง เวลานั้นนางกันมั่งก็รู้สึกเจ็บแล้ว นางก็วางบั้งถึงทิ้งในที่นั้น นางทำอย่างไร เลือดที่ไหลออกจากหัวนมนั้นก็หยุดเซาซึกที เมื่อเป็นแนวนั้นนางก็กลับคืนเมื่อเรือนหาผัว เมื่อฮอดเรือนแล้ว นางก็ชอกหาผัว ก็เห็นผัวนอนเมาเหล้าอยู่ นางก็ปลุกผัว ทำอย่างไรผัวก็ไม่รู้สึกตัวตื่น เมื่อเป็นแนวนั้น กันมั่งก็ไม่รู้จะทำอย่างไร อาการเจ็บของตนนั้นวันจะหนักหนา พอรุ่งแจ้งพอไปได้ กันมั่งก็เลยเอาลูกกลับไปบ้านผัวคนเดียว กันมั่งเมื่อได้ใกล้จะฮอดบ้านแล้ว ก็ปรากฏว่าอดเมื่อยหลายชิ้น เพราะเลือดที่ออกจากหัวนมนั้นก็มีการหยุด เมื่อเป็นอย่างนั้น นางก็ล้มลงกับที่ก็เลยสิ้นใจตาย ส่วนลูกชายคนนั้นก็รู้จักว่าแม่ของตนตายแล้ว มีแต่ร้องไห้ และเฝ้าต่อแม่ว่า แม่ๆ ลูกเมื่อ

ในมือนั้นมีชายคนหนึ่งเดินออกจากบ้านเพื่อไปล่าเนื้อชอกยิง มีนำดวงหนึ่งถือไปก็พอดีแลเห็นนางกันมั่งนอนตายอยู่กับลูกชายอยู่ที่นั่น เมื่อท้าวเห็นแบบนั้นแล้ว ท้าวก็รีบแล่นกลับคืนหาคนในบ้าน บอกคนบ้านว่า กันมั่งตายแล้วอยู่กลางทาง ส่วนลูกชายนั้นยังอยู่ แต่ข้อยเอามา มันบ่มา แต่ทำวอกโถมมันบ่เห็นเลย บ่รู้ว่าเป็นแนวใด เมื่อเป็นแบบนี้แล้ว ชาวบ้านก็พากันถือพราถือขวานจะไปฝังนางกันมั่ง เมื่อไปฮอดแล้ว เขาก็พากันโค่นไม้ทำโลง การทำโลงนั้นก็พอดีตัดหมดตกขึ้นปลาย และผ่าแหลมครึ่งแล้ว กำลังจะเจาะ บังเอิญเกิดฟ้าผ่า เอนางกันมั่งและลูกชายคนนั้นเข้าถ้ำ แต่กับสว่างพอแต่มองเห็น และลูกกันมั่งคนนั้นก็ไปพอจะออกได้ ถือว่าการทำโลงศพของชาวบ้านบ่แล้ว ได้ทิ้งไว้ในที่นั้นเลย เขาก็พากันเดินกลับบ้าน

ส่วนผัว บังเอิญหมากับแมวไล่กัดกัน พอดีไปชนหม้อที่ซ่อนขวัญทำวอกโถมแตก เวลานั้นขวัญของทำวอกโถมก็ไต่กลับคืนเข้าตัวของทำวอกโถม ได้ทำให้ทำวอกโถมรู้ตัวขึ้นมา แล้วก็หาเมีย และลูกบ่เห็น ก็รีบลาพ่อแม่แม่เฝ้าเมื่อ เมื่อมาถึงที่ซากศพของนางกันมั่งแล้ว ลูกชายมองเห็นพ่อ

เดินมา ก็เลยร้องพ่อว่าพ่อเอ๋ย พวกลูกอยู่นี่ รอเจ้ามาเอาลูกกับแม่ออก เมื่อพ่อมองเห็นลูกอยู่ในถ้ำ และเมียก็อยู่ในถ้ำด้วย ท้าวก็นเดินเข้าไป แต่อยากเข้าไปในถ้ำก็ทำไม่ได้ อยากเอาลูกออกก็ไม่ได้ ท้าวกอโหม่ตัดสินใจฆ่าลูก และตนเองตาย ท้าวบอกให้ลูกยื่นแขนออกมา เวลานั้นมือซ้ายท้าวจับแขนลูก มือขวาท้าวเอาก้าวแทงลูก ลูกตายแล้ว ท้าวเองก็ต้องจวนนั้นดี ๆ แล้วโถมใส่จ้าว จ้าวเสียบอกตายทันที

ร่องรอยของประวัตินิทานเรื่องนี้ยังมีอยู่นั่นคือ สำหรับหีบโลงของนางกันมั่งนั้นได้กลับเกิดเป็นหีบในปัจจุบัน (ปัจจุบันอยู่เขตดินของบ้านกะโดนนั่นเอง) ภาษาเผ่าเรียกว่า *ดาบ้อง* แปลว่า โลง

ชื่อผู้บันทึก ท่านวันนะวง พมสาลาด (เผ่าตะเรียง)

ห้องการแถลงข่าวและวัฒนธรรม เชกอง

เรื่อง เผ่าฮารักบกินนกกะแซว

ในปางก่อน อยู่ในชนเผ่าฮารักมีคนทุกซึกยากผู้หนึ่งที่ถูกพ่อค้าเอาไปค้าขายตามแคมน้ำ ภายหลังกลับมาแต่ค้าขาย แล้วพ่อค้าไปปะลักหนี ไปทางอื่นและปะลาวผู้เดียวกลางป่า ลาวรู้ทางเป็น ทิศเหนือและทางใดแม่นทิศได้ ลาวหมดปัญญาจะรู้จะเดินทางไปทางใดต่ออีก มีแต่ร้องไห้ เพราะย่านตาย เพราะมีสัตว์ร้ายหลายอีกด้วย อยู่ตามอยู่ก็เลยคำ ลาวก็เลยนอนอยู่บนต้นไม้ด้วยความอดเมื่อย และหลับไปอย่างบ่สีกตัวยังเลย แต่นอนพอประมาณก็เลยตื่นก็เลยตื่นนอนไปอีก

ในช่วงนอนหลับเพื่อนี้ ลาวพัดฝันว่า เห็นคนเผ่าผู้หนึ่งมาบอกลาวว่า ท้าวเอ๋ย ครั้นเจ้ายินเสียงข้อยอยู่ทางใดให้เจ้าไปตามเสียงของข้อยเดอ ดื่นขึ้นมาท้าวก็นคิดอยู่คนเดียวว่า บ่มีใผตฮากิมบอก มีแต่ความฝัน ท้าวก็นเลยย่างและไปเลาะมาตามถ้ำนั่นคือเก่า เพราะบ่รู้จักจะไปทางใดกันแท้ เวลานั้น ลาวก็อดเมื่อยหัวและร้องไห้จนเท่าคำแล้วก็นอนต่อบ่อนเท่านั้น เมื่อลาวหลับไปเป็นคืนที่สองก็ฝันอีก คือคืนที่หนึ่งอีก พอรุ่งเช้าเป็นมือใหม่ ลาวก็คอยฟังเสียงเอนคือความฝันว่า จริงหรือบ่ ฟังไปฟังมาก็มีด สะม้วย ได้ยินแต่เสียงนกกะแซวร้อง ลาวก็เลยไปเบิ่ง นกร้องเฮ็ดรังอยู่บ่อนนั้น พอไปฮอดก็เห็นนก หมายกเกลือกที่กำลังสุกแดงอยู่เต็มต้น ลาวดีใจเพราะจะกินเป็นอาหารเพื่อแก้หิวมาหลายมือแล้ว ลาวก็ ฟ้าวขึ้นและปลิดกิน สองสามหน่วยรู้สึกหวานและมีแรงขึ้นมาและสามารถเดินทางต่อไปได้

แต่คำมาลาวพักนอนอยู่บ่อนเก่าและก็เป็นคืนที่สามและพอนอนหลับไปก็ฝันอีกคือเก่า และ เห็นคนเก่ามาบอกอีกคือเก่า มืออื่นเข้าให้เจ้าไปเสียงร้องข้อยอีกเดอ แล้วจะฮอดเจ้าจะกลับเมื่อฮอด บ้านเมืองของตัว ดื่นมาแต่เช้าท้าวก็นยินเสียงร้องกัวกา มาใส่หูลาวอีก เพื่อนี้ลาวก็รีบเดินตามเสียงร้อง ของนกกะแซว นกได้บินจับเป็นจุดเป็นจุดใกล้ๆ กับลาวก็ย่างไปแวนนั้นจนหมดมือ จนคำแล้วก็นอนคือเก่า

แต่ก็อยู่บ้านทอดบ้านและกับบ้านอยู่ทางใดอีก ฟอนนอนหลับไปลาวก็ฝันว่าทางทอดบ้านเมืองแล้ว เมื่อตื่นเข้าให้เจ้าอย่างตามแคมห้วยสายนี้ไปทางเหนือก็จะพบบ้านเมืองของเจ้าโลด ท้าวเอย แต่ช้อย สัญญากับเจ้าว่า แต่เมื่อต่อไปให้เจ้ารับปากช้อยว่า จะบ่กินนกกะแซว ถ้าไผ่กินนกกะแซวให้เกิดเป็น พยาธิหลวง ชี้ทูตโลด และท้าวทักปากเป็นที่เรียบร้อย พอตื่นขึ้นมาก็เริ่มตามความฝันเลยไปทอดบ้านของตนแท้

ฉะนั้น ลาวจึงได้ไว้เรื่องการเป็นมาสู่ไทบ้านพัง และปาวเตือนบ่ให้ชาวบ้านเฝ้าฮารัก บ่ให้กินนกกะแซว และกับกินทอดปัจจุบันนี้

ชื่อผู้บันทึก ท่านวันนะวง พมสาลาด (เผ่าตะเรียง)

ห้องการแถลงข่าวและวัฒนธรรม เซกอง

เรื่อง เสือแมวหลงลืมแม่

ในครอบครัวของเสือแมว มีแต่เสือแมวผู้เป็นลูกชายและแม่นั้น ๒ ตัวนั้น บักเสือแมวเป็นผู้ซื่อไม่ทำที่ชิงชังมังมอ เวียกบ่เฮ็ดมักแต่หาโลมสาว เลยแม่นั้นว่าบักเสือแมวเอย มึงเป็นผู้ซื่อร้าน เวียกบ่เฮ็ดมีแต่มักกินแนวแซบ มักโลมแต่สาวเป็นสัตว์หรือคนประเภทคือเจ้า สาวเฒ่ามึงปติ บ่าวเสือแมวตอบแม่ว่า สัตว์คนคือกูปยอมโลมสาวเฒ่า แม่นั้นตอบว่ามึงอย่าโม้ ตัวเองแม่นแม่ของมึง ครั้นแม่เอ็งแต่งตัว หวีผม อาบน้ำสะอาด ยานมิงหาหลง อาจแม็กี่ว่าน้องมึงเอย อีตาเสือแมวกียังตอบปฏิเสธเลยว่า บลีมอย่างเด็ดขาด คนกูลืมแม่บ่ให้เอ็นชื่อว่าเสือแมว หรือกุนายสากตัวเอง

เมื่อหนึ่งเจ้าแก่ในบ้านเตรียมบุญกินวัวควายเชิญบ้านอื่น ไกลฮอดมีบุญ แม่ของเสือแมวดีตัวเองเจ็บ ตนโตแต่เปื่อย เครื่องนุ่งห่มก็เปื้อนเปอะ ปากเว้าก็แฉ่ง บวกฮอดมีบุญบ้านที่ถูกเชิญก็มาร่วม อีตาเสือแมวหลงสติต่อการสัญญากับแม่ในมือก่อนแต่หัวคำอีตาเสือแมวออกจากเรือนไปนอนนำหมู่ผู้อื่น และสมแซวกับผู้สาวอย่างลิมอดลิมหิว โอกาสนั้นแม่ท้าวเสือแมวเล่นอาบน้ำ สะอาดดี หวีผม จบตีใส่เครื่องเปลี่ยนอันใหม่ ปากเว้าดังดี คือเสียงปากผู้สาว ลิดิกๆ ก็ผัดกอกยาหอม อย่างเข้าศาลากวัน สุกกอกทั้งตีกอง หัวยิ้มหัวแย้มอีตาเสือแมวกียิ้มเห็นแต่หน้าอกพูน ก็ฟ้าวเล่นเข้ากวัน จับปะเนาะตีปะ เนาะทั้งหัวใส่แม่ หา หา บอกให้ผู้สาวตีกองดีๆ บาดตีปะเนาะเมื่อย วางปะเนาะปะไปนั่งเคียงข้างผู้สาวนั้นเลย หยอกเบิงผู้สาว แต่แม่นั้นบ่หัวตีว่าตนเองเป็นสาวโสดอยู่

ของกินดีก็บักเสือแมวห่อให้ผู้สาวโดยตัวเองบ่กินเลยมีข้าวต้มข้าวห่อก็ให้ผู้สาวตัวเองบ่อยากกิน ของกินที่เสือแมวให้นั้นแม่นั้นบ่กินจักแนว มีแต่เมี้ยนตี่ๆ เอาเมื่อหมด เมื่อตีกกลางคืน แม่นั้นเมื่อ แต่บ่

๑๗๖ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

บอกให้เสือแมวรู้สิเมื่อนั้น บักเสือแมวบ่นถึงปัญหาเก่าแม่ มีแต่ตายตามัวเห็นแต่สาวงามๆ แม่มันมาซอดเรือนก็ปลดเครื่องที่เอ้อออก ใส่เครื่องเดิมอยู่เฉยๆ อีตาเสือแมวมาแต่กวัน แม่มันถามเลย เจ้าอยู่งานบุญแต่คำซอดแจ่มใสของกินบ่ได้อามาให้แม่ อีตาเสือแมวปฏิเสธว่าของกินฝากผู้อื่นบ่ได้ให้ตัวเอง แม่มันว่าต่อว่ายันแต่เจ้าให้ผู้สาวดอก มันว่าบ่มีไฟให้ สองแม่ลูกเถียงกันตบตีกัน บักเสือแมวบ่นเขาเลยแม่มันเอาข้าว ข้าวต้ม ขนมที่เสือแมวให้กลางคืนนั้นคืนให้เสือแมว เลยเสือแมวอายบ้านเมืองก็ลงกะล่างเรือน จำพวกหมู ไก่ก็พากันหัวหมด แหวๆ เสือแมวก็ลงเรือนอย่างเสียหน้าตา อายบ้านเมืองมันว่า เดี๋ยวนี้พวกเจ้าหัวขวัน มีหน้าตัวเองชิบขบกับพวกเจ้า หมูตอบว่า เจ้าขบพวกข้อย พวกเจ้าก็ขบเจ้าเลย ไก่บ่ตอบแนวใด เลยสู้เสือแมวหาขบแต่ไก่หมูมันบ่นขบ

นิทานละวี

ชื่อผู้เล่า ท้าวคำบุญ

อายุ ๓๗ ปี

บ้านละวีฝั่งแดง เมืองจระมาม

ประวัติเผ่าละวี (สะเวียง)

แต่ก่อนก็ นาน นานมาแล้ว เผ่าละวีเ็นต้นว่า สะเวียง อยู่มาหัน เจ้านายของพวกเขามีลูกชายกก แต่ลูกชายเพิ่นกำลังจะตาย เจ้านายบอกให้เขาดูแลปกป้องรักษาลูกชายเพิ่น ลูกชายเพิ่นมีหัวทองงามหลาย เสียบผอมอยู่ หัวทองนั้นหายไป

เจ้านายออกใจหลาย ว่าว่า “พวกเจ้าเป็นผู้ลักหัวของเฮไป เจ้านั้นแหละลักหัวทองไป”

เจ้ากกเจ้าเหล้าตันเชื้อสายของสะเวียงบอกเจ้านายว่า พวกเฮาบ่ได้เฮ็ด แต่เจ้านายก็บ่เชื่อ พวกเฮาจึงต้องกระจายหนีหายจากบ้านจากเรือนเดิมบนภูดอย

บันดาสะเวียงหนีข้ามลำของ เมื่อจะข้ามน้ำนั้น ใช้สายเชือกทองผูกโยงกันไว้ แต่คันเมื่อข้ามน้ำสายเชือกทองนั้นขาด จึงพลัดหล่นกันเป็นสอง หมู่หนึ่งข้ามลำของมาฝั่งไทย อีกหมู่เพิ่นข้ามบ่ได้จึงต้องลี้หลบชอกอยู่ตามป่าภูดอย เผ่าอื่นก็พากันเ็นว่า นี่แหละพวก ลักหัว

หมู่สะเวียงที่ข้ามไปไทยนั้นสุขสบาย มีของกินอุดม แต่พวกเขาลักหัวหนีอดอยาก บ่มีพอกินไผ่ก็ว่าเขาเป็นพวกขี้ลักเพราะว่าได้ลักหัวทองไป เขามาอยู่ห้วยนวนน ขอดินอะลักอยู่ ใกล้บ้านกะสังทางของอะลัก

ต่อมาอีกก็ไต่ยกย้ายไปภูหลวง ไปอยู่ดินห้วยญืด แยกบ้านออกเป็นห้วยญืดใหญ่ และห้วยญืด

น้อย แล้วก็ยังแตกแยกย้ายกันไปอีก

ชื่อผู้เล่า ท้าวคำจอง นายบ้านละวีน้ำพัน

บ้านละวีน้ำพัน เมืองละมาม

ประวัติเผ่าละวี สำนวนบ้านละวีน้ำพัน

แต่เดิมอยู่ดินไท ลูกสาวของพญาไทตายลง พญาเอาคนแต่ละเผ่าไปคบงัน มีนายละวีผู้หนึ่ง
ลักเอาหวีคำของลูกสาวผู้ตายของพญา ท้าวพญาสืบสวน แล้วนายละวีและพวกก็เลยหนี เอาสายทอง
ตัดน้ำแยกฟากน้ำออก ตัวข้ามมาฟากนี้ (ดินลาว) สายทองขาดกลางน้ำ เลยแยกผิวเมียแม่ลูกจากกัน

จึงเดินทางไปดินดักจิง ไปอยู่ห้วยนอรุท ต่อมาไปอยู่ห้วยยอด ที่เมืองดักจิงนั้น

เมื่ออยู่ห้วยยอด คนสองสามเผ่าช่วยกันเห็ดแร่ ช้างมาโดนแร่ เผ่าละวีไม่เคยเห็นช้าง ก็ปาดชิ้น
(ฆ่าแหละเนื้อ) แบ่งกันกิน แล้วก็เลยหามเอาหัวช้างมาให้ลูกหลานดู เผ่าอื่นอะลัก ตะเรียง ก็เคียดละวี
ละวีต้องหนีมาอยู่ห้วยอีมบุ บนยอดภูหลวง แล้วหนีต่อมาอยู่ลุ่ม ที่ลำห้วยญืด ดงหมากแดง

ต่อมาแยกย้ายมาบ้านบักเฮียะ มาห้วยสีดา ย้ายไปย้ายมาหลายแห่ง.

นิทานเมืองท่าแดง

นิทานส่วย

ชื่อผู้บันทึกข้อมูล ท้าวจันทบ

บ้านท่าแดง เมืองท่าแดง

เรื่องราวสมัยก่อนเกี่ยวกับหมู่บ้านลำตอย แผ่นดินไหว ก่อนจะไหว่นั้นมีชาวบ้านเอาหมากตำแยไปทาอวยเพศของลิงตัวผู้ เมื่อทาแล้ว มันก็ค้นไม่รู้อย่างไร ทั้งเกา ทั้งดิน ชาวบ้านนั้นก็พากันหัวเราะทุกคนก็เลยเกิดมิดฟ้ามิดฝน แผ่นดินก็ไหว เรื่องนี้มีผู้เล่าบ่อยๆ ทั้งผู้หญิงผู้ชายเวลากลางวันหรือกลางคืนไม่ว่าจะเป็นเวลาบุญหรือไม่

ชื่อผู้เล่า ท้าวคำสง

อายุ ๖๘ ปี

บ้านท่าแดง เมืองท่าแดง

เรื่อง ท้าวเชียงเมียงกับพญา

มีพญามหากษัตริย์ปกครองเมืองได้ยินข่าวว่าท้าวเชียงเมียงคนนี้ตัวะเก่งและมีปัญญาแหลมกว่าชาวบ้านทั้งหลายดังนั้นพญาจึงคิดว่า มันจะฉลาดแท้หรือว่ามันจะมีปัญญาแหลมคือเขาว่าอืหลีบเมื่อพญาคิดแล้วก็ได้ทดลองเบี่ยง พญาตดใส่กะบั้งแล้วก็อัดไว้อย่างคักแน่น เพื่อจะไปให้เชียงเมียงตมดังนั้นพินจึงแต่งเสนาของพินเอากะบั้งตดนี้ไปเพื่อให้เชียงเมียงตมแต่พญาเสนาผู้ที่ถือกะบั้งตดไปนั้นมันก็บู้ฮอดตาเชียงเมียงซำ จักมันเป็นแนวใด

เมื่อไปฮอดบ้านของเชียงเมียงแล้ว พวกเสนาก็ได้เลี้ยวเห็นคนผู้หนึ่งที่นั่งอยู่ชาน พวกนี้ก็ย่างไปถามว่า เฮ้ย ขอถามแน อยู่ไหนอเรือ่นตาเชียงเมียง เลยเชียงเมียงคิดในใจว่าพวกที่มานี้แม่นพวกมันบู้ฮู้แล้วเด ถ้าพวกมันบู้ฮู้พวกมันซี้เฮ็ดหยังเด่นำกู เชียงเมียงคิดแล้วก็ถามคืนว่าพวกเจ้าซี้เฮ็ดหยังนำลาว เลยพวกเสนาตอบว่า โอ้ย พญาพินหากแต่งให้พวกนี้มาหาเชียงเมียง เชียงเมียงตอบว่ามีเวียกเกี่ยวข้องนำลาวแท้จังอย่างแต่ตึกแต่ไก่ พวกเสนาตอบว่า โอ้ย เจ้าอย่าปากเดอ เพราะว่าข้อยมานี้แม่นว่าซิมมาให้ลาวตมกะบั้งตด เพราะว่าพญาพินได้ตดใส่กะบั้งเพื่อจะมาให้ตาเชียงเมียงตม เชียงเมียงตอบว่าพวกเจ้าซี้เอาไปให้มันตม พวกเจ้าบ่ไซตมเบ็งก่อน ข้อยย่านมันเหยแล้วบ่จัก เพราะว่าพวกเจ้าเอามาแต่ทางไกล อันหนึ่งมันพัตตากแดดอีกซำ ข้อยย่านว่ามันเหยหมดแล้วบ่จักเด เมื่อได้ยิน

เชียงเมี่ยงเว้าตั้งนั้นแล้ว พวกทั้งสองก็เลยพากันไข่ออกมาดเบ็งโลดแล้วมันก็เว้าว่า ยังๆ บ่ทันเหยงข้า
หลังจากนั้นพวกทั้งสองได้ไข่อะบั้งตมดมแล้ว ตาเชียงเมี่ยงก็เลยเว้าว่า หันเดเรือรตาเชียงเมี่ยง

พวกเสนาาก็เลยพากันไปถามว่านี่บ่เรือรเชียงเมี่ยง เจ้าของเรือรหลังนั้นก็ตอบว่า พวกเจ้านั่งเว้ากันหว่างนั้นแล้วเรือรของหมอเชียงเมี่ยง พวกเจ้านั่งนำกะโตท้าวเชียงเมี่ยงคนนั้นหันแล้ว
พวกเจ้ายากรู้ว่าเชียงเมี่ยง โอ้ย ครั้นว่าเว้าจ้งซัน พวกข้อยก็ถูกมันตัวะให้ตมกะบั้งตออีกแล้วเด
เพราะว่าพวกข้อยบู้โตของเชียงเมี่ยง ก็หามาเห็นมันเทื่อเดียว นับแต่เกิดมาก็บ่ได้เห็นมันจักเทื่อ
เพราะว่าพญาเพิ่นแต่งให้พวกข้อยเอากะบั้งตอว่ามาให้มันตม ผลสุดท้ายมันถูกตัวเองตมข้า

เมื่อพวกเสนาถูกเชียงเมี่ยงตัวะให้ตมตออยู่ในกะบั้งนั้นแล้วพวกเสนาาก็พากันกลับคืน เมื่อ
รายงานนำพระยาว่า พญาเอย แม่หนีลัดเดอ พญาก็ถามแม่แนวไจ พวกเจ้าให้มันตมแล้วบ่ ตออยู่ใน
กะบั้งนั้นมันได้ตมจนหมดบ่ ทางเสนาตอบว่าเมื่อไปฮอดบ้านมันแล้ว พวกข้อยก็บู้โตเชียงเมี่ยงนั้น
ข้าก็เลยไปถามถูกตัวมันโลด เมื่อถามมันแล้วพวกข้อยก็เว้าว่า อย่าปาก พวกข้อยซีเอากะบั้งตอนี้ให้
เชียงเมี่ยงตม ก็เลยมันเว้าคินก่อน พวกเจ้าจะเอาไปให้มันตมนั้น พวกเจ้าบ่ไข่อามาตมเบ็งก่อนบ่ แม่แนว
เหยแล้วบ่เมื่อมันเว้าตั้งนั้น พวกข้อยก็เลยพากันไข่อามาตม เมื่อตมแล้วก็เว้าว่ามันว่ายังๆ มันก็เลยบอก
ว่าหันเดเรือรเชียงเมี่ยง บัดพวกข้อยไปถามเรือรหลังนั้น เข้าพัดเอากะโตมันเองหันแล้วพวกเจ้าวางย่าง

เมื่อพญาไดยินตั้งนั้นแล้วก็เว้าว่า ไปสู่ไปสังกุเบ็ง ภูซี้ให้มันตัวะภูเบ็ง พวกทั้งสองก็พาพญา
มาหาเชียงเมี่ยง เมื่อได้มาฮอดเชียงเมี่ยงแล้ว พญาก็ว่าเจ้านี่บ่ ตัวะเก่งแท้ ถ้ามีงตัวะเก่งมีงตัวะภู
ให้ลงหนองนี้เบ็ง เชียงเมี่ยงก็เลยตอบว่าตัวะลงนี้บ่เป็นถ้าให้ตัวะขึ้นนี้เป็นอยู่ ทางพญาไดยินเชียงเมี่ยง
เว้าตั้งนั้นแล้ว ก็เลยลงยืนอยู่หนองแล้วเว้าว่า เอาตัวะให้ภูขึ้นเบ็ง ทางเชียงเมี่ยงตอบว่าตัวะให้ลงแล้วเด
อยากขึ้นก็ขึ้น ถ้าบ่อยากขึ้นก็สุดใจ

เมื่อพญาขึ้นมาแต่หนองแล้วก็เว้าอีกว่าเอาเบ็งบาดนี้ตัวะให้ภูขึ้นหลังคาเรือรเบ็งหมอเชียงเมี่ยง
ตอบว่า ให้ข้อยตัวะขึ้นแม่นบ่เป็น ครั้นตัวะให้ลงนี้แม่นเป็นอยู่ ทางพญาก็ว่าอีกว่า ถ้าข้อยขึ้นไปแล้ว
แม่นให้เจ้าตัวะให้ข้อยลงอีหลีไจเดอ ท้าวเชียงเมี่ยงก็ตอบว่าเออ เป็นแนวเจ้าก็ต้องลงแนวๆ ทางพญา
ไดยินเชียงเมี่ยงเว้าตั้งนั้นแล้ว พญาก็ขึ้นไปเทิงหลังคาเรือรโลด เมื่อขึ้นแล้วก็เว้าว่าเอา บาดนี้มึงตัวะ
ให้ภูลงเบ็ง ทางเชียงเมี่ยงก็เลยเว้าว่า พญาเอย อยากลงก็ลงโลดเดอ เพราะข้อยตัวะให้เจ้าขึ้นแล้ว
พอแรง เจ้ายากลงก็สุดใจหรือว่าบ่อยากลงก็แล้ว หรือว่าอยากนั่งอยู่หันหมดมือหมดคินก็แล้วแต่ทาง
พญาตอ

ตั้งนั้นทางพญาก็ปากฮ้ายกับเชียงเมี่ยงอย่างแรงที่สุด เมื่อลงมาแต่หลังคาเรือรแล้วก็เว้าว่า

เสนาว่า ไปๆ เขาเมื่อ เมื่อมาฮอดเรือนแล้ว ก็เอ็นเสนามาเพื่อว่านำเสนาว่า ในมืออื่นนี้แม่นให้พวก เจ้าไปเอาบักเชียงเมี่ยงมาหาๆ ภูซิจัดการนำมันเอาเบ็ง พวกที่ยังอยู่ในเมืองแม่นว่าพญาสั่งให้สาน กะซังใหญ่ๆ เพื่อจะใส่ตาเชียงเมี่ยง

เมื่อเสนาไปเอาตาเชียงเมี่ยงมาฮอดแล้ว ก็เลยพากันจับมันยัดใส่กะซัง แล้วก็มัดไว้อย่าง คักแน่น แล้วก็ห้ามไปทางทิศใต้ห่างจากเมือง ๓๐๐ เมตร เมื่อไปฮอดแล้วเขาก็เอาขึ้นไปแขวนไว้อยู่เทิง ปลายไม้ที่อยู่แคมน้ำ เพื่อจะป่าลงน้ำ เมื่อแขวนแล้วเพิ่นก็พัดให้เจ็ดวันจึงจะได้มาป่า ตาเชียงเมี่ยงก็อยู่ในกะซังก็ร้องขึ้นว่า โอยบ่อยากเป็นพญาๆ ทุกๆ วันมีแต่ร้องว่าบ่อยากเป็นพญา

ในมือหนึ่งมีพ่อคำสาปเอากล้าหนึ่งล่องลงมา เมื่อมาฮอดบ่อนเขาแขวนตาเชียงเมี่ยงแล้วก็เลย ได้ยินเชียงเมี่ยงร้องขึ้นว่า บ่อยากเป็นพญา ทางพ่อคำสาปาก็เลยร้องถามว่าเฮ้ย ตัวเว้าอีหยังทาง เชียงเมี่ยงก็ตอบว่าโอย เพิ่นซิจัดให้เป็นพญา ยังสองสามวันนี่แล้วเพิ่นซิจัดให้เป็นพญา เขาพัดบ่อยาก เป็นซี้เฮ็ดแฉ่งมันชีวิตหวาย ทางพ่อคำสาปก็ได้ยินเชียงเมี่ยงว่าดังแล้ว ก็เลยว่านำเชียงเมี่ยงว่า ครั้นตัวบ่อยากเป็นก็ให้เฮาติเป็นด่าง เมื่อเชียงเมี่ยงได้ยินพ่อคำสาปเอว่าดังนั้นแล้ว ,เชียงเมี่ยงก็เลย ว่าว่ามาดิซันเปลี่ยนกันก็ดีแล้วนอ ทางพ่อคำสาปก็ขึ้นไปโลด เมื่อขึ้นไปฮอดแล้วก็แก้เชือกมัดกะซัง ออกแล้ว ตาเชียงเมี่ยงก็ออกจากกะซัง พ่อคำสาปก็เข้าไปแทนตาเชียงเมี่ยง ดังนั้นเชียงเมี่ยงจึงลงมา ก็ได้มาเป็นพ่อคำสาปต่อ

เชียงเมี่ยงก็เอาสาปเอาล่องลง เพื่อมาหาขายเครื่องเป็นซ่ง เสือ หลังจากนั้นก็เลยมาฮอดวันที่ เพิ่นมัดไว้แล้ว พวกเสนาและพญาก็พากันแห่มา เพื่อจะป่า ทางพ่อคำสาปาก็เลยร้องขึ้นว่า โอยบ่ อยากรเป็นพญา พวกเสนาก็เลยเอว่าให้มึงร้องอยู่หั้นแล้ว บักเชียงเมี่ยงเอย มือนี่แล้วมือมึงซิ่นสวรรค์ เมื่อเขาเจ้าได้ว่าดังนั้นแล้ว เขาก็ขวานมาปักต้นไม้ที่แขวนตาเชียงเมี่ยง เมื่อต้นไม้ล้มลงน้ำแล้วทางพญา เพิ่นก็ยืมเบ็งเหิงเติบ แล้วทางพญาก็ได้ว่าว่าตายบ่ แล้วนั้นเพิ่นก็กลับคืนเมื่อ

เมื่อมาฮอดเมืองแล้วในเมื่อมาฮอดสองสามปี ตาเชียงเมี่ยงก็เอาสาปเอามายามพญา เชียงเมี่ยง ก็มีของมาด่อนพญาอีก มันได้เอาเสือ ซ่ง ชิ่น และคำเป็นแหวนหนึ่งวงมาให้พญา ดังนั้นเชียงเมี่ยง จึงได้ตัวะพญาเดิมอีกว่า พญาเอย เครื่องพวกนี้บ่แม่นของไผ่ใดเดอ เครื่องอันนี้แม่นเครื่องของพ่อแม่ ของพญาฝากมาจากเมือง ฝากนำข้อยเพื่อมาให้พญา ดังนั้นเพิ่นก็ได้สั่งความอีกว่าให้พญาไปยามเพิ่นแน เพราะว่าเป็นคิดฮอดพญาแสงหลาย

ดังนั้นทางพญาได้ยินเชียงเมี่ยงว่าดังนั้นแล้ว ก็เลยถามเชียงเมี่ยงว่า เขาไปทำฮอดนี้แม่น ฮอดเมืองหยังก่อนหมู่ ทางเชียงเมี่ยงก็เลยตอบ ไปฮอดทำฮอดแม่นไปฮอดเมืองยั้ง หวิดจากเมืองยั้ง

แม่นไปฮอดเมืองเปือย หวิดเมืองเปือยแม่นฮอดเมืองล่อม หวิดเมืองล่อมแล้วก็แม่นว่าฮอดเมืองของพ่อ
พญาโลด

เมื่อพญาไดยินเชียงเมี่ยงเว้าดังนั้นแล้ว ทางพญาก็เลยปรึกษาหาหรือนำเมียว่า เฮ้ย เฮาเนี่ยแม่น
ว่าชิได้ไปเยี่ยมพ่อแม่มาก่อนใด ทางลูกเมียชิเว้าแนวใด ทางเมี่ยงก็ตอบว่า เอยเฮาไปก็เพิ่นก็พอดี
พรากจากเฮาก็เป็นเวลาดนนานพอสมควรแล้วเด เมื่อพญาไดยินเมียเว้าดังนั้นแล้วก็เลยสั่งให้เสนา
सानกะซัง เมื่อเขาसानแล้ว ทางพญาก็ได้เข้าไปอยู่ในกะซัง สั่งให้เสนามัดคักๆ เดอ แล้วมันก็สั่งให้
เสนาเอาไปแขวนอยู่เทิงปลายไม้ แล้วก็พากันป้างน้ำโลด แล้วเสนาก็พากันกลับมารายงานกับเชียงเมี่ยง
ว่าพวกข้อยป้างน้ำแล้วเดอ เชียงเมี่ยงตอบว่าป้าก็ดี พอให้ลาวไปเห็นหน้าพ่อแม่ของลาวดังนั้นทาง
เชียงเมี่ยงก็นอนอยู่เรือนพญา เพราะว่ารอทำพญามาแต่ไปยามพ่อแม่ของลาว

เมื่อได้เวลาदनนานแล้วทางเมียพญาก็ถามเชียงเมี่ยงว่าป้านี้เพิ่นไปฮอดเมืองหยังเด เชียงเมี่ยง
เอย เชียงเมี่ยงตอบว่าโอยป้านี้เพิ่นไปฮอดเมืองยั้งเมืองเปือยแล้ว คนป้านี้แล้วหันใดคือข้อยไปหันใด
อยู่ต่อมาก็เมียพญาก็ถามอีกว่าเชียงเมี่ยงเอย ป้านี้ฮอดเมืองอี้ยังเด เชียงเมี่ยงก็ตอบว่าป้านี้
ก็ฮอดเมืองล่อมเท่านั้นแล้ว เอาแต่เมืองล่อมไปเมืองของพ่อพญาอยู่มันบ่แม่น คราวใกล้ได้ไปหันได้
นอนทางหกเจ็ดคืน จึงจะฮอดเมืองของพ่อเพิ่นใด มาฮอดในมือหนึ่งเชียงเมี่ยงก็เลยเว้านำเมียพญาว่า
เมียพญาเอย มืออื้นนี้ให้เจ้าไปเซ่น้ำแต่เช้าเดอ เพราะว่าพญาเพิ่นชิมามืออื้นนี้ใด เมื่อเมียพญาไดยิน
เชียงเมี่ยงเว้าดังนั้นแล้ว ทางเมียพญาก็ลงไปอาบโลด

เมื่อเมียพญาลงอาบแล้ว ทางเชียงเมี่ยงก็ส่องลงแต่เหนือ เมื่อมาฮอดเมียพญาแล้วเชียงเมี่ยง
ก็ร้องขึ้น เฮ้ย ข้อยบ่ได้มาเดอ ส่วนเจ้าหันแม่นให้เอากับท้าวเชียงเมี่ยงเดอ ส่วนข้อยแม่นบ่ได้มาแล้ว
ข้อยช้อยอยู่นำพ่อแม่อยู่พุ้น เมื่อเชียงเมี่ยงส่องวัดบ่อนเมียอาบแล้ว มันก็ขึ้นมาก่อนเมียพญา มาฮอด
เรือนเพิ่นก็ทำท่อนอนเฉยอยู่ เมื่อเห็นเมียพญาขึ้นมาแต่อาบ ทางเชียงเมี่ยงก็ถามโลด เมียพญาก็เลย
เว้าว่า ข้อยโลดบ่อยากเว้า ฮ่วย บ่เว้าแม่นบ่ได้ได้ มีหยังต้องเว้าให้ข้อยฟังได้ ทางเมียพญาก็เว้าว่า
เชียงเมี่ยงว่า เพิ่นสั่งความมาว่าให้ข้อยเอากันกับเจ้าเป็นแนวใดก็แม่นว่าให้ได้เอาเดอ ตาเชียงเมี่ยงยิน
ดังนั้นแล้วมันก็ทำท่าว่า อูย ไผชิหาญเอาเมียพญาข้อยบ่กล้าดอก ทางเมียพระยาตอบว่า เจ้าบ่กล้า
ชียานอี้ยังของพญาเพิ่นหากสั่งแนวนั้นเจ้ายังชิขัดได้บ่ เมียพญาเว้าว่าเชียงเมี่ยงดังนั้นเชียงเมี่ยง
ก็เลยตกลงเอาเมียพญา ผลสุดท้ายแม่นตาเชียงเมี่ยงได้แทนพญาตลอดไป

นิทานละเวน

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุณลวน คันทะวง

อายุ ๕๗ ปี

บ้านห้วยเซ เมืองท่าแดง

เรื่องเสือเห็ดเสียวกับคน

สมัยก่อนมีคนผู้หนึ่งเห็ดเสียวกับเสือโคร่งตัวหนึ่ง มีคนหนึ่งกับเสือพากันออกไปล่าเนื้ออยู่ในกลางป่า บังเอิญเกิดอุบัติเหตุ คนตกหลุมขุมมนลึก ๔-๕ วา เสือไม่ได้ตก คนขึ้นไม่ได้ จึงร้องใส่เสียวเสียวว่า เสียว เสียว เจ้าเบ้งแน่ ฟ้าจะตกลงทับเจ้าตาย ยังมีแต่ข้อยจะยืน เจ้าที่ดินจะตาย ฟ้าจะตกทับเจ้า เสือเหลียวเบ้งดูฟ้าเห็นเมฆเคลื่อนย้ายเหมือนจะตกทับตนแท้ เสียว่านจะตาย เลยโจนลงหลุมขุมมนอยู่กับคน

อยู่ต่อมา ๒ เสียวอยู่ในขุม คนอยากให้เสือแกว่งขึ้นถึงหน้าดิน จึงหยอกเสียวเสียว จับคันทำเสียวไวยันๆ เสือกก็เสียวสยองว่าอย่าแกว่ง อย่าแกว่ง เจ้าอยู่ผู้เดียวก็บ่มวน ขึ้นไปบนดินก็จะตาย ต่อมาคนก็หยอกอีก เสือใจหาย จึงแกว่งตัวติดคนขึ้นหน้าดิน คนก็ดีใจกลับเข้าบ้าน ไปถามพรรคพวกว่าเจ้าอยากกินเสือบ ข้อยกับเบ้งกิน ไปเอาเสือกันไหม ให้ต้มไก่ให้กิน แล้วจะพาไปเอาเสือบ ชาวบ้านก็หาไก่มาต้มให้ แล้วให้พาไปที่ขุมเสือบ บางคนบอกว่าไม่มีใครดูลูก คนก็บอกว่าจะต้มไก่ต้มไข่ ป้อนลูกเจ้า แล้วก็บอกชาวบ้านไปป้อนเสือบตก ไปแทงเสือบได้ เสือบตาย

พวกไปปาดชิ้นเสือกก็แบ่งกันหมดแล้ว คนนี้อยู่กินไก่ต้ม กินไข่ที่เขาให้ป้อนลูกหมด ลูกเล็กก็ร้องให้ คนก็บีบคอตายหมด พวกไปฆ่าเสือกกลับมาก็ไม่เห็นคน คนไปอยู่บนหลังคาเรือน เอาหี้มากปักไปด้วย ตอนนั้นมืดแล้ว คนก็มาดูว่าลูกไปไหน จับหัวตุ๊กก็แข็งตายหมดแล้ว ผู้คนก็ร้องให้ จะฆ่าคนที่ฆ่าลูก คนบนหลังคาก็บอกว่า ถ้าเจ้าอยากฆ่าข้อย ข้อยก็จะโจนลงเรือน เตรียมทุบตีเน้อ ถ้างัดตุ้ม แม่ข้อย ถ้างัดค้อยๆ แม่หนักมากปัก พอได้ยินเสียงดังตุ้ม คนก็เข้าร่มตี กลายเป็นหมากปัก ตัวคนก็โจนหนีไป ผู้คนชาวบ้านก็เสียวหมู เสียวไก่ ลูกก็ตาย

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุญลวน คันทะวง

อายุ ๕๗ ปี

บ้านหัวเซ เมืองท่าแดง

เรื่อง ผีปอบ (ตม้อก)

ตม้อกเป็นคนมีปะทุอยู่ข้างใน แล้วไปกินคน เป็นแสงไฟนำไป บางที่มีไฟออกมาทางจมูกนำไป มีคนเล่าว่า ผู้หญิงมีลูกคนหนึ่ง ตัวแม่เป็นปอบ วันหนึ่งมีเด็กมาค้างกับลูกตัวเองก็คิดจะกินเด็ก เด็กคนนั้นรู้ตัว เอาสายสร้อยไปใส่คอลูกผีปอบ ตกเด็กผีปอบมาคลำ เห็นเด็กมีสายสร้อย คิดว่าเป็นเด็กเพื่อนบ้านเลยจับกินเสีย รุ่งเช้าก็รู้ตัวว่ากินผิดจึงร้องให้ ชาวบ้านรู้เรื่องจึงตีตาย

เรื่องผีปอบ (สำนวนที่ ๒)

มีเด็กน้อยพี่น้องเป็นกำพร้า ชาวบ้านให้ไปอยู่ป่า เพราะเชื่อว่าจะทำให้คนอื่น ๆ พลอยตาย เมื่อไปอยู่ป่าแล้ว น้ำป่าของเด็กเป็นปอบ อยากไปกินหลาน น้ำป่าจึงกลับเป็นนกแลว บินไปเกาะที่เด็กอยู่ เด็กก็เอาน้ำมาดื่ม ถ้าน้ำลูกนาก็จะยังไม่ถูก เด็กยังไปนับไปจนได้ ๑๐ ลูก ลูกที่ ๑๑ ไม่ได้นับ ลูกน้ำจึงถูกนกแลวตกลงมา เด็กก็เอาไปดื่ม น้ำป่าอยู่บ้านก็ร้อนมาก พอเอาเหล็กเสียบก็เจ็บมาก เด็กน้อยเอาน้ำรดนกกแลว น้ำป่าก็หนาวสั่น คนที่บ้านไปบอกหลานว่าน้ำป่าเจ็บมาก เด็กจึงรู้ว่าน้ำป่าเป็นปอบ จึงฆ่านกแลว น้ำป่าก็ตาย

เรื่อง ผีปอบ (สำนวนที่ ๓)

อีกเรื่องเล่าว่า ปอบเอาศพเด็กน้อยมาต้มกิน มีคนมาถามว่าต้มอะไร ก็บอกว่าต้มกบ แอบเปิดดูก็รู้ว่าเป็นศพเด็ก จึงรู้ว่าเป็นผีปอบ

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุญลวน คันทะวง

อายุ ๕๗ ปี

บ้านหัวเซ เมืองท่าแดง

เรื่องคนใช้เศรษฐี

เด็กน้อยคนใช้เศรษฐี พ่อแม่ของลาวยืมเงินเศรษฐีติดหนี้มีใช้ เลยมอบลูกชายคนหนึ่งให้เป็นคนใช้ อยู่ต่อมาหลายปี เด็กน้อยคิดอุก้องคิดหาพ่อแม่ อ้ายเอ้อยน้องทางบ้าน มีอหนึ่งในคินนั้น อากาศหนาวเย็นประมาณศุณย์ เศรษฐีผู้นั้นเฝ้ากับคนใช้ของตนว่า เจ้าสามารถบ ไปนอนเปลือยจึงอยู่หิณลาด

๑๘๔ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

บ่อน้ำตกตาด ถ้าเจ้าบ่ตาย ข้อยจะให้เจ้าเมื่อหาพ่อแม่พี่น้องของเจ้า คนใช้ผู้นั้นคิดในใจว่า เป็นคนใช้ของหมู่แม่ตายดีกว่า มีชีวิต เมื่อคนใช้คิดได้แนวนั้นก็เลยเว้ากับเศรษฐีผู้นั้นว่า ข้าน้อยขอรับ ถ้าข้าน้อยบ่ตาย ให้ข้าน้อยเมื่ออีหลีเด้อ เศรษฐีคิดในใจ ตายมึงต้องตาย หนาวแน่ๆ จึงร้องรับกับคนใช้ของตนว่า รับประกัน ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ข้อยบ่จะดอกถ้ามึงบ่ตาย

เมื่อได้รับรองสัญญากันอย่างถูกต้องแล้ว เศรษฐีก็พาคนใช้ของตนไปหาบ่อน้ำตกตาดให้คนใช้นอนเปลือยคิง ป่หม่ผ้า อยู่เกิงหินลาดนั้นแล้วนั้น เศรษฐีเมื่อนอนเรือนำลูกนำเมียของลาวฮอดตื่นมืออื่นเข้า คนใช้ผู้นั้นบ่ตาย เลยตีใจเมื่อแจ้งให้เศรษฐีรู้ เมื่อฮอดเรือนเศรษฐีแล้ว คนใช้ผู้นั้นบอกเศรษฐีว่า ข้าน้อยบ่ตายแล้ว ข้าน้อยจะเมื่อหาพ่อแม่อ้ายเอื้อยของข้าน้อยเด้อ เศรษฐีตอบว่า เตี่ยวเตี่ยว ทำก่อน ข้อยขอถามเจ้าหน้อยหนึ่งว่า คินนี้เจ้าฝันเห็นอันหยั่ง บอกข้อยเบิ่ง คนใช้ผู้นั้นตอบเศรษฐีผู้นั้นด้วยความสัตย์ซื่อ ตามความฝันของลาวแท้ บ่ได้ตัวว่า เออ เศรษฐีเอ๋ย เมื่อคินนี้ข้าน้อยบ่ได้ฝันเห็นหยั่ง มีแต่ฝันได้ผิงไฟเท่านั้น เศรษฐีขบถ บ่สนว่าโตแพ้แล้ว คนใช้บ่ตาย บ่อยากให้มันเมื่อหาพ่อแม่พี่น้องของมัน ให้เป็นคนใช้ของกูต่อไป ก็เลยเว้าว่าคนใช้ของตนว่า ยอนมึงได้ผิงไฟนั้นแล้วมึงจึงบ่ตาย กูบ่ให้มึงเมื่อ เมื่อคนใช้ได้ยินเศรษฐีเว้าแนวนั้นแล้วก็เลยไปขอร้องฟ้องกับศาล เพราะศาลเป็นคนตัดสินคดีศีลธรรมป่ฮักผู้นั้นซังผู้นี้ เมื่อไปฮอดศาลแล้ว คนใช้ก็เลยเล่าตามความเป็นมาของลาวกับเศรษฐี เมื่อศาลก่าคดีได้แล้ว มืออื่นจะไกลเกลี้ยคดี ศาลเลยแนะนำคนใช้ว่า มืออื่นก่อนจะตัดสินคดีแม่นต้องร่วมพาข้าวสามัคคีนำกันทุกคนก่อนจึงเว้าความได้ ให้เจ้าพาหมูตัวหนึ่งมาเอ็ดลาบเด้อ แต่ให้เอาผักและชอยเครื่องหอมเครื่องปรุงรูลาบไว้เรียบร้อยก่อน ข้อยจะมาปรุงให้เอง บ่ให้ไผ่ต้องศาลสังคนผู้นั้น คนใช้ผู้นั้นตอบว่า โดยข้าน้อย

มืออื่นมา ทางศาลจะไกลเกลี้ยคดี ได้เชิญฝ่ายโจทก์และจำเลยมาหมด ก่อนจะไกลเกลี้ยคดีแม่นต้องร่วมพาข้าวสามัคคีนำกันก่อน จึงเว้าความได้ ทางคณะศาลจึงแต่งพาข้าวเรียบร้อยหมดขึ้นลาบดักไว้ทุกถ้วย เครื่องปลาได้อยู่กันถ้วยทุกถ้วยลาบ แล้วเชิญแขกทั้งสองฝ่ายมาร่วมพาข้าวสามัคคีนำกันก่อน เมื่อทั้งสองได้ไซพิริ้บประทานอาหาร แล้วทั้งหมดก็พากันกิน ผู้ใดกินก็คิดว่าลาบบ่ได้เครื่องหอม กลือ แชนมันบ่มี จาง ผู้ใดก็ว่าจางทั้งหมด ว่าไผ่ปรุงอาหาร บอกมา คือบ่เป็นเอ็ดลาบจักดี นายศาลเลยตอบผู้คนทั้งหมดว่า ข้าพเจ้าเองแล้วเป็นผู้ปรุงอาหารนี้ และเศรษฐีว่านำคนใช้ลาวเพียงแต่ผิงซื่อๆ บ่ผิงไฟเป็นได้จริงจะฮุ่นบ่มีแล้ว คือลาบบ่ได้ใส่เครื่องหอม กลือ แป้งหัวปะไว้อยู่กันถ้วยจิงใดจึงจะแชบหัวได้ บ่เชื่อเปิดเบิ่งกันถ้วย ข้อยรับรองไว้ทุกกันถ้วย เมื่อทุกคนเปิดเบิ่งอยู่กันถ้วยก็ได้เห็นแท้ และก็คิดปัญหาคินี้แบบเดียวเลย เศรษฐียอมแพ้ ปล่อยให้คนใช้เมื่อได้

บ่มีความเว้าแนวไต คดีก็ยังบ่ได้ทันเว้าแล้วเลย

ชื่อผู้เล่า ท้าวบุญลวน คันทะวง

อายุ ๕๗ ปี

บ้านหัวเซ เมืองท่าแดง

เรื่อง อายาปู่ขี้ถี้

มีอายาปู่สององค์อยู่องค์ละวัด แนวคิดของอายาปู่แต่ละองค์ก็คิดมักลูกสาวหล้าของแม่ออก อายาปู่ที่หนึ่งพัดปลุกพลุงาม ผู้อื่นขอแม่บ่ได้ จะซื้อกับชาย อายาปู่องค์ที่สองก็พัดปลุกหมากเขือ เป็นหมากเขือดกหนา ไผ่มาขอกินขอซื้อก็บ่ได้คือกัน

มีผู้หญิงแม่ออกผู้หนึ่งมีลูกสาวหล้าผู้หนึ่งก็สูงขึ้นสวยงาม คิดอยากเคี้ยวหมาก บ่มีพลุเคี้ยวเลยไปขื่อนำอายาปู่ทิศเหนือ อายาปู่วัดเหนือเว้ากับแม่ออกว่า ถ้าแม่ออกให้นอนกับลูกสาวหล้าของแม่ ออกจะให้กินพลุตามใจ แม่ออกตอบว่า ได้ๆ จะให้นอนนำอายาปู่มือใด ข้าน้อยบอกจึงไปเดอ อายาปู่ตอบว่า เออ แม่ออก

ฮอดมือใหม่แม่ออกอยากกินหมากเขือก็เข้าวัด เห็นหมากเขืออายาปู่หมากดกหนา ขอเก็บไปกิน อายาปู่ก็เว้าคืออายาปู่วัดเหนือคือกัน ว่าขอนอนนำลูกสาวหล้า แม่ออกก็ตัดสินใจให้ แต่จะหลอกให้อายาปู่สององค์กุมกันในส่วนลูกสาวเลยเว้ากับอายาปู่วัดเหนือว่าให้อายาปู่ไปนอนนำลูกสาวอยู่สามเด้อ แต่ ๖ โมงเมื่อลูกสาวมานอนให้เคียงๆ คุบเอาคุบแรงๆ ย่นมันบป ลูกสาวผู้ขำมันย่น บ่เคยนอนกับผู้บ่าวจักเทือ อายาปู่รับความสัญญาของแม่ผู้สาว

แม่ผู้สาวไปหาอายาปู่วัดใต้ ว่า อายา เตียวนี้ลูกผู้ขำกำลังนอนหลับอยู่ในส่วน ให้ค่อยๆ ขึ้นและเข้าไปในส่วนเดอ ย่นลูกสาวบป มันย่น ฮอดใกล้ๆ แล้วให้อายาคุบเอาโลด มันไปบ่เป็น อายาปู่ได้นอนนำโลด อายาปู่ตกลงปฏิบัติ เมื่ออายาปู่วัดใต้มาแล้ว ก็คุบอายาปู่วัดเหนือ สององค์กุมกันแล้วคลำหัวกันไล่ทั้งสองหัว บ่แม่ผู้สาวขำ ก็เลยเจ้าอาวาสวัดเหนือบ่ ข้อยเจ้าอาวาสวัดใต้ พากันโดนเรือนไป บ่ได้นอนกับลูกสาวขำ

คำกล่าวของชนเผ่า

คำกล่าวของเผ่าตะเรียง

คำให้พร

เมื่อมีงานบุญตามประเพณีของเผ่า จะให้พรกันและกันว่า

- โกตีด โกตาน โกกวาน โกบอด โอโก โกกา ร่นเรียม โกกาแด็ก เปียวบึงบอกรอกบึงวาร สะตีสก กาดา ปะยา บกกาโบกอนโกบุกาเฮ
ให้อยู่ดีมีแสง เจ็บไข้ได้ ไข้ให้เกิด
ไก่และหมูให้มีมากมาย จัวควายให้เต็มคอก
ความอั่งมีและความสะอาดกาย การอั่งมีและการนำพาพ่อและแม่
ให้มีลูกเต็มบ้านให้หลานเต็มเมือง

คำสอนตักเตือน

เตือนลูกเตือนหลาน ไม่ให้พุดผิดใจผิดหูกับผู้อื่น หรือเตือนลูกให้ออกแรงงาน (ทำงาน) ให้อุตทนต่อความทุกข์ยากความลำบาก ไม่ให้ทำผิดพลาด และต้องระวังการไปมา (ให้รู้จักเลือกที่จะไปจะมา)

- เตรียง บอนสาตัว มีสวล ลวนหลาม ตวงเคย
ลวนตาอึก ไทคอม สวน ฮวมไฮลวน
เคอเคย คอลิดคอคับ เซยตาอึก ปะเนยกาเอิน เตะหนีฮุม กะแบะ กะนอง
ลวง ไก เบรตาก กาเดิม

คำกล่าวของเผ่าเย็ฮู

คำให้พร

ในโอกาสมีงานบุญ เช่น ขึ้นเรือนใหม่ หรือ แต่งดอง เจ้าเรือนหรือเจ้าของเหล่า จะเป็นคนกล่าว พุดกับญาติพี่น้องและคนอื่นๆ

- เยอ เยอ เออ เคยไม เมกกา ตา กายา ไมปายา กาโบ กานิน
บันบัว บันกล็อกกาเปอบัน โอกบัน อามกาเยอ จันเอาะหยิง
เอาบันกา จันกาเลียม

อยากให้เจ้าใหญ่ ให้เจ้าฮั่งมี สาปู้ สาย่า สาฟ่อ สาแม่
ให้เจ้าเลี้ยงควายเลี้ยงวัวให้ตักได้ เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ให้หลาย เบ่งพีเบ่งน้อง
ให้จบให้งาม

คำกล่าวเตือนและสั่งสอน

- สามีจะกล่าวเตือนภรรยาเวลาที่จะออกไปซื้อของซื้อเครื่องจากบ้านอื่น

บีนมะเอย ไมโกเบอมาจนช จนบอลอ จนกอน จนเจา เดออีเดือสวาน
เออกาซุดังปะหยาก เดิบบุเรอ
แม่เด็กน้อยเอย ให้เจ้าอยู่เบ็งเรือนเบ็งชาน เบ็งลูกเบ็งหลาน บให้เจิบเป็น
ส่วนตัวเองจะไปชอกไปหา ซื้อเครื่องซื้อของจากบ้านอื่นพุ้น

- พ่อจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนลูก เวลาไปไร่ไปสวน

โบซูลิงมี กอนโกเบอส บันโอดบันอาน เดอสีเลิงเรอ
พ่อชไปไร่ ไปสวน ให้ลูกอยู่เรือน เกือหมู (ให้อาหารหมู) เกือไก่
บให้ลูกไปเที่ยวเล่นทางอื่น

คำกล่าวของผ่อดักกั๋ง

คำให้พร

บให้ซัด่าน ให้เฮ็ดไฮเฮ็ดนา บให้อีตบให้ยาก
ให้ได้ควายถึกใหญ่ ให้ได้ข้าวร้อยกะพ้า ให้ได้หม้อทองใหญ่ๆ ให้ได้คำได้เงิน
อัดตะเราะ อัดคัก ให้อยู่ดีมีแรง
ดอะเครีอะ เดอะเตรีอะ อย่าให้เจิบให้ไข
มงเกลอเดอล้อก ให้อายุยืน
บิงบะเรียงบาเรียงกะมอ ให้อายุร้อยปีสองร้อยปี

คำสั่งสอน

ตักกะมิด (ให้ขยันทำงาน)
เดืออะกะแยรุ (บชี้ค่าน)

คำสั่งสอนเมื่อทำพิธีแต่งงาน (เนื้อความ)

เดียวนี้สองคนเป็นผัวเมียเป็นครอบครัวแล้ว ผู้ชายก็อย่าให้มีผู้หญิงอื่น

๑๘๘ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

ผู้หญิงก็อย่าให้มีผู้ชายอื่น อย่าไปยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น ให้อยู่ด้วยกันไปจนตาย
ถ้ามีเหตุอะไรเกิดขึ้น ก็ต้องตักเตือนกัน ให้ช่วยกันสร้างครอบครัว
ให้ได้ลูกหลานหลายๆ ให้ทำงานด้วยกันช่วยเหลือกัน

คำสั่งสอนนี้ พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายจะเป็นผู้กล่าวเมื่อผูกแขนคู่แต่งงานแล้ว ญาติพี่น้องอาวุโส ก็
อาจกล่าวได้ ถือเป็นการให้พรด้วย

คำให้พรเมื่อตีทองลา

เวลาที่ทองลาในงานพิธีกรรม เช่น แต่งดอง แปะฮีดบ้าน (ฆ่าควาย) จะมีคนเอาเหล้าให้คนตี ก็
องลากิน แต่ก่อนให้เหล้า ก็จะกล่าวคำอวยชัยให้พร คนตีทองลาอาจไม่ใช่เจ้าของทองลานั้น แต่ต้อง
เป็นคนที่ดีเป็น เพราะทองลาเป็นเครื่องดนตรีพิธีกรรมที่สำคัญมาก

เวลาเอาเหล้าไปให้กิน ก็จะพูดว่า

อยากให้อร่อย อยากให้ได้ อยากให้มันมี อยากให้อยู่ดีกินดี
กินอิ่ม กินอร่อย กินหวาน บ่เจ็บบ่เป็น มีน้ำไหล มีท่อนไฟสว่าง

คำเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว

เวลาที่หนุ่มหรือสาวจะขอของอีกฝ่ายไว้เป็นเครื่องหมั้นหมาย ก็ต้องมีคำกล่าวที่พูดกันมาตั้งแต่
สมัยพ่อแม่ เป็นที่รู้จักกัน หรือเวลาผู้เฒ่าผู้แก่ของฝ่ายชายจะไปขอสาวให้ลูกชายหลานชาย ในเรือนของตน
ก็จะบอกกับพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงว่า

	ข้อยสียอยากได้ปาดัวงามๆ ของเจ้า	๕
ฝ่ายหญิงจะถามว่า	ปาดัวใด ปาบ่อนใด เจ้าชิดาง (ถ้ามีลูกสาวหลายคน)	
ฝ่ายชายจะบอกว่า	ปายูบ่อนที่สอง (ลูกสาวคนรอง)	
ฝ่ายหญิงอาจตอบว่า	มีผู้ชิดางแล้ว (คือไม่ให้)	
หรือว่า	คั้นเจ้าบ่ดี ว่าปาบ่งาม ข้าวบ่งาม เจ้าจะถางก็ถาง	
	เฮาบ่เป็นปัญหาล้าง ย่านมีแต่ผีป่านับให้ (ผู้หญิงไม่รัก)	
ถ้าจะตกลงก็ว่า	เจ้าจะถางก็ถางเด้อ เฮาบ่เป็นปัญหา	

นอกจากคำให้พรและคำเกี่ยวพาราสีแล้ว ดักกักก็ยังมีการภาษา (เต๊วะฮุ) คำแข่ง (อะรัจ)

คำหยาบ หรือ คำดำ (จ้อออก) คำสาบาน (กะวัด หรือ กุวัด) และคำเปรียบ (ตาเมอฮู) ต่างๆ กัน

คำบริภาษ และ คำหยาบ คำดำ

- ให้ตายดับตายวอด	ขจิตตาเร่ลักตเรตต์ คันลาจะนองชะจองกะโนง
- ให้ควยเน่าควยหนอน	เกลล่ฮะฮูเกลล่ปาง
- ให้ผืนน้ำเอาไป	ยางดากฮอฮ์
- ให้ไฟไหม้	กากอาฮูลฮู
- ให้ผีตายโหงเอาไป	ชะม๊ากเปรียงฮิลเมอะฮู
- สาธุ ให้เจ้าตายโหง	สาธุ ไมขจิตเปรียง
- สาธุ ให้คนมาแทงมาฟันเจ้า	สาธุ อาเมาตัม ตะเมาเด็ก
- พ่อแม่เจ้าสั่งสอนบ่	กงกันไมเวเตียมอาไม จิงไมอมตงลี

คำดำติดปากทั่วๆ ไป จะดำว่า เป็นหมู ไ้ก เป็นหมา จอ

คำแข่ง

คำดำกับคำแข่งต่อเนื่องกัน ดังจะเห็นจากคำบริภาษหรือคำดำข้างต้น

คำสาบาน

เวลาจะสาบานจริงจึงต้องเอาน้ำมาล้างอาวูรมืดพัว หรือลูกปิ่น แล้วเอามาให้คู่สาบานดื่มดื่มนั้น
พร้อมกัน เป็นการสาบานความซื่อสัตย์ที่มีต่อกัน

ความเปรียบ

- เปรียบคนงาม ว่า งามเหมือน กะแซ (พระจันทร์) งามเหมือน มัดตใจ (ตะวัน)
งามเหมือน ฮารุไมย (ดาว) เหมือน บิลลองฉเต่ง (ดอกไม้)
งามเหมือน บิลรอก (คือ ปลาที่ตัวแดงเรื่อๆ)
- เปรียบของที่มีสีแดงว่า เหมือน ต้ากซูด (น้ำย้อมผ้า)
ถ้าแก้มแดง (ผู้หญิง) ก็จะบอกว่า ชัมปแลตะเบ็ก
- เปรียบของสีขาว เหมือน ลอนกป้าลฮู (ดอกฝ้ายที่อยู่กับต้น)
หรือ เหมือน อาเรียก (หยวก) เหมือนเจีย (กระดาดสมุด)
- เปรียบของสีดำว่าเหมือน ม่วนกดี (ดินหม้อ) หรือเหมือน ชะจี๊ะ (ถ่าน)
- เปรียบของสีเหลืองว่า เหมือน ฮาราก (ขมิ้น)
- เปรียบคนเจ็บที่ผอมแห้ง ว่า ซาล ฮามาล (เหมือนไม้ผา)

๑๙๐ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

- เปรียบคนสูงว่า เหมือน **โดกอรุ โดงอก** (สูงเหมือนภูเขา)

คนอ้วน เหมือน **โตะอกเกรียว** (หมูตอน) หรือเหมือน **โตะป้อจกะ** (ควายถึก)

บางทีก็เปรียบเหมือนช้างตัวใหญ่ **โตะอาเต็ล**

ส่วนคนตัวเล็กก็จะว่าเหมือน **โตะกวย** เหมือนจงโรงจงบะเกรง (กิ้งก่า คือกมีแต่กระดูก)

คำกล่าวต่างๆ ของดักกั๋งมีอีกมาก แต่ตัวคำวัน ผู้บอกข้อมูลนั้น เข้ามาอยู่ในสำนักเมือง และไปเรียนหนังสือที่ต่างๆ เสียงาน ทำให้จำคำกล่าวของดักกั๋งไม่ค่อยได้ แม้จะพูดภาษาดักกั๋งได้ ก็ตาม เมื่อคำวันไปถามแม่ที่เรือน แม่ของคำวันก็บอกว่าจำไม่ค่อยได้แล้ว และบอกว่าผู้หญิงดักกั๋ง จะไม่ค่อยรู้คำกล่าวเหล่านี้เหมือนผู้ชาย เช่นเดียวกับวันนะสอนที่บอกว่าคนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนจะรู้ คำกล่าวและพูดกันเสมอๆ แต่คนรุ่นวันนะสอนไม่ค่อยรู้ ที่สำคัญคือ เมื่อเข้ามาอยู่ในสำนักเมือง จะใช้ ภาษาตะเรียงมากกว่าภาษาดักกั๋ง ทำให้ลืมคำเก่าๆ ของตนเองไปเสียมากแล้ว

คำกล่าวของเฒ่าตะรีว

ผู้บอกข้อมูลของเฒ่าตะรีวคือ ท้าววันวันสนใจบันทึกข้อมูลประเพณีทำน เพลงและเครื่องดนตรี ตลอดจนการเล่นต่างๆ ของเด็กมากกว่าคำกล่าว สุภาษิต และคำให้พรต่างๆ ข้อมูลเรื่องคำกล่าวต่างๆ ของตะรีวจึงได้มาน้อย พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น

คำสอน	ดักปี้รเต็งเฒ่า เต๋อ ดัก เล็ด ภาบีน เดอดักดีกาหยิง ยิงกาเดาะ อย่าเฮ็ดผิดพลาดตำหู่คู๋ อย่าเฮ็ดดินสั่นมือยาว	๗๕
คำให้พร	จี เฮลิม ดี มงกา เฮง เดอสงหามอ ให้ยืนยงตลอดไป	
คำบริภาษ	กาจิตมุยฮุง ขอให้ตายเน่าเหม็น	

คำกล่าวประเภทอื่นๆ เช่น คำกล่าวในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก คำกล่าวสาบานผูกเสี่ยว คำของเฒ่าที่ดักเตือนสั่งสอนไม่ให้กินงู ฯลฯ ไม่ได้นำมารวมไว้ในที่นี้

คำกล่าวของเผ่ากะเซง

ท้าวสมสี ผู้บอกข้อมูลของเผ่ากะเซงกล่าวว่า คนกะเซงนั้น
“โอ้โลมปากเว้ากันด้วยภาษากะเซง ปากเว้าเล่าสู่กันอย่างสุภาพเรียบร้อย
และยังโอ้โลมกับชนเผ่าอื่นๆ เช่น ลาวลุ่ม และเผ่าที่อยู่ใกล้เคียง
มีความเคารพนับถือกันอย่างงดงาม”

การโอ้โลมปากเว้า ก็คือ การปฏิสนธิ การรวมกัน การพูดเล่นเจรจากัน เนื่องจากท้าวสมสีเป็นทหาร และ
ต่อมาได้ทำการอยู่กับห้องการของแขวง คำโอ้โลมปากเว้า หรือคำกล่าวต่างๆ ที่จดจำได้จึงมักเป็น
คติพจน์หรือคำขวัญในช่วงการทำสงครามต่อต้านปฏิการอเมริกา และการก่อตั้งบ้านเมืองในระบบใหม่
เช่น

“อยากกินหมากต้องปลูกไม้ผล อยากเป็นคนต้องเรียนความรู้”

ความหมาย คือ คนเราต้องขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่การเรียนรู้และค้นคว้าหาบทเรียนที่ดี
และเป็นประโยชน์แก่ตนเอง

“สิ่งที่แพงที่สุดคือชีวิต”

ความหมายคือ ชีวิตมีค่า มีราคาแพง หากเราได้อุทิศชีวิตของเราเพื่อประเทศชาติและประชาชน

“ความต้องการของประชาชนคือกฎหมายที่ดีที่สุด”

หมายความว่า ต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนที่มีสิทธิ เสรีภาพ อธิปไตย ในการ
ดำรงชีวิต การทำมาหากินของประชาชนเป็นสิ่งที่ถูกต้องและยุติธรรมในสังคม

คำให้พร

ท้าวสมสีบอกว่า คำอวยพรที่ดีที่สุด คือ

“ขออวยพรชัยให้แก่ท่าน พร้อมด้วยครอบครัว จงมีสุขภาพแข็งแรงตลอดไปชั่วกาลนาน”

คำอวยพรนี้เป็นคำอวยพรแบบสากลและเป็นสมัยใหม่ ไม่ใช่คำกล่าวดั้งเดิมของเผ่า แต่ท้าว
สมสีอธิบายว่า คนกะเซงทั้งหมดมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อความ
แข็งแรงมั่นคงของประเทศ ไม่จำเป็นต้องมุ่งเฉพาะของดั้งเดิมของเผ่าเท่านั้น นอกจากนี้ ท้าวสมสี
ยังเสริมว่า

“พวกเราบ่อาจสามารถฝากฝังทุนรอนอันประเสริฐเลิศล้ำของชาติ

ไว้กับบุคคลผู้บ่มีคุณสมบัติและความสามารถเพียงพอ”

คำกล่าวของเฝ้าเงะ

คำให้พร

ในเวลาแต่งตั้ง ผู้ใหญ่จะให้พรผู้แต่งตั้งในขณะที่ผูกขวัญว่า

ตักกะวีกะเดือย เบียนกะยี้กเบียนกะเดือยล มะโอมะฮุน มะตักตะปริงตะเดือย

ตักเวียก ฮแรฮราย ยัวะกรุงตะมอย โซตริโซวัน ดานโทะดานยัวะ

อัดตะฮุโกระฮุฮิม มะทือตะมอย

ตองไม่เกิดโตรเกิดเยยะฮุ อัดตะดวงดี ปะจวบแอมมอย

ตระกองนา มีฮุเอ้อยมีฮุมมอด เมือลเยอะกยา

ตักจนาเปรือน ดองจินดองเย็บ บันเจ๊ะกยีก

เยยะกยา ตะมอยตะเมรุ

สร้างเป็นลูก ผูกเป็นเมีย บให้เจ็บให้ไซ้ บให้ลั่นซูลิ้นสาว

ทำการงานเฮ็ดไฮ้เฮ็ดสวน ไปหากินหาอยู่ หาควายหาวัว

ตำหูกตำแพร ตักน้ำตำข้าว นับถือแขก

ให้เป็นเจ้าเรือนอยู่ในที่นี้ เป็นพื้นฐานอยู่กับพี่น้อง

มาสู่อ้ายเอ้อย เบิงพ่อเฒ่าแม่นายให้ดี

แต่งอยู่ครวกันให้สะอาด ให้สุขให้แซบ เพื่อเลี้ยงผัวเลี้ยงเมีย

พ่อเฒ่าแม่เฒ่า แขกคน

เมื่อผูกขวัญทำขวัญที่มีการทำพาขวัญ จะให้พรว่า

มะโอมะฮุน มะฮุนมรยง ดองเบียนปรจาเดือยะฮุ ยัวะตะมอยเบียนวัน

บันกะเตียกเบียนเอิม

อย่าให้เจ็บอย่าให้ไซ้ ให้ยืนยงคงตัว อย่ายุ่งจิตยุ่งใจ

ให้มีเงินมีคำ ไปหาแขกหาตอยได้ควายได้วัว

เฮ็ดไฮ้ไถนาให้ได้ข้าวได้น้ำ

คำเรียกขวัญ เบื่อหุรวาย โจเดือ หันตโกระหัดตะฮุ หัดจริง หัดดรอล โจยเดือ

จออัดกันนอล หึงเอ้อยหึงอวม เตือะคงเตือะแด๊ะฮุ

มะตุ่มมะวาว มะยัวะจงาย มาเดือ

มาเยอขวัญเยอ แต่ป่าแดง แต่ภูแต่ผา แต่ห้วยแต่น้ำ
แต่บวักแต่ตม แต่กกไม้กกตอม มาเยอขวัญเยอ
มาอยู่กับพ่อกับแม่ มาอยู่เฮือนอยู่ชาน
บ่ให้หนีไป อยู่บ่อนดึกบ่อนไกล มาเยอขวัญเยอ
คำอธิษฐาน จะอธิษฐานขอจากยางประสุ ยางโกะสุ ยางกิ่ง ว่า
ตองไฮเบียลไฮจา เคียนจาปรุยาเคื้อะฮู
วีประสุวีเคียล เบียนประสุเบียนเยียง
เบียนตรีเบียนวัน เตาปรุจาจาเคื้อะฮู เมืองตะดั่ง กำบังตะเบ็ง
มะโอมะฮูน มะฮูนมะยง
ขอให้ได้อั่งได้มี ได้เงินได้คำ ได้ควายได้ไ้ ปะเนาะปะฮ้าย
อย่าให้เจ็บให้ไข้

คำสาบาน

คนเงจะสาบานแสดงความสัตย์ซื่อต่อกันแต่ไม่มีการกระทำอื่นประกอบเพียงแต่กล่าวคำสาบาน
แสดงความสัมพันธ์ที่จะต้องซื่อสัตย์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ว่า

ด็กแอมด็กอ้าย เกิดกะยีกกะเคียล เกิดโกรนา มะก้องปะเจิญ
มาปะเรื้อยปะริง มะดำโปะดำปริง ตองเยียมปรุเงะปรุฮวน
กรุลเลตรูปอจ กานตรุดองตรวี
มะจ็อกมะออจ มะคืดด็กกลม เงะติะเงะตะโลจ
มะคืดตุงตง ปรุเลอะฮูปรุสิง
ให้เป็นพี่เป็นน้อง เป็นผัวเป็นเมีย มาเป็นพี่เป็นน้อง อย่าให้เคียดฮ้าย
อย่าให้ด่ากัน บ่ให้เป็นตัวะยัวะ บ่ให้ปลิ้นหน้าปลิ้นหลัง
ให้แนวดิดจิตใจซื่อสัตย์บริสุทธิ์ ความคิดความว่าให้ซื่อสัตย์
แนวดอนแนวไทให้กันด้วยจริงใจ บ่ให้ตระหนี่เสียตาย อย่าเฮ็ดแนวดิด
จิตใจอันบ่งาม อย่าฉกฉักเครื่องในเรือนในชาน

คำสั่งสอน

คำสอนของผู้ใหญ่หรือคำเตือนใจ คล้ายภาซิดหรือพังเพย ในปัจจุบันมักพูดทำนองเดียวกับ
ลาวลุ่ม และเป็นแนวคิดสมัยใหม่ ตามที่ท้าวสวนเทียนอธิบาย เช่น

๑๙๕ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

๑. หลักไม่หลักแก่น บ่มั่นท้อหลักคน

จะล่อมรั้วไม่หลักไม้แก่นอย่างไร ก็ไม่มั่นคงเท่าล่อมด้วยคน

๒. เอาหัวกลอยหัวลำ บ่ท้อเข้า เอ็นเฒ่าแก่เจ้านาย ก็บ่สุดท้อตนเอง

เวลาที่มีความยุ่งยากสับสน ไปขอให้เฒ่าแก่หรือเจ้านายช่วยตัดสินใจแก้ไข

ก็ไม่เท่าตนเองตัดสินใจแก้ไขเอง

๓. มีเงินมีคำก็ตาม บ่ท้อมีแนวคิดดี และมีความถูกต้องเอกภาพ

ถึงจะมีเงินทองร่ำรวย ก็ไม่เท่ามีความคิดดีที่ถูกต้องเป็นเอกภาพ

๔. ย่านงู ย่านเสือ ย่านผี บ่เท่าย่านคน

กลัวงู กลัวเสือ กลัวผี ก็ยังไม่เท่ากลัวคน

๕. สุดที่ไวก็บ่ท้อแสงตา

อะไรที่ไวว่าไวที่สุดก็ไม่เท่าสายตาคน (เตือนไม่ให้ทำผิด เพราะนี่ว่า

คนอื่นจะไม่รู้ไม่เห็น)

คำเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว *กรุลลวปอมฮอฮอง กรุลลวฮึงเอียร*

ท้าวสวนเทียนอธิบายว่า คำเกี้ยวพาราสีนั้นแล้วแต่จะพูดกัน แต่ส่วนมากก็อาศัยพูดตามที่คนเฒ่าคนแก่พูดกันมา ซึ่งเป็นคำงามคำเพราะ แต่ในปัจจุบันมักเป็นคำที่อ้างอิงมาจากลาวลุ่ม และเรียกกันว่า เป็นคำบาลี ภาษาเฒ่าว่า *ฮึงเอียร* เช่น

๑. โอ มิฮุกะฮุฮุย เหยียมาเปรดองเดยล เก็จเคียงเบี่ยนนา

สูงป่าเอย ดอกไม้งามๆ นี้ จะเก็บเมื่อเชื่อนได้บ่

เงะวีอินเตไอบิล เปรดองเงะวีเยียม เงะอันแตไม เอ็จเก็จ เดอไอดง

ซียอยากได้แท้บ่ ดอกไม้บ่จบบ่งาม เจ้าสิบ่อยากเอาเมื่อเชื่อนเจ้าดอก

๒. เหยียมา เตมจีวเด ลิจมูโนโຈะฮุบือเดอย ไทไท นิสิงกูตุมเบอะฮุ

ไอบีลนะเฮย อัลกะลองบ ลือฮัดตะแนม เกาฮุโຈะฮุฮุฮือ เบี่ยนนา

งามเด่ กกจีวตันนี้ เวลาใดที่เจ้าปลุก จักบ่แล้ว

แต่ก่อนๆ ข้อยมา บ่เคยเห็นหน้าตันไม้นี้ ยอยากได้เอา

มีในบันบ่ หรือว่าเบี่ยมัน เขาขอเอาเมื่อปลุก ได้บ่

๓. เจ้าเอย ขอแนวข้าวตอ(ข้าวเบา) ข้าวสามเดือน เพื่อไว้เป็นแนวปลุกได้บ่

๔. ดินดอนดอนนี้งามแท้เด่ ขอถางไฮ่ถางสวนได้บ่ หรือว่ามีผู้หมายแล้วบ่

๕. น้ำห้วยนี้มีปล ปลาจ๋า ปลาแก้มแดง มีอยู่หลายบ่
๖. ฟ้าอากาศปีนี้แดดฮ้อนแท้ได้ จนนหินหักหินแตก (ร้อนนกร้อนใจด้วยความรัก)
บางทีก็เป็นคำพูดล้อเลียนคนสนิทสนม ที่แต่งตอไปแล้วมีลูกมากหลายคน
โอ้กกตั้นนี้น้อยๆ ทั้งต่ำเตี้ย แต่หมากดกหลาย ทั้งใหญ่ทั้งยาว

คำบริภาษ

คำกล่าวที่เป็นคำบริภาษหรือคำสาปแช่ง ท้าวสวนเทียนบอกว่า คนเงจะพูดเมื่อโกรธมาก หรือมีเรื่องวิวาทกัน ฉะนั้น ในเวลาธรรมดาก็ไม่ควรพูด แต่บอกได้ว่าเป็นคำที่แช่งให้ตาย ให้งูขบเสือกกัดให้เน่าให้เปื่อย ให้ผีเอาไปกิน อย่าให้ได้พูดได้เกิด ฯลฯ

คำกล่าวของเผ่ากะตุ

คำให้พร

๑. คนแก่ให้พร

กะกอง ตองมะมาปะโน้ด ตักเวียกปยอง ตองเปียนตองวา
มะกะไอกะอุณ มะโซลมะเปียง ตองมะม่งเต็กกับอินตอกัดกะแรช
, ลูกเอ๋ย ให้อายุยืนยง เอ็ดเวียกงานฮั่งมีดีได้ บให้เจ็บให้ไข้
บให้อ่อนเพลีย

๒. ลูกหลานว่าให้พ่อแม่แม่เฒ่า

อาอญยามุม อัดตะเตียนตะรอกุ ตองมาชามัญชาเปียนกัล
มัตักมะงอด ชางจะนาปะรัน ตองจื๊บายระกะมอรุ ไวหนึ่งไต่กอิราล
อินตัมเหงอิตัจ มะตุ้มมะงอด อะจิกะกอลเหงโย้ก ตัวกลมมปรุหอม
อิมแปลโอน ยะมุ้ม เหิงอัดตะแวลตะเตื่อง ตักตองแหลม
โย้กตองจะงอน ไวอะจิกะกอล ยีกะจิด อีออลแวลรัลปู้ก อีลาง
พ่อแม่อยู่เรือนอยู่ชานครอบครัว บัญชาครอบครัว บให้อดอยาก
เสาะของกินของอยาก ต้องให้พ่อได้กินแต่ละปี และเก็บไว้เล่าข่าว
และให้เอาไปขาย บให้อดอยาก
หมู่เฮาผู้ไป พวกเฮาผู้เป็นลูก ใส่ใจพ่อแม่ผู้อยู่เรือนชาน
ให้อยู่ดีมีแฮง มีความสุขความเจริญ เพื่อให้ลูกหลานบมีความละอายต่อบ้านเมือง

คำสั่งสอนเวลาแต่งงาน ตักกรจุ

พ่อเฒ่าแม่เฒ่าผู้หญิงมักอบรมสั่งสอนว่า

กะกอนที เปยกะเจียรกร็อง เอมองเอลา อ้าชีไวกะกอน แงเตอยแงจา กะกอนหงตักก
ะเวียด กะกอน ลีมวม จวมฮั้วบกะโดยกะวาย อรนาอูเจ็ก รัรุชะชาว ฮอนเปง กะกอนจี ต้อง
เปียนแลม ปรุเติ๊ก มะตาโนมะติ๊ะ มอตอฮุมะจะอ็อกฮู ทาแมตอะฮูแมจะอ็อกฮู แมตินแมปะฮู
วัญไมเบ็ด วัลไมกาจติอู สลองอิเต๊อ กักกรฮอด ทากะกอนไมติจ กะไวเทตกะไวยล วัญนีไปย
อะชีปะยอมประน อินเจิง มวยตรุกัล ทากะกอลชี อัดกะกลาง ตักตะแนมปรุยาว กะแลกะปรุเติ๊อ
จะจุชกะเอ็กตะแงย วัญนี ไปยอะชีประนตี โอยไปย มะทาจะจิชกะยีก ตักกะแลม ดินปาฮู
ตอะฮูจะอ็อกฮู กะลิกัลญชะละ หนึ่งอะตงอะจี โตรกะกอนชี กุลนเอา โอยยะจี กะกอนชี กลนโอ
ยยะชี แมนอะชีกะฮูประนวัน อินเจิงมายตะเกา นิม

ลูกหมู่เฮา คือเบ็งกะบัง คือแนมไบหยวก บ่แม่นลูกใช้ได้กินเป็น ลูกบ่จบบ่งาม ลูกคร้าน
บ่เอ็ดเวียกงาน มีแต่แม็กกินกินอยาก คนบ่ฉลาดบ่เฉลียว เอ็ดหยังกับได้ เสียตายแต่ลูกเขยอยากได้
ลูกเฮาต้องเบ็งแยง ดูแลให้คัก บ่ให้ตะ บ่ให้ตี บ่ให้ดำ บ่ให้บ้อย ถ้าลูกเขยพ่อเฒ่าแม่เฒ่าด่าบ้อย
มูลมรดกของพ่อแม่ หรือของเจ้าเองจะเสียหมด มูลมรดกของเจ้าคือไฟไหม้ไหล่น้ำ หนึ่งหน่วยก็บ่ยอม
ส่งคืนให้พ่อเฒ่าลูกเขย

(หมายความว่า) ถ้าลูกเจ้าดี บ่มีเหตุบ่มีผล เครื่องของเฮาบ่ยอมส่งคืนสักอย่าง ถ้าลูกเฮาอยู่
บ่จบ เอ็ดเวียกบ่งาม ลิ่นผัวลิ่นบ่าวผู้อื่น เอ็ดผิตพลาตด้วยพ่อเฒ่าแม่เฒ่า เอ็ดผิตพลาตด้วยลูกด้วยผัว
ปากความเช่นผิ่ถูกตอง บ่งามบ่ดี พ่อแม่กับผัวฟังบ่งาม เครื่องของของเจ้าเอาส่งคืนหมด ถ้าลูกผัว
เอ็ดบ่ดี ตะเตด่าบ้อย เสียตายเครื่องเสียตายของ ให้ลูกหลานกลับคืนมาหาเฮา แม้นพวกเฮาบ่ยอม
ส่งคืนเครื่องของสักอย่างเดียว

คำบริภาษ จะอ็อกฮู

- กะฮูติ๊กเปียฮูล ชั่วคือหมา
- จิวเงินแจงฮูเปียโอ๊ก หนึ่งกะจอมกะกัล เตยยะ ชั่วคือหมู ปรูจักแม่ตัวเอง
- จะจิดยัลยะยอล เปยปะไอยชะฮัย ชั่วคือคอกควายหมา (ให้ผู้หญิงด่า)
- เจียะยิลยะยวลเปยก้านลอะนัล ชั่วคือนมหมา (นมแม่หมาแกว่งไปมา)

คำสาปแช่ง เต๊าะฮู

- ซาฮะเกียฮู อรอุยกับ แซรุเต๊อกร เบอลอน โย้กะกรางปะปูล กะฮัลจอะฮู
กะฮัลกับ รืออะมอ เปโลอะดิน ปลาวเด็กอะฮู ฮะดัวก เลอะฮะโลน เลอะฮูประลัย

ขึ้นภูให้เสือบ ลงน้ำให้แช่กิน ไปป่าไปดง ภูซบ ซี้เข็บซบ หินกลิ้งแต่พุนมาตีหัว ตีดับไตไล่พุง
จนมนออกขมอ

- เลอะฮุดกรวงลาว กรวงจู้ ตองไกรยลงเบ๊ญ ลางประอะฮู เตอยชะหน้าด แตกะซาม
ตองจิดตองบิล มะยักรนมะยักรจอ ตี้ฮูมัลลเตล กจารุฮอดเจยฮอดกา ปะนือชกาตีกฮูตะลอน
เปยอาไมเด็ก ตองมะยักร็อด ฮอดฮือเร็กโกเตอว

ไปอยู่ดินลาว ดงละเวน ให้หมุยงด้วยปืนหรือมนตร์ ให้ดับมอด ให้ตายมุดมอด บิให้กลับคืน
เมื่อบ้าน ให้หมดให้สูญ ซี้ครันเบ็งซี้ครันบ้าน คนสั่งที่ปดืบจกปงาม คือเจ้านั้นแหละ บิให้เป็นมนุษย์
อีก แต่หนีฮอดพุน

คำเปรียบ

ขาวคือปอกเปลือกหยวก

ขาวคือไผ่บง

เลื่อมคือขี้หิน (อะมอจินเตอร)

ดำเลื่อมคือบังกือ (หมายความว่า ดำเป็นมันเลื่อมเหมือนกึ่งกือ)

ดำคือกะตอกลางไฮ่ สูงคือกกไม้บาก เตี้ยคือกกหมากเผ็ดขี้หนู งามคือลูกว้าวพุ่มขึ้น

ขี้ฮ้ายคือไก่อายตายปาก ขี้ค่านคือแมว ด้ (ขยัน) กินคือไก่ ไวคือเสือ

ท้าวตอบกล่าวว่า คำประเภหะหยากี้ยวพาราสีของกะตูมีมาก เรียกว่า คำบาลี แต่ท้าวตอบ
ไม่สามารถบันทึกมาให้ได้ เพราะต้องไปสอบถามจากคนแก่คนเฒ่า จึงจะรู้คำเก่าคำโบราณ

คำกล่าวของเผ่าจะต้อง

ท้าวฮันวิไลบันทึกว่ามีคำกล่าวหลายประเภท ทั้งคำสั่งสอน คำให้พร คำพะหยาย (เกี้ยว)
คำเรียกผี เชิญผี ตลอดจนถึงคำบริภาษ สาปแช่ง แต่ยกตัวอย่างมาให้เพียงเล็กน้อย ได้แก่

คำสั่งสอน

บให้ช้ลักมักจก บให้เฮ็ดดินสันมือยาว บให้ผัดพลาตบ้านเมือง

คำภาษิต

อย่าลีนไม้ร้อย เด็กน้อยลีนผู้ใหญ่ จนแก่กั้ว ลัวจัวแก่กั้วพะ

อย่าทำอะไรเกินตัว เด็กทำเกินผู้ใหญ่ เป็นเณรอย่ารู้ดีเกินพระ

คำโต้ตอบเชิงเกี่ยวพาราสี ผู้หญิงจะตอบผู้ชายว่า

อย่าสุดติตะแหลงแบ่ง บ่แม่นเชื้อข้าวแบ่ง แบ่งได้กะบ่ม่วน

อย่าสุดติตะแหลงเว้า เอาเลามาจักตอก จักบ่ถึกข้อ ยอบ่ถึกเบื่อง มันสิเลี้ยวใส่มือ

เปรียบเปรยว่าอย่าพูดไม่จริงพูดยกยอ ไม่ใช่ความจริงก็ทำอะไรไม่ได้ เชื่อไม่ได้
เหมือนเอาแบ่งที่ไม่ใช่แบ่งเหล้ามาทำเหล้า ก็ทำไม่ได้ เอาต้นเลามาจักตอกก็ไม่ได้ มีแต่
จะเป็นภัยเข้าหาตัว

คำกล่าวของเผ่าฮารัก

คำให้พร

- เวลาที่คนหนุ่มสาวทำอะไรให้ คนเฒ่าคนแก่ก็จะให้พรว่า

อ่ำไมบุนคุณ ไมเยาะฮุไมสร้าง อ่ำไมเดือย อ่ำไมฮัง ไมวี

สาธุ ให้บุญเจ้าเฮ็ดเจ้าสร้างอันใด ให้เจ้าได้ ให้เจ้ามั่งเจ้ามี

- ถ้าผู้เฒ่าผู้แก่ยื่นอะไรให้ คนหนุ่มคนสาวจะบอกว่า

สาธุ อ่ำไมบุนคุณ อ่ำอายุไมบลายจโง

สาธุ ให้เจ้าบุญคุณ ให้อายุเจ้ามันขวัญยืน

เวลาที่สู่ขวัญ เรียกขวัญ ผูกแขน ก็กล่าวเหมือนกันนี้ว่า ให้อายุมันขวัญยืน

คำเฝ้าเปรียบเทียบ (ท่านองพิงเพย ภาษิต)

- ญีรอบญีฮญา คีไคเตงโอ๊ก บ่อยบ่เช่าคือหางหมู

พ่อแม่สอนลูกให้ดูหางหมู ว่าหางหมูไม่อยู่นิ่งเลย เพราะหมูเที่ยวเดินหากิน

คนจึงควรต้องขยันอย่าอยู่นิ่ง ให้ดูหางหมูเป็นแบบ เป็นคำที่พ่อแม่สอนลูก

หรือสอนทั่วๆ ไปก็ได้

- ผู้ชักช้า เฮ็ดสร้างเฮ็ดหยังบ่ວ່องไว ญีบุญญีฮวาดคีไคตะโกง บ่ไวกว่าคือหอยเลื้อ

คนทำอะไรช้า ไม่ทันการ ไม่ทันหมู่เพื่อนคนอื่น (หอยเลื้อ คือ หอยทาก)

- **เกลิมตะมิฮู ชำกอรุชาบระฮู** ผู้ใจใหญ่ บมีก็ว่ามี
คนใจใหญ่ อวดโอ้ ไม่มีก็บอกว่ามี ใจใหญ่เหมือนภูเหมือนม้า (ถือว่าไม่ดี)
- **เกลิมกาเก๊ะฮู ต้องฮายซี อก เกิดญีเดียว เกิดญีซา เกิดลู้บ**
ผู้ใจน้อย เอ็ดหยังก็ย่านว่าบได้ ย่านแต่บแล้ว บ่หาญ
คนใจเล็กใจน้อย เท่าเส้นผม ทำอะไรก็กลัวแต่จะไม่สำเร็จ ไม่กล้าไม่หาญ
- **เกลิมบูยฮูไคฮูน งอนบัญไคลคบน** ผู้ใจร้อนคือไฟ ใจไวคือรถยนต์
คนใจร้อนใจไว เหมือนไฟ เหมือนรถยนต์ ทำอะไรต้องให้ได้ดังใจ
- **เกลิมฮะฮิดไคด้าก** ผู้ใจเย็นคือน้ำ
คนใจเย็นเหมือนน้ำ ก็ถือว่าไม่ดี มัวแต่รอแล้วรออีก ทำอะไรไม่ทันการณ์

ความเปรียบ

- คนที่ผิวขาวสวย จะว่า **บอกลไคอะลู้กปริด ไคบ๊ะฮู** ขาวเหมือนหยวกกล้วย
เหมือนฝ้าย
- คนที่ผิวดำ จะว่า **ดงำ คี ดงือกกลางกุง** ดำเหมือนดอกกลางไร่

สำนวนเกี่ยวพาราสี มีลักษณะโต้ตอบเปรียบเทียบระหว่างผู้บ่าวผู้สาว

- ผู้บ่าวจะพูดกับสาวหรือพูดกับพ่อแม่สาวว่า
ข้อยอยากได้ไก่เจ้าเมื่อเฮือนไว้เลี้ยงได้บ่
ข้อยอยากได้ควายเจ้ามาเลี้ยง
(อยากได้เบ็ดหรือไก่ หรืออะไรๆ ในเรือนท่านองนี้)
- ผู้สาวจะตอบว่า
ไผย็องนตียด็อก เอรุฮือย็เกินแนวเล้ม
เจ้าบ่อยากได้ดอก ไก่ข้อยบ่แม่นแนวงามปานใด
- ผู้บ่าวพูดว่า
เนาฮองจ็องปายไผคี่สิฮะโฮม เคยยสะ
อ้ายขอกินข้าวของเจ้าคือสิหอมได้บ่
- ผู้สาวตอบว่า
เนาฮองจ็องปายเออวดอก ย็ฮะโฮมย็แซบ
อ้ายบ่มักกินข้าวของน้องดอก ข้าวบ่หอมบ่แซบ

คำบริภาษ

คำบริภาษแบบเปรียบเทียบ	ไมชวกไดจอ เจ้าจ้งแม่นซั่วคือหมา เตตเมะไม เจ้าคือที่แม่เจ้า (ด่าแม่)
คำบริภาษแบบแข่ง	อำไมซัด ให้เจ้าตาย ให้เจ้ากุดมุด (ทำอะไรอย่าให้ได้) อำบียะเยะฮู อำเจือกจ็อกฮู อำฮะองบร็กอบ ให้ฮุดอด ให้เจือกเอ ให้เสื่อขบ

คำกล่าวของเผ่าส่วย

สุภาษิต

ส่วยรับอิทธิพลพุทธศาสนาจากลาลุ่มมาก สุภาษิตต่างๆ จึงมีลักษณะเนื้อความเป็นแนวคิดปฏิบัติของพุทธศาสนา และภาษิตทั่วไป เช่น

- ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ไปเมื่อดงอย่าลืมหั้ว ออกเมื่อนาอย่าลืมห้อง
- ดีก็ย้อนเหล้า สั่ว (ชั่ว) ก็ย้อนเหล้า
- มีหมูมีเสียวก็ย้อนเหล้า บมีหมูมีเสียวก็ย้อนเหล้า
- หมายความว่า เหล้ามันกินให้ดีก็ได้ กินให้ชั่วก็ได้

คำสั่งสอน

- คนเผ่าคนแก่เคยสอนว่า
- ดุเฮ็ดตุ้ส้าง บให้เป็นคนซี้ค่านมกหน่าย บให้เป็นคนตื้นสั้นมือยาว
หมายความว่า ให้ขยันทำงานทำการ อย่าให้เกียจคร้าน อยากรไ้อะไรก็ให้ทำงานแลก อย่าเป็นคนซี้ลัก (ตื้นสั้นมือยาว)
 - คนตุ้กินก็กินอ้ม คนซี้ค่านกินก็บ่เต็มท้อง หมูได้กินหยงก็ได้แต่มึง
หน้าหมู เพ็นจึงบให้ซี้ค่าน หมูได้หยงก็ได้แต่น้ำหมู
 - ห้ามไปคบกับคนซั่ว คนเสรี (เร่ร่อน) และคนที่บ่ฮู้ต่ำบ่ฮู้สูง
บ่ฮู้จักคนเผ่าคนแก่ ห้ามบ่ไปติดเตตขาด ให้ไปติดกับคนที่ดี
ที่ฮู้จักผู้เผ่าผู้แก่ ฮู้เวียกข้อเวียกควั ฮู้พ่อฮู้แม่ อ้ายน้อง

คำอวยพร

โอน ให้เจ้ามีสุขภาพเข้มแข็ง อวยพรโอนเป็นเกิดเจ้านาย

โอนกั้วอ มีแสงอายุมันขวัญยืน (โอนกั้วอ หมายความว่า ให้อยู่ดี)

อวยพรในงานแต่งงาน

พวกเจ้าเอากันก็ให้มันให้คง พวกกันแฮ็ดพวกกันสร้าง ให้อยู่ดีมีแสง

อยู่น่ากันดี ๆ สิ่งทีผัดก็อย่าแฮ็ด ผัวผิดก็ให้เมียบอก เมียผิดก็ให้ผัวบอก

บต้องให้ บต้องดีกัน บให้คำพ่อยอแม่มกัน มีหยงก็ค่อยเว้าระหว่างสองคน

ค่อยเว้าค่อยจากัน

คำกล่าวของเฝ้าละเวน

คำให้พร กะจ๊ะฮู

คำให้พรของผู้ใหญ่เมื่อแต่งงาน

ให้มีสัตว์เต็มคอกเต็มเล้า ให้มีควายมีวัว ทรัพย์สมบัติให้มั่งมี

ให้อยู่ดีมีแสง สร้างลูกสร้างหลาน ทำอะไรก็ให้สำเร็จ

• ให้อยู่กันอย่างจนตาย บได้ปะห่างกัน

อยู่กันจนหลังคดหลังโค้ง (มอดพองกระ มะจนโก)

คำสั่งสอน

ให้รักพ่อแม่แม่เฒ่า อาหารการกินให้แบ่งให้ปัน

ฟันไม้ฟันดอกอย่าให้ฟันเข้าบ้าน เข้าตัวเอง

แฮ็ดโฮบให้ฮองโฮเก้า คัดเหล้า บให้ฮองเหล้าเจียน

(ทำไรอย่าให้ไปทำที่เก่า เหล้าที่ซิมแล้วกินแล้ว อย่าเอาไปรับแขก)

คำสาบาน สาบานจิกฮู สาบานโต

ถ้าฮายตัวเจ้า เมยไต่บานเมยไต่แก็ด ให้ข้าตาย ให้จับหายวายวอด

สาบานเป็นเสี่ยว

ถ้าฮอยบ่เบ็งแยงเจ้า บฮักเจ้า บคิดฮอดเจ้า ให้ฮอยตายสุด

สาบานว่า ไม่ได้ลักไม่ได้ขโมย ไม่ได้ทำอะไรไม่ดี

เมย อะตรอ เกรยนาต ปลาตาว ให้ฮอยถูกลูกปืนคมจ้าว

เมยไต่ตรอแกรแคะฮูประแตะฮูจ่าฮู ให้ฟ้าผ่าดินกิน

๒๐๒ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

คำแข่ง ปชอง

แก็ดกั้ตมุด	ให้ตายดับตายวอด
แก็ดโอะแก็ดเปอย	ตายบูตตายเนา
เซรือยชริกจีบจ้ำ	ให้หนอนกั้ตหนอนกิน
โกยอ(ย)นเลงค้ำก	ให้ไฟไหม้ ไหลน้ำ
เกลือกั้บ รวยยั้	ให้เสือบ ข้างเหยียบ
แกรแคะย	ให้ฟ้าผ่า
ปแคะยจ้ำย	ให้กินดิน

คำบริภาษ

เมอะเบ๊บอิกอี่เปรียน	พ่อแม่ไม่สั่งสอน
ช้อกจ่อ	เป็นหมา
กช้อกฟัก	บักผีห้า
กช้อกเบรียง	ผีตายโหง
มิเซอแก็ด/กช้อกแก็ด	ให้เจ้าตาย
กช้อกชัว กช้อกโงก	ไอ้โง่
กช้อก/ช้อก	ไอ้ผี

นอกจากนี้ ท้าวบุญลอนยังให้คำเปรียบของละเวนจำนวนมาก เช่น

จรงเหียงควยลอง ดีเหียงตมอโกลุ	สูงเหมือนปลายไม้ ใหญ่เท่าหิน
โต้นยังไปลกะเคะ สล่ำดิงฮวย	ด้อยคือหมากฟัก ผอมเหมือนกะปอบ
ค้ำกคือดา	เตี้ยคือเป็ด
อุบ้อกคือมะฮ	ขาวคือฝ้าย
ย่งคือตะล้อก	ดำคือหม้อ
คุดมกือน้ำสี	แดงคือน้ำสี
เร็นคือนางฟ้า	งามคือนางฟ้า
ถยอคือเจ้านาย	ผู้ชายงามคือเจ้าคือนาย
เร็นคือพระเวด	ดีคือพระเวส

ขจี้คือกซ็อก	ร้ายคือผี
โดจคือ โนจ	แหลมคือเขม
โกะคือกะแซ	ยาวคือเชือก
เสียงเร้งคือกลุแต่ะฮุ	ดั่งเหมือนฟ้าผ่า
มางเร็น แต่ฮัสมกะมาง (แต่ไม่จริง)	ปากหวาน
มางโครง	ปากสว่าง
เฮงขำรวย ขำกะเปอะ	แข็งแรงคือ ช้าง คือจัวคือควาย
จุรีนคือโงก	ดื้อคือลิง (ชน)
	ขี้ตั้นคือหมาคือแมว
	ดินสั่นเหมือนดินเปิด
ขยี้กรั๊วะ	คนไม่ทำงาน เรียกว่า คนก้นหนัก